

פרשה ראשונה.

[א] שיר השירים. (א) רבי נתן אומר מלאכי השרת אמרו אותה, שנאמר שיר השירים, המשוררים לפני הקב"ה מלך מלכי המלכים ואומרים ק' ק' ק'. רבן גמליאל אומר הקב"ה אמרה שנאמר שיר השירים, השיר הנבחר מכל השירים (ב) ואמרה האבות והצדיקים והנביאים ומלאכי השרת, מי אמרה (ג) מי שהשלוש שלו (בנוהג) [ונוהג] ילום (על) [עם] כל בריות, (ד) החמה זורחת על הצדיקים ועל הרשעים ועושה שלום בין מלאכיה, שכן הוא אומר עושה שלום במרומו (איוב כ"ה ג') (ה) הברקים שמתחן בתוך המים והמים אינם מבין אישן של ברקים והברקים אין שורפים את המים, הרקיע של מים, החמה והלבנה והכוכבים והמולות של איש רצים ומהלכים ואינם מויקים זה את זה, (ו) ואתה מיצא (בכרכבות) [במכותיו של] פרעה [ברד] ואש כחלקת בתוך הברד, (שמות ט' כ"ד), שהיו מעורבים שניהם כאחד ולא היו מויקים זה לזה, וכן בתר סיני ברד וגחלי אש (תהלים י"ז י"ג). בארץ אי אפשר לשור לראות את הארץ, שהרי שזנא לשד, אבל במרום השור וחארי שניהם במרכבה ועלום ביניהם ואוהבים זה לזה, (ז) שנאמר ופניהם איש אל אחיו (שמות כ"ה כ'), שהיו נוהגים אהבה ורעות, שנאמר עושה שלום במרומו (איוב כ"ה ג'). רבי אומר מי שהשלים לבנים (ח) מה שקיים לאבות שאומר כי גר יהיה זרעך וגו' [וגם את הגוי אשר יעבודו הן אנכי] [בראשית ט"ז י"ג י"ד] בשתי אריות קיים לו שהוא גואלם (י) ובשבעים [אותיות] גאלם, (יא) שנאמר במסות באותות ובמפורים ובמלחמה וגו' (דברים ד' ל"ד), כנגד שבעים שירדו עם יעקב

הערות ותקונים

(א) רבי נתן אומר מלאכי השרת אמרו אותה, רבן גמליאל אומר הקב"ה אמרה. במדרש חיות נפסיק יקני חיבה הני נפסיק ר' נתן הקב"ה נכבד גדולתי אמרה, שנאמר שיר השירים חזר לז' למה, למנך כהשלוש שלו. רבן גמליאל אומר מלאכי השרת אמרו, שיר השירים, שיר שאמרו שרים של מעלה, ומונה זילקום שה"ש רמז התק"פ במאמר המתחיל וסיק נאמר, והוא ממדרש חיות: (ב) ואמרוהו הציבת והצדיקים והנביאים ומלאכי השרת, זה מיותר או במאמר קטוע, וכן המלות מי אמרה מיותרות: (ג) מי שהשלוש שלו, יש לתקן וכו' לשלמה מי שהשלוש שלו, וכן מובא זילקום שם במאמר המתחיל אשר לשלמה, וחסר ה"יון ונקח מן מדרש שה"ש עושה שלפניו. ועיין בפסיקתא דר"כ פסקא ויכי ציוס כלות משה (ב' ע"ב) במלך שלמה נבחר כהשלוש שלו, ד"ל במלך שלמה שהשלים עם בריותיו, ד"ל המלך שהוא עושה שלום בבריותיו כו' ע"ש: (ד) החמה זורחת על הצדיקים, מובא זילקום שם: (ה) הברקים שמתחן בתוך המים, המלות מולא ואש מתלקחת בתוך הברד, ועיין בפסיקתא דר"כ ואפילו בין המכות של פרעה, ובזילקום הובא וכן אחס ויכי ברד ואש מתלקחת ע"ש כהני וגם את בני ישראל ופייהם איש אל אחיו, הפסוק הוא אין עיניו נבטין ורלוי לכבוד במקומו הפסוק ופני ארזים אל הימין להרבעתם ופני סור מהשאל להרבעתן (ויקראל א' י'): (ח) מה שקיים לאבות, זילקום שם מה שגור לאבות: (ט) בשתי אותיות קיים לו שהוא גואלם, ובשבעים אותיות אלם, במדרש דב"ר פ"א הות י"א ח"ר אלפתי י"א יוסי נר יזמיר כן אמר הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו ב' אותיות, מניין שכן כהני וגם את בני ישראל ופייהם איש אל אחיו, וכשנא לנאלם נאלם בשנים ושתיים אותיות, א"י יודן מלכוד לקחת לו גוי עד סוף הפסוק ע"ב אותיות, וכן הוא בצ"ר פמ"ד הות י"א בלויי שיגויס, ועיין בפסיקתא דר"כ פסקא החדש (כ"ב ע"ב) א"ר יודן וכו', וכ"ש בחיות פ"ב פסוק בשושה בין החושים, ו"ר ריש פכ"ג: (י) ובשבעים אותיות נאלם, במקומות הללו מובא ע"ב אותיות שמו של הקב"ה ע"ב אותיות, ועיין רש"י סוכה מ"ה ע"א ד"ה א"י וכו': (יא) שנאמר במסות באותות ובמפורים נ"ל מלכוד לקחת לו גוי מקרב גוי במסות בלויית ובמפורים, עד ובמוראים גדולים, כמו שהוא במקומות הללו, ואם

למצרים, ובשבעים שנתנו לו (יב) כנגד שבעים לשונות, שנאמר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (שם ל"ב ח"א). (יג) כנגדן נקראו לישראל שבעים שמות (יד) ולירושלים שבעים (טו) ולתורה שבעים, (טז) כנגד שבעים שמות שנקראו להקב"ה: ר"א שיר השירים אשר לשלמה. ללמדך שהכמתו של שלמה היא שקולה כנגד התורה, (יז) רבי עקיבא אומר אלו לא נתנה שיר השירים בתורה כדאי היתה לנהוג את העולם. ומניין שהכמה שקולה בתורה, שנאמר חכמה ומוסר אילים בוז (משלי א' ז) ומוסר זו תורה, שנאמר שבע בני מוסר אביך (שם שם ח'), ולא עוד אלא שהקדים חכמה לתורה שנאמר ראשית חכמה יראה ה' (תהלים קי"א י'). (יח) ר' אלעזר בן עזריה אומר אם אין חכמה אין תורה, אם אין בידך יראת חמא אין בידך תורה, לפי שקדמה חכמתו של שלמה, שאמר עליו הכתוב ויאבה שלמה את ה' (מ"א ג' ג'), שהיתה החכמה מתנה לשלמה: אחד משלשה שאמר להם הקב"ה שאלו, אברהם משיח שלמה, אע"פ שכתוב שאמר המקום לאברהם אל תירא אברם אנכי כגן לך (בראשית ט"ז א'), אמר אברהם כל בקשותי נתת חוץ מאחד, רן לי לא נתת זרע (שם שם ג'), א"ל הקב"ה הבט נא השמיכה וגו' (שם שם ה') למה אמר לו הקב"ה כה יהיה זרעך (שם שם). אלא שהראה לו מולו של יצחק מן הזוכבים ששמו מול כה, שנאמר שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה (עם כ"ב ב"א) והלא אני רואה מולו של יצחק בין הזוכבים, שהיה אברהם אסטרוולוגים במזלות, ולמה אמר להם ונשתחוו ונשובה אליכם (שם שם), אלא שנתנבא אברהם שהם תזורים הוא ויצחק בשלום מן המזבח: ר"א למה אמר נלכה עד כה, אלא שנתנבא אברהם על אותו מקום שעקר עליו יצחק בנו, שעזידיים הכהנים לברך ולעמוד ופורשים את כפיהם לברך את ישראל בכה, שנאמר כה הברכו את בני ישראל (במדבר ו' כ"ג): ר"א למה אמר גם שבו לכם פה עם החמור, שנתנבא על אותו מקום בית הבחירה, שנאמר ואת כנוחתי עדי עד פה אשב וגו' (תה ים קל"ב י"ד), משיח שהוא בא לגאולת ישראל מדרה, א"ל הקב"ה שאל, שנאמר ה' אמר אלי בני אתה וגו' שאל מכני ואתנה נויים נחלתך וגו' (תהלים ב"ז ז' ח'), אמר משיח מה הנאה לי במלכות הו"א ובשוח מלחמה הכני, שכן נתנבא עליו וזכריו ויסקרו עליו כמספר על היחיד (זכריה י"ב י'), מה הנאה יש לי במלכות ובעשר אם עתיד שישלמו בני, איני שואל אלא שתתן לי חיים. אמר לו הקב"ה כבר נתון לך מה ששאלת, עד שלא עמדת נתנבא עליך דוד אביך, שנאמר חיים שאל ממך נתת לו וגו' (תהלים כ"א ה'), ולא חיים בלבד אלא גם עשר ונכסים וכבוד. כשיבא המשיח או המלכות פוסקת מן העולם ושועבין את המת, שנאמר והיה יום אחד [הוא יודע] לה' לא יום ולא לילה (זכריה י"ד ז'), יום שהוא מפסיק בין שני עולמות. אמר לשלמה שאל, אמר שלמה ונתת לעבדך לב [יודע] [שומע] [שפוט] את עמך] להבין בין טוב לרע וגו' (מ"א ג' ט'), להודיע מתנותיו של שלמה כמה הן גדולות, נאמר בשלמה וידבר שלשת אלפים משל וידח שירו חמשה ואלף (שם ה' י"ב) ושיר השירים משובחת מכלם. (יט) ר' נחמיה אומר אין דבר שלא אמר עליו שלמה שיר, שנאמר שיר השירים, היו שלשה שירים, האחד הוא

הערות ותקונים

כ"א לראים על ע"ב אותיות: (יב) כנגד שבעים לשונות. ע' לשון מחר נס בשבת פ"ח ע"א: (יג) כנגדן נקראו לישראל שבעים שמות. מדרש הדשא פ"י כ"י י', ובמ"ר פ"ד אות י"א שבעים שמות לישראל, ולהלן מונה אותם בפרט: (יד) ולירושלים שבעים. מדרש הדשא ס', ובמ"ר ס', שבעים שמות לירושלים. והמלא' להלן אשר מונה אותם בפרט: (טו) ולתורה שבעים. מדרש הדשא ס' ובמ"ר ס' אות י"ב שבעים שמות לתורה. להלן מונה אותם: (טז) כנגד שבעים שמות שנקראו להקב"ה. במדרש במ"ר ס', שבעים שמות שיש לו להקב"ה: (יז) ר"ע אומר הלו לא נתנה שיר השירים כחכם כדאי היתה לנהוג את העולם, כמספר ידים פ"ג ר"ע אמר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן לו שיר השירים לישראל: (יח) ר' אלעזר בן עזריה אומר אם אין חכמה אין תורה. הוא במסנה אבות פ"ג מ"א ולפינו במסנה חס אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה: (יט) ר' נחמיה אומר אין

שלושה שירים, שלושה שירים לשבעים (דבר) [שמות] שבתורה, (שלושה) השבעים לישראל ושבעים לירושלם ושבעים להקב"ה, שלושה שירים אמר כנגד שלושה ימים שנשתמש העולם לאור הטוב עד שלא נבראה החמה וכנגד שלושה דברים שהיו קודם בראשית, המים הרוח והחשך, (ב) שלושה ספרים כתב, שיר השירים ומשלי וקהלת, שיר השירים כתב בקצנותו. משלי בילדותו וקהלת משהויון, (כא) שלושה שירים אמר כנגד שלש בעלות שעלה, בראשונה כתיב ויתן (שלמה) [המלך] את הכסף בירושלם כאבנים (מ"א ו' כ"ו) וכתיב אין כסף נחשב בימי שלמה למאוכה (שם שם כ"א, דה"ב ב' ט' כ"ו), המעלה השנית ותרב הכמת שלמה מתכמת כל בני קדם (מ"א ה' י"ג), והי נתן חכמה לשלמה (שם שם כ"ו), המעלה השלישית כי הוא רורה בכל עבר הנהר מתפסת ועד עזה (שם שם ד'), והלא תפסח ועזה נתונות זו בצד זו, אלא כמה שיצא מתפסח וילך ויקוף את כל העלם כולו עד שיבא לעזה, כך היה שלמה שולט בכל העולם כלו, וישב שלמה על כסא ה' למלך (דה"א כ"ג כ"ג), וכי אפשר לישב על כסא ה' אלא כמו שהקב"ה שולט מסוף העולם ונד סופו, כך היה שלמה שולט מסוף העולם ועד סופו: (כג) ד"א שלושה שירים אמר כנגד שלש ירירות שירד, ראשונה יהיה מלך מסוף העולם ועד סופו ונתמקמה מלכוהו וחזר להיות מלך על ישראל בלבד, שכן הוא אומר משלי שלמה בן דוד מלך ישראל (משלי א' א'), ירידה שניה שחזר להיות מלך בירושלם בלבד, שכן הוא אומר דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם (קהלת א' א'), הירידה השלישית שמרדו בו בני ישראל ולא היה מלך אלא על מצוה בלבד, ולא היה יכול אותו המלך הגדול שהיה אדם מוכיר שמו על הרוחות שהן זועות ומרתחות מפניו, חזר להיות מתירא כהן וגבורי ישראל עומדים עליו ושומרים את מצחו מן הרוחות: (כד) (ד"א) שלושה שירים אמר, כנגד שלושה עולמות, השיר הראשון על שירו של העולם הזה, שרוא על שבע מינים, שנאמר שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט קס"ד), שני על שירו של משיח שהוא על עמונה מינים, שנאמר למצח על השמינית (תהלים י"ב א'), השלישי על שירו של העולם הבא שהוא על עשר מינים, שנאמר בנבל עשור וזמרו לו (עם ל"ג ב'): שיר השירים, * שהוא שבח על כל השירים: (כ"ד) שבעים שמות קרא לישראל ואלו הן: [ישראל], ישרון, בכורה, נער, רך, יחיד, ילד, אחי, רע, אהוב, בן, עבד, עם, גוי, לאם, בת, רעינה, כלה, אשת נעורים, יהודים, עברים, אריה, אפרתיים, נחש, אליה, זאב, שור, ראם, כרם, נטע שעשועים, גן נעול, פרדס, מעין חתום, ידיד, גאולים, קדושים, ממלכת כהנים, צבאות, משרתים, [אלהים], אדונים, עליונים, אגודה, אישים, עדה, קהל, אילי הצדק, תמר, [אגוז], ענבים, האנה, רמון, נחלה, סגולה (קנה),

הערות ותקונים

דבר של אמר עליו שלמה שיר בו' הרי כלשה שירים, בחיות פ"ח איתא: ד"א שיר השירים ר' אינו ור' יודק, ר' אינו אמר שיר חד השירים תרין סה' הנהא, ומוצא בילקוט שה"ש רמז תתק"פ כלשון המדרש חיות: (ב) שלשה ספרים כתב שה"ש ומשלי וקהלת. הוא כדעה ר' יוחנן בחיות ריש פ"ח: (כא) שלשה שירים אמר כנגד שלש מעלות כו'. בחיות פ"ח אית י' הוא בסגנון אחר שלש מעלות עלה שלמה נחמטל הראשונה כתיב כי הוא רודק, במעלה שניה ושלמה היה מושל, במעלה שלישית וישב שלמה על כסא ה' למלך, ומוצא בילקוט שה"ש רמז תתק"פ כמו שהיה במדרש חיות: (כב) וכי אפשר לישב על כסא ה'. בחיות סס מוצא זה בשם ר' יתחק, ומוצא בילקוט ד"ה רמז אלף פ"ב ומזין סס "פסיקתא רבתי" והוא בחיות אחר בילקוט יכנה לפעמים בשם "פסיקתא רבתי", ועיין שו"ט מוזמר ע"ב אית ז': (כג) ד"ה שלשה שירים אמר כנגד שלשה ירירות שירד. הוא בסגנון אחר בחיות סס, ומוצא בילקוט סס בקלר: (כד) ד"ה שלשה שירים אמר כנגד שלשה עולמות כו', מוצא בילקוט שה"ש רמז תתק"פ אחר שהביא מאמרים מן מדרש חיות המהיל שיר השירים שיר המשובח נמצא גם במאמר הזה שלשה שירים כנגד שלשה עולמות, והסבר הזיון והוא מן מדרש שה"ש ופ"ח שלמינו, רק הסוים בילקוט סס: "שיר השירים שהוא חגיגה מכל השירים לפי שיש זה שנה להקב"ה ראשו כחם פז שנה התורה ודגלו עלי אהבה שנה ישראל כשפנה בין החוחים שנה קצון נלוות חסורי מרשם אמנה, ולמה כל השירים מרווחין וס"א דמוקף, על ידי שרמזו בו שסגור דכתיב מלאוני הסומרים." איתא לפיכך ככ"י ואלו השמס, ומוצא דרקנטי ע' בהפגוח צבס מדרש שה"ש: (כ"ד) שבעים שמות קרא לישראל. במאמר קצוץ לישאל. במאמר קצוץ והוספתו שם "ישראל" וכן שמות ילד כו' עד רעים. * שיר שהוא משובח מכל השירים כ"ל.

[יונה], צבור, בני אל חי, אישון, עגלה, נדה, תולעה, אם, חכמים, גבורים, צדיקים, חסידים, ישרים, קרובים, עניים, תמימים. הרי שבעים שמות (כה) ונתפשרו שמות, ישראל על שם היסודין, ישרון על שם שאמרו שירה על הים. נקרא בכור, שנאמר בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב). נקרא נער, שנאמר כי נער ישראל ואהבהו (הושע י"א א'). נקרא רך, שכן הוא אוכר כי בן הייתי לאבי רך ויהי רך [לפני אמי] (משלי ד' ג'). נקרא יחיד, שהם יחידים בעולם. נקרא ילד, שנאמר ילד שעשועים (ירמיה ל"א כ'). נקרא את ורע, שנאמר למען אחי ורעי, (תהלים קכ"ב ח'). נקרא אהוב, שנאמר אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א' ב'). נקרא בן, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם (דברים י"ד א'). נקרא עבד, שנאמר כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כ"ה נ"ה). נקרא עם, שנאמר עם ה' (אלהי) [אל ישראל] (מ"ב ט' ו'). נקרא גוי, שנאמר כי מי גוי גדול (דברים ד' ז'). נקרא לאם, שנאמר ולאמי אלי האינו (ישעיה נ"א ד'). נקרא בת, שנאמר הבת הישובה (ירמיה ל"א כ"ב). נקרא רעיה, שנאמר אחותי רעיתי (שה"ש ה' ב'). נקרא כלה, שנאמר לבבתיני : חותי כלה (שם ד' ט'). נקרא יהודים, על שהם כודים להקב"ה. נקרא עברים, (שעשו) [עקבלו] את התורה שנכתבה בעבר הירדן). נקרא אריה, שנאמר הן עם כלביא וגו' (במדבר כ"ג כ"ד). נקרא נחש, שנאמר יהי דן נחש (בראשית מ"ט י"ז). נקרא אילה, שנאמר נפתלי אילה שלוחה (שם שם כ"א). נקרא זאב, שנאמר בנימין זאב יטרף (שם שם כ"ז). נקרא שור, שנאמר בכור שורו (דברים ל"ג י"ז). נקרא ראם, שנאמר וקרני ראם קרניו (שם). נקרא כרם, שנאמר כי כרם ה' [צבאות בית] ישראל (ישעיה ה' ז'). נקרא פרדס, שנאמר שלחך פרדס (שה"ש ד' י"ג). נקרא מעין, שנאמר גן נעול מעין התום (שם שם י"ב). נקרא ידידים, שנאמר כה לירידי בביתי (ירמיה י"א ט"ז). נקרא קדושים, שנאמר קדושים יהיו (ויקרא י"ט ב'). נקרא ממלכת כהים שנא' ואתם יהיו לי ממלכת כהנים (שמות י"ט ו'). נקרא משרתים, (כו) שנאמר (משרתי עליון) [משרתי אלהינו (ישעיה ס"א ו')]. נקרא צבאות, שנאמר יצאו כל צבאות ה' (שמות י"ב מ"א). נקרא אלהים, שנאמר אמרתי אלהים אתם (תהלים פ"ב ו'). נקרא עליונים (ואדונים), שנאמר ולקדושי עליונים (דניאל ז' כ"ה). נקרא אנודה, שנאמר ואנודהו על ארץ יכדה (עמוס ט' ו'). נקרא אישים, שנאמר אליכם אישים אקרא (משלי ח' ד'). נקרא עדה, שנאמר ויאמרו כל העדה (במדבר י"ד י'). נקרא אילי הצדק, שנאמר וקרא להם אילי הצדק (ישעיה ס"א ג'). נקרא המר, שנאמר צדיק כתמר יפרח (תהלים צ"ב י"ג). נקרא אגוז, שנאמר אל גנת אגוז ירדתי (שה"ש ו' י"א). נקרא ענבים, שנאמר כענבים במדבר (הושע ט' י'). נקרא האנה, שנאמר כהאנה בראשיתה (שם). נקרא רמוך, שנאמר כפלח הרמן רקתך (שה"ש ד' ג'). נקרא נחלה, שנאמר ונחלתי ישראל (ישעיה י"ט ה'). נקרא סגולה, שנאמר והייתם לי סגולה (שמות י"ט ה'). נקרא יונה, שנאמר יונתי בחגוי הסלע (שה"ש ב' י"ד). נקרא בני אל חי, שנאמר יאמר להם פרה, שנאמר כי כפרה סוררה [סרר ישראל] (הושע ד' ט"ז). נקרא תולעת, שנאמר אל תיראי תולעת יעקב (ישעיה מ"א י"ד). נקרא עגלה, שנאמר אפרים עגלה (משולשת) [מלכדה] (ישעיה י" י"א). נקרא אם, שנאמר בעטרה שעטרה לו אמו (שה"ש ג' י"א). נקרא חכם, שנאמר רק עם חכם (דברים ד' ו'). נקרא גבורים, שנאמר גבורי כח עושה דברו (תהלים ק"ג כ'). נקרא צדיקים, על שם הצדקה שהם עושים. נקראו ישרים, שהולכים

* ד"א על שם שם בני אלהים שקרא אלהים העברי כמ"ס ויגד לאלהים העברי (נחשית י"ד י"ג) כ"ל.

הערות ותקונים

וכן שם "אלהים", "אנו" כמו שהיה לנכון במאמר שלאחריו בראיות מהכתובים, ובראיות מהכתובים חסדים בראיות על אשה נעורים, אכרתיים, נטע שעשועים, נאונים, אדונים, קהל, נטר, חסידים, ובעל ספורים כהערוך פ' אספס סופר ומוסר שבעים שמות לישראל בסגנון אחר: (בה) ונתפשרו שמות, ז"ל ונתפשרו שמות, י"ל נפרס כל שם ושם בראיות מהכתובים: (כו) שגלגל משרתי עליון. אין זה נשון הכתוב ותקנתי מכרתי

בישרת לבם בדרכי המקום. נקראו קרובים, שנאמר לבני ישראל עם קרובו (תהלים קמ"ח י"ד). נקראו ענוים, שנאמר וענוים ירשו ארץ (שם ל"ז י"א). נקראו תמימים, שכן הוא אומר ותמימים ויהרו בה (משלי ב' כ"א): (כז) שבעים שמות קרא לירושלים. ירושלים. שלום. יראה. יבום. גלעד. לבנות. ציון. (מרומים) [מרום/ים]. כסא ה'. עיר (ישראל) [דוד]. יפה נוף. [הר ציון]. ירכתי צפון. [קרית מלך רב]. משוש כל הארץ. בעולה. הפצי בת אב מעמסה. אפרתה. שדה יער. מניחה. אריאל. הר כועד. יפה. [על] בתולה. כלה. אשת געורים. רבתי עם. רבתי בגוים. שרתי במדינות. עיר שחברה לה. בית תפלה. מגדל עדר. מצודה. ייירות. [ירושה] [דרושה]. עיר לא נעובה. גילה [גן ערן ה'] [ערן. גן ה']. הר מרום. ה' קרושים. עקרה. מריה. הר גבוה. עיר היונה. קריה נאמנה. עיר הצדק. ניא חזיון. דלתות העמים. בכות, נחלה. הר המדש. הר חמר. נבעת הלבונה. עיר דוד. עיר הנגב. הר מיום ישראל. שם חדש אשר פי ה' יקבנו. [עיר דוד. הנגב. הר מרום ישראל]. נקראה שלם, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם (בראשית י"ד י"ח). נקראה יראה, שנאמר ה' יראה (שם כ"ד י"ד), שמתוכה הוא רואה (עם) [עניי עמי] וזכרם עליהם [ומתוכה] ברא את העולם. [נקראה] לבנון, שנאמר הדר הטוב הזה והלבנון [דברים ג' כ"ז]. נקראה מרים, שנאמר נשגב ה' כי שונן מרום (ישעיה ל"ג ה'). נקראה כסא, שכן הוא אומר בעת ההיא יקראו לירושלם [כסא] ה' [ירמיה ג' י"ז] שמתוכה יקשב על כסא [דין] ומחייב אויבי עמי. [נקראה ים], שנאמר ונקוו אליה כל הגוים לנים ה' לירושלים (שם) [ונאמר] יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד (בראשית א' ט"א) וכמו שקבל דים כל מי בראשית כך היא עתידה לקבל את כל בניה. נקראה עיר דוד. שנאמר וילמוד דוד את מצודה ציון היא עיר דוד (ש"ב ה' ז'). ומפני מה נקראת על עם בשר ודם, אלא עתה נלוי לפני הקב"ה שבשר ודם כונה אותה ובער דם מחריבה, אבל [לעולם הבא] [לעתיד לבא] היא נקראת על שמו של הקב"ה, שנאמר עיר [ה'] ציון קדוש ישראל (ישעיה ס' י"ד). נקראה יפה נוף, שנאמר יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מ"ח ג'). נקראה הר ציון, בשם שמעמידין ציון לקברות להודיע בין שאז לטהר, כך הורעתי לכל באי עולם (כת) שהיא ואני זונגם. נקראה ירכתי צפון, שעתידין כל נכסי צפון* להכנס לתוכה. נקראה קרית מלך רבי, שהיא עירו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. נקראה כלילת יופי, שנאמר כלילת יופי משוש לכל הארץ (איכה ב' ט"ו). נקראה בעולה, שהיא בעולה יאון לה פרנס אלא הקב"ה. נקראה הפצי בה, שנאמר כי לך יקרא הפצי בה ויארצך בעולה (ישעיה ס"ב ד') [שכן] [הוא] אומר ציון דורש אין לה [ירמיה ל' ז']. [ד"א] הפצי בה, שאני רוצה בה מכל המדינות, שנאמר אוהב ה' את שיערי ציון (תהלים פ"ז ב'). נקראה עיר לא נעובה [שנאמר ולך יקרא דרושה עיר לא נעובה (ישעיה ס"ב י"ב)], העיר שאינה נעזבת מפני לעולם, שנאמר לא יאמר לך עוד עזובה וגו' (שם שם ד'). נקראה גילה, שנאמר הנני [בונה] [בורה את] ירושלם גילה ועמך מניוש (שם ס"ה י"ח). נקראה בשן, שנאמר הר גבננים הר בשן (תהלים ס"ה ט"ו) (כפ) נקראה חדרך, שנאמר בארץ חדרך [זכריה ט' א'] שהיא מחרדה למלך שבמרום. נקראה רמה, שנאמר קול ברמה נשמע [ירמיה ל"א ט"ו].

הערות והקונים

מזכתי אלסיו: (כז) שבעים שמות קרא לירושלים. זה מונח בילקוט המכירי על ישעיה ס"ב ד' ג' 253 כשם כנדה סיר הסיים, ויוון למאמר שלפניו ויכנהו כנדה סיר הסיים, והמאמר לפניו נכ"י קטוע וחסרים איש שמות ממספר שבעים, ונס בילקוט המכירי המאמר נלקס נחסר, ונס והכ"איות מוכתונגס חסר הכינה, ובעל הטורים בבעולתן פ' אכספ ל"י שבעים איש כוסר ומורג שבעים שמות: ישראל ע"ש והכ"א שבעים שמות לירושלים ולא חשכס בצרוטקט: (כח) סכ"א וא"י זונג, בילקוט המכירי שם סכ"א הני' סכ"א הני וא"י חנה: (כט) נקרא חדרך, שנאמר בלחך חדרך סכ"א מחרדת למלך שנמרוס. דרש חדרך כמו חדרך, ועין ריש סכ"י, וכן בחזית פ' זולרדך. מקום הוא שנקרא חדרך, וכוז קרוב לרמשק, ובפסיקתא ד"כ ספסא רני עקרה (דף קמ"ט ע"א) בלחך חדרך, מסי חדרך זה מלך המשיח שהוא הד לאומית ורך ל' א"י: ל"ע נסיכי העולם להכנס לתוכס. (מדרש זוטא) נישרלג

נקראה עדין, שבניה עתידים להכנס ולהתעורר בתוכה: (ל) שבעים שמות קרא שלמה להורה ראשית. קנן. חכמה. מוסר. בינה. צדק. משפט. מישרים. ערמה. דעת. מומה. לקח. ירושה. תחבולות. משל. כליצה. חידה. תורה. יראה. ספר הברית. מלחמות. חמימה. מהורה. נאמנה. מתכיסה. משיבת נפש. מאירת עינים, (דוד. נוצר. משמחי לב. עומדת לעד. חמורה. והבי כסף. גויח. כלי פז. טובה. פנינים. לויח חן. ענקים. אינוריה. דבש. נפת צופים. שמן תורק. מגדים. שעשועים. מעצות. אמרי אמת. נעימים. נהלה. מתיקה. עמוקה. רחבה. עמרת. אשת נעורים. אילת אהבים. יעלת חן. דודים. חכמים. חלב. עץ חיים. יקרה. חרוץ. חבואה: (לא) ובשבעים שמות נקרא הקב"ה. עליון. רם. נשוא. [נשגב]. נפלא. גדול. גבור. עוזו. הוד. הדר. נורא. ישר. אדיר. צור. תמים. נאמן. טוב. חסיד. צדיק. קדוש. מהור. קנא. נוקם. נוטר. בעל חימה. גאה. צח. אדום. נאח. רחוק. קרוב. איש. שומר. ראגון. אחרון. אריה. נשר. רועה. הפות. מור. אשכול הכופר. (יער). [עין]. מגדל. שופט. מלך. מסתתר. יוצר. בורא. נומל. בונה. קרא. רוגע. ה'. אלהים. אהיה אשר אהיה. צני. עופר האלים. חנון רחום: נקרא עליון, עליון במרומים. אלהים, שברין ברא את העולם, ה' כרי ארעא ומרי שכיא. אדון, שהוא אדון כל הארץ. אלוה, שהוא אלוה כל בריותיו. שהוא תקיף על כל. אהיה אשר אהיה, שהוא יחיד ואין חוץ ממנו. שדי. שאין העולם כדאי שברא אותו. רם ונשא, [שכן הוא אוכר] כה אמר רם ונשא (ישעיה נ"ז מ"ז). [נשגב], נשגב ה' כי שוכן מרום (שם ל"ג ה'). נפלא, עושה נפלאות גדולות לבדו (תהלים קל"ו ד'). גדול, גדול אדונינו ורב כח (שם קמ"ז ה'). עוזו וגבור, ה' עוזו וגבור (שם כ"ד ח'). הוד והדר, הוד והדר לפניו (שם צ"ו ו'). נורא, נורא אלהים ממקדשיך (שם ס"ח ל"ט). אדיר, אדיר במרום ה' (שם צ"ג ד'). צור, ה' צורי ולא עולתה בו (שם צ"ב מ"ו). נאמן, האל הנאמן (דברים ז' ט'). מוב, מוב ה' לכל (תהלים קמ"ה ט'). חסיד, כי חסיד אני נאם ה' (ירמיה ג' י"ב). מהור, מהור עינים מראות רע (חבקוק א' י"ג). איש, כי ה' אלהיך איש אוכלה הוא (דברים ד' כ"ד). קנא, כי אל קנא (הוא) [ה' אלהים] (ישע ו' מ"ז). נוקם, נוקם ה' ובעל חמה (נחום א' ב'). גאה, כי גאה גאה (שמות ט"ו א'). אה, מי יתנך כאח לי (שה"ש ה' א'). רחוק, רחוק ה' מרשעים (משגי ט"ו כ"ד). קרוב, קרוב ה' לכל קראיו (תהלים קמ"ה ח'). איש, והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי (ל') איש (הושע ב' י"ח). שומר, הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל (תהלים קכ"א ד'). ראשון, ואחרון, אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא (ישעיה מ"א ד'). אב, הוא אב אחד לכלנו (מלאכי ב' י'). אריה, אריה שאג מי לא יירא (עמוס ג' ח'). נשר, כנשר יעיר קנו (דברים ל"ב י"א). הפות, כתפוח בעצי היער (שה"ש ב' ג'). כור, צרור המור דודי לי (שם א' י"ג). אשכול, אשכול הכפר (שם שם י"ד). עיר, עיר וקדיש נדניאל ד' י'). מגדל, מגדל עז שם ה' (משלי י"ח י'). שופט, (כי) אלהים שופט צדיק (תהלים ז' י"ב). מלך, כה אמר [ה'] מלך ישראל (ישעיה מ"ד ו'). כסתתר, אכן אתה אל מסתתר (ישעיה מ"ה ט"ז). יוצר, כי הנה יוצר הרים ובורא רוח (עמוס ד' י"ג). מושיע, אלהי ישראל מושיע (ישעיה מ"ה ט"ז). גואל, גואל חוק (ירמיה ג' ל"ד). ישר, ישר יחזו פנימו (תהלים י"א ז'). חנון ורחום, חנון ורחום ה' (תהלים קי"א ד'). צח ואדום, דודי צח ואדום (שה"ש ה' י'): נקרא הקב"ה (שבעה) [בשבעים] שמות ובחר בישראל שנקראו בשבעים שמות ונתן להם את התורה שנקראת שבעים שמות והוא עתיד לנחם בירושלים שנקראת שבעים שמות: (לב) דבר אחד שיר השירים אשר לשלמה. עשר שירות הן: שירת אדם. שירת אברהם,

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

ישראל: (ול) שבעים שמות קרא שלמה לתורה. כפרתן חסדים ליוה שמות: (לא) ובשבעים שמות נקרא בקב"ה. גם כנחן כמאמר קטוע כי חסדים ליוה שמות למספר שבעים, ובמדרש במ"ל פי"ד אות י"ב מוכח שבעים שמות להקב"ה. וכוונת נרקיטי פ' כעלוותן נכס מדרש ספ"ג: (לב) ד"ח סיר הסירים, עשר שירות הן. מוכח בילקוט סמכ"י על יס"ה: זכ 37 נכס כגדת סיר הסירים, ובענין עשר שירות ע"י מכלילתה (מדרש זוטא)

שירת היס, שירת הבאר, שירת משה, שירת יהושע, שירת דבורה, שירת דוד, שירת שלמה דשיר השירים ושירת לעולם הבא [שנאמר] שירו להי שיר חדש (ישעיה מ"ב י'), ושיר השירים משוכחת מכולם, שכל השירים יש מהם שתחלתו שבת וסופו גנאי, ויש מהם תחלתו גנאי וסופו שבת, השיר שאמרו ישראל על הבאר תחלתו שבת וסופו גנאי, האזינו השמים (דברים ל"ב א'), תחלתו גנאי וסופו שבת, [אשרה נא לירידי (ישעיה ה' א'), התלהו שבת וסופו גנאי], שיר השירים שבת שבחים, שכל השירים שנאמרו אמרו נביאים בני הדיוטות, אבל שיר השירים אמרו מלך [בן מלך], נביא בן נביא, נשיא בן נשיא: (לג) וחכמים אומרים מהר סיני נתנה: ד"א שיר השירים אשר לשלמה. (לד) אמר רבי אלעזר בן עזריה משל למה הדבר דומה למלך שנתן לנחתום כור חטים ואמר לו הוצא לי כשם עשר סאין סולת, חור ואמר לו [הוציא לי] מתוך עשר שש; כתוך שש ארבע, כך הקב"ה סילת את הנביאים מתוך הזורה ואח הכתובים מתוך הנביאים ושיר השירים נסיתה מכולם: ד"א שיר השירים אשר לשלמה. (לה) כל השירים שנאמרו לשעבר, היו אומרים את השירה שעל ידיהן היתה הנאולה, לפיכך היו אומרים שירה לפני הקב"ה עומד לעשות נצחון לבניו הוא עתיד לזכר שירה לבניו: מנין אתה אומר ששתי שירות אמרו מלאכי השרת, אחת בעקרת יצחק ואחת על היס. ביצחק היו משוררים לפני מלכי המלכים הקב"ה ואומרים ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהלים ח' ב') ולמה הם אומרים מלא כ' הארץ כבודו (ישעיה ו' ג'), אלא שאמרו מלך מלבי המלכים אם אין לו כבוד בארץ אין שמו בארץ ואין שמו במרום, אם אין עמו ממליכין אותו בארץ כביכול אין לו מלכות בשמי המרום. הרי ישראל אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו' ד') והם נוהגים רשות למלאכי השרת שמקבלים מהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הרי לנו שירה אחת בעקרת יצחק ואחת על היס, כמה שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עז (תהלים ח' ג'), לכך נאמר שיר השירים, מלמד ששתי השירות האלו אמרו מלאכי המרום, מפי עוללים ויונקים יסדת עז, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ:

[ב] ישקני מנשיקות פיהו. זו עמידתו לפני הר סיני, שאמר להם משה כך אמר המקים ואמרו לו מפיו אנו רוצים לשמוע, ואמר לפני המקים מן התשובה אתה למד, הנה אנכי בא אליך בעב הענו (שבות י"ז ט'), רוצים אנו לראותה, אמר להם

הערות ותקונים

בשלה מסכתא דשירתא פ"א פסוק את השירה כזאת, וכשנס בתחומה הגדלם מכר בשלה אור י', ומבא בילקוט שמעוני בשלה רמז רמ"ב וילקוט יהושע רמז כ' בשם המנילתא, וכן מוכרים בתרגום שה"ס י' א' ויש צד שגיטי, ומה שהוצא שירת אברהם, מנאל בתשובה כגאונים סימן ס"ו (הנל"א: הרב אברהם אליהו הרכני) כי נאל לבד האל גאון מנינו בפירושי אדונינו מר סעדיה גאון כ"ע שהזכיר עשר שירות שירת אברהם, ולא הכנינו אותה שיר אברהם, ילמדנו אדונינו מה היא. ועל זה הביא רב האי גאון: אין לנו יודעים אלא דברי רבותינו ששנו בצי"ר לפני רב עשר שירות הן שירה ראשונה כגאונים כו', ויש שקבלו שירות הרבה, אבל נמצאת רבותינו לא שמענו שירת אברהם, ולא אמר אדם שירת אברהם, שאל לאיתן האורחי (תהלים פ"ט א') נתחון, או שאל שכתב מר רב סעדיה גאון נוחו עדן שירת מלרים ושירת היס ועשה הסופר וכתב אברהם ע"כ, וכאשר תראה כחוב מפורש גם במדרש כ"י שלפנינו שירה אברהם, ופחה בל ילדי מכתב עתי ממזרח וממערב ח"א וראיהי שם לד' ע"א שהכס מוס"ר אברהם עפשטין האריך לנאר מה היא שירת אברהם והיא שם גם דברי התשובה ודברי ילקוט המבייר, שהניח את המדרש שיש שלפנינו ודבריו נכונים ע"ש: (לג) וחכמים אומרים מהר סיני נתנה. בחזית פ"א פסוק יסקני איהא ר' יוחנן אמר בסני גאמרה, וע"ש בפי' מהר"ו כי מה שכתב שם בהתחלה ר' יודן ברבי סימן אמר בסני גאמרה הוא עתה ע"ש: (לד) א"ר אלעזר בן עזריה משל למה"ד למלך. הוא בסגנון אחר בחזית ריש פ"א ר"י אלעזר בן עזריה עבד לה מאלף לאחד שהולך אצל החזן. ובילקוט ריש שה"ס רמז התקפ"ה הביא בלשון המדרש חזית, עיין תנחומא: ה"דכס מכבר תלוס אור ה', ובתנחומא היס: ריש תלוס, ומובא ג"כ בסגנון אחר: (לה) כל השירים שנאמרו לשעבר כו'. במכילה שם איהא קך, כל השירות כולן קרויות בלשון בקבה כשם שנקבה יולדת כך השפעות שעברו היה אמריין שיעבוד אלל התשובה העמידה לביות אין אהיה שעבוד לך קרוה בלשון זכר כו', ועיין בחזית פסוק שחורה אני, ובתוס' פסחים קפ"ו ע"ב ד"א ואלמר:

הקבי"ה רוצים אתם לראותי ואני מתאוה לראותכם, שנאמר הראיני את כראיך (שה"ש ב י"ד): ד"א ישקני מנשיקות פיהו. (לו) אלו הדברות שקבל משה בראשונה, או יכול כל התורה כלה קבל מתהלה, חזר הקבי"ה ואמר לטובה עלה אלי ההרה והיה שם (שמות כ"ד י"ב), מלבד ששתי פעמים קבל את התורה: ד"א ישקני מנשיקות פיהו. (לו) לפי שמצינו מלכי מזרח ומערב נושקים על היד, אבל להודיע חבתן של ישראל שאין נשיקותיו אלא על פה: ד"א ישקני מנשיקות פיהו. באדם שהוא כבוד על המלך והוא מבקש לנשקו על ידו ועל רגלו, אבל בצדיקים ישקני מנשיקות פיהו. (לח) אבא שמעון אומר העברת ישראל בנחלי ארנון שהשיק ראשי ההרים ורציץ ראש שונאיהם: (לט) ד"א עברו ישראל את הירדן: (מ) ד"א ישקני מנשיקות פיהו. שתי נשיקות הן, אחת בעולם הזה ואחת בעולם הבא, נשיקה בעולם הזה, שנאמר ויפח באפיו נשמת היום (בראשית ב' ז'), נשיקה בעולם הבא, שנאמר ונתתי רוחי בבם והייתה (יהוקאל לו י"ד): כי טובים דודך מיין, אלו דברי תורה שנתן לישראל (מא) כה היין תנחומין, אף דברי תורה תנחומין שנאמר תנחומיך ישעשעו נפשי (תהלים צ"ד י"ט), מה היין כל זמן שמתישן הוא משתכח, אף דברי תורה כל זמן שמתישנים בגוף משתכחים הם. (מב) ד"א כי טובים דודיך מיין. זה הלומד תורה בילדותו, כיון שנגמל סרדו אמו לתוך ההורה, גמולי מחלב לזה נאה לדברי תורה, עתיקי משרים, למי שעבדו את העתיקים כרדי אמותן, שנאמר ועתיקי יומין יתיב (דניאל ד' ט'): (מג) ד"א זה היין אין כונסין אותו אלא בכלי חרס ואין כונסין אותו לא בכלי כסף ולא בבלי זהב, למה שאינו מתקיים בהו, כך דברי תורה אין מתקיימין אלא בני שרותו דכא: (מד) שאל רבי יהושע את רבי ישמעאל האיך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך, אמר לו רבי ישמעאל לא קראתי כן אלא לשום לשון זכר, כי טובים דודיך: (מה) ד"א כי טובים דודיך מיין. אי מה היין כל מה שנתישן הוא חסר, יכול כך דברי תורה, ת"ל לריח שמניך טובים, כשם שאין השמן חסר כך אין דברי תורה חסרים:

[ג] לריח שמניך טובים. מה שמן אפרסמון ריחו יוצא חוץ ממנו, כך דברי תורה שמם הולך בכל מקום: (מו) ד"א למה נמשלו דברי תורה לשמן, מה שאין רפואה לאדם (מז) ומצחין את פניו, כך דברי תורה רפואה לאדם, שכן הוא אומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמיתך (משלי ג' ח'): (מח) ד"א למה נמשלו דברי תורה לשמן, אם יתן אדם קורטוב של שמן לתוך חבית של טים, קורטוב שמן יוצא כנגדו, כך מי שהוא מלא חכמה והלנים דברי הבטלה, דברי חכמה יוצאים מלפניו לפי מה שהוא. (מט) ד"א לריח

הערות ותקונים

(ל) אלו הדברות שקיבל משה בראשונה. בילקוט שה"ש רמז תתקפ"א ד"ה שאל רבי יהושע מוצא מאמר אחד ומזוין, מדרש"י והוא המאמר שלפנינו בסגנון אחר וז"ל ד"א ישקני מנשיקות פיהו אלו עשרת הדברות ששמעו מפי צבורה, למה אומר מנשיקות שהי נשיקות אחת עשרת הדברות ואחת קבלת התורה: (ז) לפי שמצינו מלכי מזרח ומערב נושקים על היד. בפרש"י דר"כ פסק"א פרה (ז"ד ע"ג) אני משבח את בני מזרח אינם נושקים בפה אלא ביד. וכ"כ במדרש קבלת פ' כל זה ספתי ונזמרת ברכות ח' ע"ג בשלש דברים אוהב אני את המדיים שבנושקים הין נושקין אלה על גבי היד: (זח) אבא שמעון אומר. המאמר קשה בנבנה ע"י ברכות דף כ"ד ריש ע"ג: (ל) ד"א עברו ישראל את הירדן. המאמר קטוע: (מ) ד"א ישקני שתי נשיקות הן. א' בעולם הזה כו' הוא ממדרש שה"ש וזמא שלפנינו ויחא בנחומין וכן בסיום, פיהו ולא נשיקה ציד"ה הוא מן מדרש וזמא: (מא) מה היין תנחומין. מוצא בילקוט שה"ש רמז תתקפ"א צ"ב כי טובים והוא מן מדרש וזמא שלפנינו: (מב) ד"א כי טובים דודיך מיין זה הלומד תורה בילדותו כו'. בילקוט שם בני ד"א כי טובים דודיך מיין, זה הלומד תורה בילדותו כדכתיב את מי יורה דעה ונו' גמולי מחלב עתיקי משרים (ישעיה כ"ח ט'). ונראה כי דורש דודיך כאלו היה כחוד דודיך לשון דד, וכן תרגם השננים: (מג) ד"א מה היין אין כונסין אותו אלא בכלי חרס. בילקוט מוצא בס ד"א מה יין אין מתקיים אלא בפחות שכללים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה: (מד) שאל רבי יהושע את רבי ישמעאל. ע"ז דף כ"ט ע"ג, וזמית פ' כי טובים, בילקוט שה"ש רמז תתקפ"א: (מה) ד"א כי טובים אי מה היין כל זמן שנתישן הוא חסר. מוצא בילקוט שם ד"ה לריח שמניך טובים. והוא לקוח מן מדרש שה"ש וזמא שלפנינו: (מו) ד"ה למה נמשלה דברי תורה לשמן מה שאין רפואה. מוצא בילקוט שם: (מז) ופליחין את פניו. בילקוט מהכיל פנים: (מח) ד"ה למה נמשלו אם יתן אדם קורטוב. מוצא בילקוט שם: (מט) ד"ה זה חזקתו. מוצא בילקוט שם.

(מדרש וזמא)

שמניך טובים, זה הזקיה וזרו שנמשלו לשמן, שנאמר והכל עול מפני שמן (ישעיה י' כ"ו), עולו של סנחריב. (ג) רבי דוסתאי ב"ר ינאי משום רבי ינאי אומר למה שלח הקב"ה שחין בחזקיה המלך, מפני ששלט בוהבו של בית המקדש וקלנו להת אותו למלך אשר, לכך נאמר לריח שמניך טובים: (גא) ד"א לריח שמניך טובים. היה רבי הדקא אומר הרי אתה למד שריח הצדיקים יפה ונכר משל רשעים, שכן כצינו שהכיר משה את עצמות יוסף. שהיה ריחו הולך, (גב) ואל תתמה שאף בעוה"ז יש שמבדילים בין עצמת אדם לעצמת בהמה, בין עצמות ישראל לעצמות גוים וכן אתה מוצא ביצחק כשנשק לעקב, רוא אומר וירח [את] ריח בנדין ויאמר ראה ריח בני כריח שדה [בראשית כ"ו נ"ז], מלמד שדה ריח יעקב נכר כריחו של עשו: (גח) ד"א לריח שמניך. יש שכן (שאינו) [שיש] לו ריח ואין לו מראה, יכול כך דברי תורה יש להם מעט ואין להם מראה, ת"ל שכן תורק שמך, כשמן שמריקים אותו מכלי אל כלי וריחו הולך ומראהו נאה, כך דברי תורה. (נד) ד"א שמן תורק שמך, אם עשית את התורה שנמשלה לשמן הטוב, שבך הולך עד סוף העולם, האומות אוהבין אותך, על כן עלמות אהבוך. ד"א שמן תורק שמך, על כל השמנים והברכות שאכרתה להן לכם לעתיד לבא בשביל (שהוא) שהמלכות מרחקים אתכם ומבקשים להרוג אתכם ולהחמיאכם לפניו, ואתם מורדים עליהם ומבקשים תורתו ומקיימים אותה. ומנין שנמשלו המלכות כשאל וכמות, שנאמר מיד שאול אפרם ממות אנאלם (הושע י"ג י"ד), ומנין אף ברוחות רעות, שנאמר אהי דברך מות אהי כטבך שאול (שם שם) ומנין אף בגובאי, שנאמר והנה יוצר (גובאי) [גובי] בתהלת עלות הלקש (עכום ג' א'): ד"א שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך, אלו המלכות שנקראו עלמות לישראל, שנאמר ששים המה מלכות ושמנים פילגשים ועלמות אין מספר (שה"ש ו' ח'), ד"א על כן עלמות אהבוך, העוה"ז והעוה"ב, עשה מצות בעוה"ז יתן לך שני עלמות:

[ד] (נה) **משכני** אחריו נרוצה. כנסת ישראל אומרת למי שברא העולם משכני אחריו נרוצה, (נו) [משכני בגלות על מנת ארריך נרוצה לעתיד לבא]. אמר לה אף אני הכתבתי לך ע"י נביא על כן משכתיך חסד (ירמיה ל"א ג'), אלא להודיע שכל הימים שהייתם מסורים ביד המלכות והיו משעבדים אהכם. הייתי מקצר ימי השעבוד ומקרב ימי הגאולה, שגלתי לפני שאתם חוזרים לשעבוד אחר, אבל עכשיו משכתי לכם בחסד את הגאולה ומיד שתגאלו בפעם הואה, עוב אין אתם חוזרים לשעבוד מעתה: ד"א משכני אחריו נרוצה. מסכנין שבישראל זה עתידין לרצות בין אב לבנים, לכך נאמר משכני אחריו נרוצה: (נז) ד"א משכני אחריו נרוצה. כי שמשכני נתון ביד הברו, הוא רץ אחריו שלא בטובתו, כך נעשו ישראל משכון למי שברא העולם: (נח) הביאני המלך חדריו. מלמד שעתיד הקב"ה להראות את ישראל נניו המרום החדרים שברקיע:

הערות ותקונים

(ג) רבי דוסתאי ברבי ינאי. זה חסר זילקוט סס: (גא) ד"א סיה ר' חקא אומר, מובא זילקוט סס: (גב) ואל תתמה, ליתא זילקוט סס: (גג) ד"א יש שמן שלין לו ריח. מובא זילקוט סס, ותקני' יש שמן שיש לו ריח כמו מובא זילקוט, ונמקס וריחו הולך בניי זילקוט וריחו נודף: (גד) ד"א אם עשית את התורה. מובא זילקוט סס, וזילקוט נמט מאמר שלם אשר הוא לפניו כס"ה זוטא, והסיכס זילקוט אלן המלכות שנאמר ועלמות אין מספר הוא מהמדרש שלפנינו כ"י: (גה) משכני אחריו נרוצה כנסת ישראל אומרת למי שברא העולם כו'. מובא זילקוט סס' משכני בסוף המתחיל ד"א משכני בגלות. והמחבר שלפניו זילקוט סס הוא מן מדרש חזית נקצת סיניס, ומן ד"א משכני הוא מן המדרש סה"ש זוטא שלפניו: (גו) משכני בגלות. הסופחי כמו שהוא זילקוט: (גז) ד"א משכני מי שמשכניו נתון ביד חבירו. מובא זילקוט סס ריש רמז התקפ"ב, ולחם הפירוד המדפיס והצינו רמז חדש ובאמת הוא סוף המאמר שלפניו והרמז מתחיל מן הביאני המלך חדריו: (גח) הביאני מלמד שעתיד הקב"ה להראות את ישראל נניו המרום החדרים שברקיע. מובא זילקוט רמז התקפ"ב ולקוח מן המדרש כ"י שלפנינו, וכן ראיתי כי הובא ברמב"ן בספרו תורת האדם בשער הגמול (דף ק"ג ע"ג) וז"ל במדרש סה"ש אמרו כן הביאני המלך חדריו מלמד שעתיד הקב"ה להראות לישראל נניו מרום החדרים ששמים כו'. וטון אל המדרש סה"ש זוטא שלפניו: א"י

(מדרש זוטא)

(נט) איר יעקב הרי אתה למד מעקב, שאמר לו קום עלה בית אל ושב שם (בראשית ל"ה א'), מלמד שהראה הקב"ה עליו למעלה מעליה ודראה אותו חדרים שבמרום. (ס) ד"א הביאני המלך חדריו, אלו חדריו גן עדן, מכאן (הן אלו) [אמרו] כמעשה הרקיע כך מעשה גן עדן, מעשה הרקיע ע"י שורות שורות של יריעות ומאירים כ: וכבים, מכאן הם אומרם כשם שגלגל חמה נתון באמצע הרקיע כך עץ החיים נתון באמצע גן עדן, כשם שהקישונית נתונה באמצע המרקלין, כך עץ החיים מכון כנגד גלגל החמה, אחרים אומרים עץ החיים מכון כנגד גלגל חמה מהלך שנתו. (סא) רבי מאיר אומר כה גלגל הזמא ת"ק שנה, אף עץ החיים ת"ק שנה וכל פלוגתא דמי בראשית יוצאים מתחתיו, ינאמר והיה בעץ שתול על פלגי מים (תהלים א' ג'), מה מצינו מי בראשית יוצאים מתחתיו של עץ החיים אף בעליות של מים שבמרום סמיכות לגלגל דמה, לכך נאמר הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, (סב) אמרו ישראל לפני הקב"ה כך אנו שמחים מכל המתנות. (סג) משל (לבן מלך) [פמלך] שאמר למטרונה אי אפשי בך, מלי כל מה שתרצי כל כלי טוב שאת יודעת וצאי לבית אביך, מה עשתה, השקתה והאכילתה וקראה לעבדי בית אביה ואמרה להם מלוהו במטתו והו"יכוהו לבית אבא, כיון שנעזר משנתו אמר מי הביאני כאן, אמרה לו אני [אמר לה] ומה ראית, אמרה לו אתה אכרת לי ברי לך כיון יפה שבכאן ושלי ולכי לבית אביך, נסתכלתי בכל קניניך ולא מצאתי כלי חכמה יותר ממך, כך אמרו ישראל להקב"ה טוב לו רורה פיך מאלפי זהב וכסף (תהלים קי"ט ע"ב), וכן מצינו כשנגלה הקב"ה בהר סיני ומלאכי השרת עמו, ברורה מכל בלאכי השרת, שנאמר (ואת) [אנאתה] מרבבות קדש (דברים ל"ג ב') רבבות שאין להם מספר. (סד) א"כ למה נאמר שנים ועשרים אלף (במדבר ג' ל"ט), אלא לתן כבוד לשבטו של לוי, שהוא מקודש מכל השבטים, כשנגלה מרוח אהת ועמו עשרים ושנים אלף מלאכי השרת ובידם עשרים ושנים אלף כתרים ונזונים בראש כל אחד ואחד כשבטו של לוי. שהם שנים ועשרים אלף. וברוח השניה ששים רבוא ועלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מלאכים ובידם כתרי אש וניהנו בראש כל אחד ואחד מישראל. נגלה מרוח השלישית כפלים, שני מלאכים לכל אחד ואחד בישראל, שנאמר מלאכי צאות יודון יודון (תהלים ס"ח י"ג). נגלה מרוח בערבית ועמו מלאכי השרת, שאין להם הקר ומנין שנגלה מארבע רוחות, ש אמר ה' מסיני בא וורה משעיר למו הפיע מדר פארן (דברים ל"ג ב'), הרי שלש רוחות, יכול הרביעית [פנויה], חבקוק מפרשה אלוה סתיון יבא (חבקוק ג' ג'). יכול האמצע פנוי, ת"ל ותהלתו מלאה הארץ (שם שם) ולא כנגד הארץ, כמ"כ שהוא יוצא כמדינה זו למדינה זו, כשהיא יוצא ממנה מהרוקת וכשהיא נכנסת ממלאה, יכול כה היה ביום מהן תורה, כשנגה מדר סיני נהמלא כל העולם כלו מהדרו, יכול השמים היו פנוים, ת"ל כסה שמים הדר (שם שם), יכול הארץ פנויה, ת"ל ותהלתו מלאה הארץ (שם שם). ממלאכי השרת לא בררו להם ישראל אלא הקב"ה, שנאמר כי יעקב בחר לו יה (ההלים קל"ה ד'), ואומר ה' מנת חלקי וכוסי (שם שם) ה'), לכך נגילה ונשמחה בך, אימתי אנו גילים ושמחים, כשיעמדו רגלי השכינה על

הערות ותקונים

(נט) א"ר יעקב. זכ ליה צילקום, ונרמב"ן סס הני' א"ר יבולד: (ס) ד"א אלו חדריו גן עדן. מובא בילקום סס עד מיכן כן אמרו ומובא ברמב"ן סס עד מעשה הרקיע, וכן בפרוש ה"ר עריאל לס"ס כיצא ח"ל ולא הענין כזה ספירטה היערוני ז"ל במדרש ס"ס כיצא המלך חדריו אלו חדריו גן עדן: (סא) ר' מאיר אומר כו', גירושלמי ברכות ס"א (דף ב' ע"ג) תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ומה טעם ויהי כעץ שתול על פלגי מים, וכן בב"ר פ"א אות ס' א"ר יבולד בר אלעאי עץ חיים מהלך ת"ק שנה וכל מי בראשית מתפלגין מתחתיו. ובמדרש חיות פ"ו פסיק אחת היא יונתית מובא כמו בירושלמי, וכן הוא בס"ס מוזמר א' אות י"ט וע"ש בערה ר"ל ונקום צ"ר פ"א ז"ל פס"ו: (סב) אמרו ישראל לפני הקב"ה כך אנו שמחים. ילקוט רמז התקפ"ב ד"ה ד"א אמרו ישראל וכו' מן מדרש ס"ס וצא סלפיתו עד הסיום ויעזור מלכס לפניהם וכו' בראשם, ומן מוכרס הוא מן מדרש חיות: (סג) משל לבן מלך. מובא בילקום סס: (סד) א"כ למה נאמר שנים ועשרים אלף ט"ו. ט"ו ספיקתא דר"כ (מדרש זוטא)

הר היותים: ד"א נגילה ונשבתה בך, איכתי היא השמחה כשיעשו האמות כגלים של קש. ד"א נגילה ונשמחה בך. א"ר נחמיה בשיראה הקב"ה קברו של גוג ומגוג לישראל, הרי רגלי השכינה על הר היותים וקברו של גוג ומגוג נפחה כיבין לנחל קרדון עד גרנשתא של מזרח הים של טבריא ובא עד נכנסה, שנאמר גיא העיברים קדמת הים (יחזקאל ל"ט י"א): נוכירה דודיק כין. אלו האבות שהיו מן המבול נח ובניו (ואלו הן מישרים אהבוך) (סד) [ד"א] זה אברהם יצחק ויעקב, כשאנו נכנסים לצרה אנו מזכירים לפניך מעשי אבות וזכרונם בא לפניך יותר מנכוך יזנהנסך על גבי המזבח: (סו) מישרים אהבוך. ביושר לבם אהבוך ולא הרדו כלכם ולא (דנו) [רננו] אחר דבריך, אמרת לאברהם לתן לו את הארץ, שנאמר כי [את] כל הארץ אשר אתה רואה וגו' קום וההלך בארץ לארכה ולרחבה (בראשית י"ג מ"ו וי"ז). (סז) אמרת לו קח בית קבורה ולא [רן] [רנן] ארדיך. (סח) יהונע בן יהונתן היה אוכר על מי שהרגו טורנוסרפוס הרשע הרבה אהבו אותך יותר מן הצדיקים הראשונים. ד"א נוכירה דודיק מיין, (כט) זה משה סה הדר הזה מושך חלב כך היה משה מושך דבסה, שהוא אומר עליו לשלשה לילות, מיום שעלה משה להר נבו השביע כל המדרש וכל ההלכות ויש אומרים לשלש שעות אור ליום שמת בו. ד"א נוכירה דודיק מיין, זה שמאל, בשנה שנאמר עליו ויהי כאשר זקן שמאל וישם את בני שופטין לישראל ולא הלכו בניו בדרכיו (ש"א ח' א' וג'). א"ר הגדול מעלים אנו על שמאל אדם שהיה שני למשה וידע שאין בניו כשרים והוא ממנה בניו שופטים לישראל, מוצל הוא, אלא כשרים היו כתחלתם ומשפחה אותם דיינים חזרו לקלקל, אבל היו זוכים במשפט כשמואל, לכך נאמר נוכירה דודיק מיין מישרים אהבוך אלו שמאל ובניו. ד"א נוכירה דודיק מיין, (ע) זה רבי עקיבא וכי אפשר לרד הזה להוציא יי, אלא מה הדר הזה נובע חלב, כך עמר רבי עקיבא ופלש את התורה: מישרים אהבוך. זה בן עזאי וחבריו:

[ה] שחורה אני ונאווה. (עא) וכי אפשר לשחור להיות נאה משל לכה הדבר דומה לחינוקת בת מלכים שקלקלה בבית אביה ונופה ויוצאת (עב) והיתה מלקטה בשבלים והשחירה, התדילו חברותיה (מחסרות) [מחסרות] אותה, כה היא אומרת לו! אל תראוני שאני שחררת ששופתני השמש, ואינו דומה אדם שיצא בעור ממעי אמו לאדם שיצא נאה ונתנול, כי נוח לו במהרה להזור ולהיות נאה, כך אמרה כנסת ישראל לאומות העולם שחורה אני ונאווה. (עג) שחורה אני באעשה העגל ונאווה אני במעשה המשכן. (עד) ד"א שחורה אי ונאווה, שחורים היו ישראל במצרים כשהיו עושים בטיט בחמר

הערות ותקונים

ספק בזהם השלישי (ק"ז ע"ב): (סד) ד"א זה אברהם יצחק ויעקב. בילקוט בני' ד"א מזכיר דודיק מי פל לפניך לאברהם יצחק ויעקב כאלו נכנסים לנרם אנו מזכירים לפניך מעשה האבות וזכרונם צל לפניך יותר מניסוך שהיה על גבי המזבח: (סו) מישרים אהבוך ביושר לבם אהבוך. בילקוט סס מלכים נחמיה סלפטינו בסניו מעט. א"ר אייבו בשרת גדולה ענדו אותך האבות לא היה כלכם נבל ולא רנו אחר דבריך, לאברהם אמרה כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אחננה, וכשאל לקבור את שרה נתן הרבע מלוח שקל כסף ולא רין אחריך, וכי אמרת לו קח את בך ולא רני, התמול אמרת לו כי בילקוט יקרא לך רעי: (סז) אמרת לו קח בית קבורה. הלטון שזכרנו מוצא לכוון בילקוט כמו שכתבתי בזה עכשיו שלפניה: (סח) יסודע בן יהונתן היה אומר. המאמר בלתי מובן: (סט) זה משה כו' עד כך היה משה מושך חממה. מוצא בילקוט סס והסיום שהצא מישרים אהבוך זה אהרן ובניו צטרפו ונמיסור לך התי. זה ליתא לפינו: (ע) ד"א זה רבי עקיבא. מוצא בילקוט סס בקיור: (עא) וכי אפשר לשחור. מוצא בילקוט סס: (עב) והיתה מלקטה בשבלים. בילקוט בני' בשפלים וכן בחיות פ"ו פסוק לא ידעתי משל לכת מלכים שחיתה מלקטה בשפלים פי' בשלים על שדה משודד, וכו"ל מומור כ"ב כו' י"ב מלקטה בשפלין, אבל כ"ל האחרים משו"ט ונדפס בני' בשפלין וע"ש הערה ס"ד: (עג) שחורה אני במעשה העגל ונאה אני במעשה המשכן בילקוט בני' כך כנסת ישראל אומרת שחורה אני במעשי, ונאה אני במעשה אבותי, והילקוט הביא הסיום הזה כמו שהוא בחיות צפ' שחורה, וכן הוא במדרש סמ"ר פמ"ט אות ב': (עד) ד"א שחורה שחורים היו ישראל כו'. מוצא בילקוט פסוק שחורה, בחמלה בראי מאמר גדול מן מדרש היות נפ' שחורה, והסיום שחורה אני נמיס

ובלבנים, אבל נאים היו על הים כשהיו טוענים בקוץ של מצרים. (עז) שהיה רבי אלעזר בן פילא אומר לא היה סוס (עו) שלא היה במעשה יותר מבעשר רביא זה. לקיים מה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ (תהלים ס"ח י"ד). ד"א שחורה אני ונאווה, כנסת ישראל אומרת לכי שברא את העולם שרורים אנו במעשינו כאהלי קדר אלא מה אתה רואה אהלי קדר מברוץ, נכנס אדם לתוכו הרי הוא בלא כל ברכה, כך ישראל האומות מבזין עליהם ואינן יודעות שהם מלאים מצות. (עז) ד"א כאהלי קדר. כדרך שמותחים את האהל הזה אין אדם אחד יכול למתחו לעצמו אל רבים מותרים אותו, יכול כך הוא עושה הקב"ה, ת"ל הנוטה בדוק שמים וימתחם כאהל לשבת (ישעיה ס' כ"ב), הוא עצמו כחה את הרקיעים ולא סיעו בריה לכך נאמר כאהלי קדר: כיריעות שלמה, המדך עשה שלום שלו ברא ששת ימי בראשית וברא את האדם ביום הששי שלא יהי מתגאה, וזה עכשיו שאין יוצא בן המעינות שלו אלא כיום כרורים הוא מתגאה, אלו היו יוצאים מכני מעינות של דבש ושל חלב על אחת כמה וכמה שהיה מתגאה:

[ו] בני אמי נהרו בני אלה המלכים (והנגידים) (והנכויא) של שקר, ומנין אתה אומר כישראל הוטאים לפני המקום לא היה נפרע אלא מן הגדול, שכן המקום אמר קח את [כל] ראשי העם ורוקע אותם לה' (במדבר כ"ה ד'). (עח) משל למלך שמרד עליו הלנין, אמר המלך מה יש לי השבון עם (עט) (האיסטריוויה) (האיסטריוויות) שהיו (אפסניותו) כליו אלא דבר, אלא אני הורג את הגדול שהוא נוטל ששים דינרו בכל יום: שמוני נוטרה את הכרבים כרמי שלי לא נשרתי. לא היה נפשכם להיות כתובים לימי בראשית ולא לבנין בית המקדש ולא ליציאת מצרים (נאות) (פ) והיו כתובים לעיני הקברות, חזרו ישראל להיות כתובים לחמשים למלכותו של (אגוסטוס) [אוגוסטוס], לעשרים וחמש שנה למלכות של אררינוס, וכן לשמונה עשרה שנה למלכות של אמורוס, לא היה נפשכם שומרים לבית המקדש כגון והיו שמורים כבורגני הגולה:

[ז] (פא) הגידה לי שאהבה נפשי זה משה שאמר למקום הגידה לי האיך אני רועה את העם הזה, האיך אני מנהיגם והאיך אני מרביצם והאיך אני מפרנסם והאיך הם עומדים במלכות שנמשלו לשרב ולצהריו, (פב) ומה המקום משיבו, לא תרעי לך הופה בנשים צאי לך בעקבי הצאן. היציאה אתה יודע מה אני עתיד לעשות להם בעקב. אימ'ל' (פג) ארבעים יום חררה קיימת בידם במדבר ויש אומרים ארבעים שנה, לקיים מה שנאמר ובני ישראל אכלו [את הצאן] ארבעים שנה

הערות ותקונים

ולכיים במצרים עד ר' גוי נר חייל הוא מדרש סה"ש וזוטא סלפניו: (עז) סה"ש ר' אלעזר בן פילא אומר. זילקוס בני' ר' יהושע בן פיה אומר: (עז) סלח היה במעשה יותר מבעשר ריבוא והבן זילקוס בני' סלח היה טעון עליו: (עז) ד"א כאהלי קדר כדרך שמתחים את האהל כו'. מוצא זילקוס המכירי על ישיהו ז' 113 בשם הגדה שר הכירים וכוון למדרש סה"ש וזוטא סלפניו: (עח) משל למלך שמרד עליו הלנין. המלך בלתי מוכן ומטובע הוא: (עט) האיסטריוויות. וכן אפסניותו. ופני' אפסניות בל"י ספר אגסי מתחמה: (פ) והיו כתובים לשם הקברות. חזרו ישראל להיות כתובים לחמשים למלכותו של אוגוסטוס כו'. המלך זריך ביאור לבנין הכונה: (פא) הנידה זה משה. שאמר למקום הנידה לי האיך אני רועה את העם הזה האיך אני מנהיגם, וראה שז"ל האיך אתה רועה את העם הזה האיך אתה מנהיגם, ר"ל משה שהלך את הקב"ה, ונחיות כפי' הנידה, אמר לפניו רבש"ע הואיל ואתה מסלקני מן העולם הודיעני מי ומי הרועים שהיה עומד על צדכי כו'. איכה תרעה בימי מלכות איכה תרביץ לצברים בשעבד מלכות, ועיין בספרי סינחא פסקא קל"ט: (פב) מה המקום משיבו אם לא תדעי וני' לאיך בעקבי הצאן היציאה אתה יודע מה אני עתיד לעשות להם בעקב. זילקוס שם ד"ה לאיך בעקבי הצאן הביא וז"ל: מלמד שהראה לו הקב"ה למשה כל רועיהם ופרנסיהם של ישראל עד העקב עד סוף כל הדורות. ד"ה יש לך לידע בנאף רועי אה נדיותיך הנדיים הנכבדן ע"כ. וזה ליהא בחיות שהביא במאמר לסלפניו, ונברר כי לקוח הוא מן ספרי פנחס סינחא קל"ט: (פג) ארבעים יום חררה קיימת בידם במדבר. נחיות איחא ר' אלעזר אומר מתכרס: סנטלו ישראל בידם ממלכים אכלו ל"א ימים וע"ש במ"ב, ובסדר עולם פרק ב' איחא ששים יום, ובסמ"ר פכ"ה אות ד' הנידה שהוליו בידם ממלכים עשה להם ס"א סעודות ואכלו אותו ל"א יום וע"ש בפי' מהרז"ו ועיין במכילתא בשלח מסכת ד' פ"א ר' טילא אומר נחכרנכו ממנה ששים ואחד סעודות וע"ש בפי' מלך

(שמות מ"ז ל"ה), שהיתה חררה שיוצאת בירם ממצרים קיימת עד בואם אל ארץ נשבת (שם), ואף לעתיד לבא המקום עושה להם נסים, לקיים מה שנאמר וענתה שמה כימי געוריה וכיום עלותה מארץ מצרים (הושע ב' י"ז). א"ר ישמעאל לא נגלה המקום אלא לאחר שלשה ימים הסיך עליהם הענן על משכנות הרועים:

[ט] לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי. (פד) זו המריה שהמרו ישראל על הים ואיזה המריה שנסה אותם המקום ייבש הים והטיט לא ייבש, התחילו ישראל אומרים המים הוא יכול ליבש, אבל הטיט אינו יכול ליבש, אמר להם המקום נסיתי אתכם ולא עמדתם, כמו שאבדו סוסי פרעה ורכבו כך היתה חייבים לאבד, אבל אעשה בשביל שמי הגדול שלא יהלל, לכך נאמר וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו (הגדול) להודיע את גבורתו (תהלים ק"ז ח'). ומנין שיביש המקום את המים והטיט לא יבש, שנאמר דרכת בים סוסך חמר מים רבים (הבקוק ג' מ"ו): ד"א לסוסתי ברכבי פרעה [דמיתך רעיתי]. (פה) מכאן היה רבי מאיר אומר אע"פ שיצא פרעה בכוסיא נקבה, אף הקב"ה הראה אותו בכסא הכבוד בדמות סוסיא נקבה, לקיים מה שנאמר לסוסתי ברכבי פרעה, ולמה יצא פרעה בכוסיא נקבה, אלא אמר פרעה מי בכל הבהמות שלי קל לרדוף אחרי ישראל, אמרו לו סוסיא שלך מפני שהיתה צבעונית ולא היה ביוצא בה בעולם, לפיכך היו כל הסוסים זכרים רצים אחריה, מיד נטלה פרעה ורכב עליה, לכך נאמר כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים (שמות מ"ו י"ט), וכמו שאמר פרעה לחילותיו כך אמר המקום למלאכי השרת, מי בכל הבריות המשמשין לפני קל, אמרו לו הכל גלוי לפניך שאין קל אלא הרוח היוצא מתחת כנפי הרובים, מיד נגלה עליו הקב"ה, שנאמר וירכב על כרוב ויעף וירא על כנפי רוח יתהלים י"ח ח"א): ד"א לסוסתי ברכבי פרעה, (פו) לססתי כתיב, מלמד שהיה הקב"ה שש ושמח לאבר את [שונאיהם על] ישראל עמו: ד"א לסוסתי ברכבי פרעה. מלמד שנתן הקב"ה אימתם של ישראל על המצרים והיו מכים את הפרדות שיחזירו אותם למצרים והיו הגלגלים כושכים אותם בים, לכך נאמר לסוסתי ברכבי פרעה רבי יהודה ב"ר שמעון אומר לפי שיצאו המצרים בסוסים, לפיכך התמיד עליהם המקום סוסים בים, לכך נאמר לסוסתי ברכבי פרעה: דמיתך רעיתי. אין דמיתך אלא דמיה, מלמד שבדמיון נגלה המקום על ישראל, כאדם שמראה את חברו ואומר זה פלוני, כך היו ישראל כסתכלים בהקב"ה ומדמים אותו, לכך נאמר דמיתך רעיתי:

[יא] תןרי זהב. זו עמידתם לפני הר סיני. אימתי, כמה שנאמר וישלח את נערי בני ישראל (שמות כ"ד ה'), ואמר ויקח משה חצי הדם וישם באנגות וחצי הדם זרק על המזבח (שם שם ו'), שהיה דם הברית [זכרון] למי שברא העולם, שנאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם (שם שם ח'). רבי חייא היה אומר תורי זהב נעשה לך, זו הליכתו של משה למצרים, כמה שנאמר אלכה [נא] ואשובה אל אחי וגו' (שם ד' י"ח), עם נקודות הכסף, כמה שנאמר ויעש האהרות לעיני העם (שם שם ל'): [יב] עך שהמלך במסבו נרדי נתן ריהו. עד שהשכינה במקום קבלו עליהם ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שם כ"ד ו'). ד"א עד שהשכינה בשמי מרום נתנה רשות להפרע מן האומות:

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

שין, והילקוט זכ"ש הביא בני' שלשים יום: (פד) זו המריה שהמרו ישראל על הים. בילקוט רמז תתקפ"ג אחר סביב מלמד אחד ומלויין בנליון, פסיקתא רבתי" וכו' מן מדרש חו"ט כ"א פסוק דמיתך לות ה' ואת ו', הביא ד"א לסוסתי זו המריה כ'. וכו' לקוח מן כהן יד שלכנינו: (פה) חתן' הים רבי מאיר אומר אע"פ ש"א פרעה בסוסיא נקבה ט', נמילתא כלה מסכתא ב' פ"ו דרש פסוק לססתי ברכבי פרעה דכך פרעה על סוס נקבה כניכול נגלה הקב"ה על סוס נקבה כו', ועיין בחינת צפ' [לסוסתי], ומלמד שז"מ מומרו י"ח לות י"ד: (פו) לססתי כתיב מלמד שסוס הקב"ה שש ושמח. נמילתא שס לססתי כתיב אמר קב"ה כסס ששכתי על המריס ללבדם, כך כמעט ששתי על ישראל ללבדם, ונחיות בני' כך ששתי ללבדם שוגחיים (מדרש זמא)

[יג] צרור המור דודי לי בין שדי ילין. (פז) רבי יורא אומר הוא הלילה שלקו הכבורות. (פח) בין שדי ילין, זו השכינה שהיתה נתונה בין שני הכרובים. **דיא** צרור המור, (פט) זו הפסקה שהמקום מפסיק בין מלחמת גיג ומגוג להחית המרים, מנין אתה אומר שהשכינה רוורת לכקומה שכן מצינו עדיה המקום מדבר עם משה מבין שני הכרובים, שנאמר וישמע את הקול מדבר אליו [וגו] מבין שני הכרובים (במדבר ז' פ"ט), וכשעלתה לדרום עלתה על כרוב אחר, שנאמר וירכב על כרוב (תהלים י"ח י"א), משל למלך שסרחה עליו אשרו והוציאה, והיה לו ממנה שני בנים לפי שהיה בלבו של מלך החזירה ונהג אחת מן התינוקות ורניח אחר אצלה, כך עשה הקב"ה לפי שהיה גלוי לפניו שהשכינה עתידה להחזירה למקום לא עלתה אלא על גבי אחר, כמה שנאמר וירכב על כרוב ויעף (שם):

[יד] אשכול הכפר דודי לי בכרמי עין גדי זו עמידתם של ישראל בנחלי ארנון, חילפא היה אור אשכול הכפר דודי לי, בשעה שחנו ישראל בנחל זרד תשע עשרה שנה עשו בנחל זרד והשע עשרה שנה [עשו] בקדש ברנע, הרי שלשים ושמונה שנה. רבי ישמעאל אומר אשכול הכפר דודי לי, בשעה שקברו את אהרן הכהן הגדול: (צ) **דיא** אשכול הכפר דודי לי, זה בית המקדש. בכרמי עין גדי, מה כרמי עין גדי עושים (צא) (ארבעים) וחמש פעמים בשנה, כך הצדיקים עומדים להיות מולידים (ארבעים) [ארבע] וחמש פעמים בשנה, ויש אומרים על כל בעילה ובעילה:

[טו] הנך יפה, חביבה כנסת ישראל בכל מקום שישראל משבחים להקב"ה, בשני (מקומות) [לשונות] הרי ישראל אומרים מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש, אמר להם הקב"ה לישראל אתם אמרתם מי כמוכה, אף אני הכתבתי לכם אשריך ישראל מי כמוד (דברים ל"ג כ"ט), אמרו ישראל ה' ימרוך לעולם ועד (שמות ט"ז י"ח) אמר להם הקב"ה אף אני הכתבתי לכם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות י"ט ו') אמרו ישראל אין כאל ישראל אומר אין כאל ישרון, משל לפני אדם שהיו משבחים את המלך, נענה אחר מהם ואמר אף הבקום פלוגי כיוצא בו, כך הבקים אמר לישראל אין אתה כיוצא בו ואין כאל ישרון, כנסת ישראל אומרת דודי צח ואדום והמקום אומר לישראל מה יפו פעמיך (בנעמיים) [בנעלים] כה נדיב: **דיא** הנך יפה רעיתי, במתן צדקה ובגמילות חסדים. רעיתי, ישאתם הולכים בדרכי, אתם אוהבי ורעי, מה המקום רחום וחנון ה' אך אפים רוב חסד, מאריך אפי עם כל הבריות, גומל חסדים ינותן צדקה לכל באי עולם, שנאמר כי צדיק ה' צדקות אהב (תהלים י"א ז'), צדקה לא נאמר אלא צדקות, הרבה מאביל ומשקה רעבים וצמאים, מלביש ערומים, פודה שנוים, משיא יתומים, גומל חסדים, שתהיו דומים להקב"ה שהיה נוהג צדקה וגומל חסד, אבל אינו יודע מתן שכר לנותני צדקה, הצדקה ישר יחוו פנימו (שם), הישר הוא הקב"ה, **יכן** הוא אומר אל אמנה ואין עול צדיק וישר הוא (דברים ל"ב ד'), ונאמר ע"י ירמיהו כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו (ירמיה ט' כ"ב), אם אין מכיר מי עזבראו הא"ך הוא חכם, ואף ברשעים יש חכמים בעיניהם. בני אדם שהכירו חמה ולבנה והכולות, מה חמה יתרה על הלבנה וחלקו אותה על החדשים והתקינו החדשים על תקופת החמה נזוגית כמו שהתקינו לא חסר ולא יותר, חכמים הם להתקין תקנה הגדולה הזאת, לידע מעשה האלהים ברקיע ולא ידעו להכיר כי שבראם גם אר

הערות ותקונים

סוגיאם של ישראל: (פז) רבי יודא אומר: זוטא בילקוט סס. מונא בילקוט ריש רמו תהקט"ד וספטיס סס הלומר: (פח) ד"ל זו השכינה. מונא בילקוט סס: (פט) זו הפסקה. מונא בילקוט סס: (צ) ד"ל זה בית המקדש. מונא בילקוט סס, וכג"ל סס א"ל ישמעאל זה בית המקדש. ולפנינו במלמד שלשנו: מונא כסס רבי ישמעאל: (צא) הרעשים והשם. הקטני הרעש פעמים וכו"ל למוין בילקוט ד' ו' פ"ט (מדרש זוטא x)

העולם כלה, חכמים הם לבנות מדינות ופלכים ובתים, לעשות כלי זיין (צב) ולכבוש את המים בלפדנים לא דרך ולא שביל מהלכים כרות על פני המים ולא הכמו מי עשה אותן ומי משיב את הרוח, חכמים הם לתקן לאהרים ולא מהתחכים לתקן עצמם ונפשם, חכמים הם בכל ובדבר אחד הם טפשים ובאחת הז מאבדים חמתם שלא הכירו את האלהים ובאחת יבערו ויכסו מוסר הבלים עין הוא (ירמיה י' ח'). אל יתהלל הגבור בגבורתו (שם ט' כ"ב) אף הרשעים נקראים גבורים, שנאמר הוי גבורים לשתות יין (ישעיה ה' כ"ב), ולהנביא ולעשות מלחמה, ומי דם גבורים, אלו הצדיקים שכבשו את יצרים, שנאמר וכושל ברוחו מלוכד עיר (משלי מ"ז ל"ב), שהם מושלים ביצרים לעשות רצון קונייהם, וכן הוא אוכר לא בגבורת הסוס יחפץ (ההלים קמ"ז י'), אלא במה רצונו רוצה ה' את יראוי, (שם שם י"א): אל יתהלל עשיר בעשרו (ירמיה ט' כ"ב). אם אינו נותן צדקה ונומל חסד מנכסיו אז אין לו אלא לתקלה, וכן הוא אוסר עשר שמור לבעליו לרעתו ואבר העשר שהוא בענין רע (קהלת ה' י"ב), שעינו רעה כנגד גבאי צדקה ולעניים או לשבויים להברות אבליים ולקבור מתים והוא מניף בהם ומקללם ואומר להם אין לכם מלאכה לעשות ל' צל ולאכול, לפיכך אין עשיר מתקיים בענין רע, שהוא עונה אה הנבאי צדקה, ובמה היא שבוה של אדם השכל יודע אותי כי אני ה' עושה חסד (ומשפט) (משפט) וצדקה בארץ כי באלה הפצתי נאם ה' (ירמיה ט' כ"ג). עשית כל המעשים האלה הרי אתה כיוצא בו, רצונך עשות צדקה שהיא חביבה לפני מן הקרבנות, שנאמר עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מובח (משלי כ"א ג'), חטא אדם ישוב ויתן צדקה וימחול לו, שנאמר בחסד ואמת יכפר עון (שם ט"ז ו'), אם [יש] לאדם אלה רבוא אין עומדים לו בשעת צרכו בצרתו שכן הוא אוכר לא יועיל הון ביום עברה (שם י"א ד'), ומי נזכר לו איסר אחד שרוא נותן, שנאמר וצדקה תציל ממות (שם י' ב'), כל הנותן צדקה אע"פ שהוא חטא ונתן הקב"ה רשות למלאך לשלוט בו, שכר אותה צדקה שנתן מקדים למלאך ואינו מניחו לשיט בו, ולא עוד אלא שדוחפו וכופחו על פניו ומפיים עליו ואומר אע"פ שחטא ונתנה רשות למלאך לשלוט בו אני קדמתי רשותי קדמה לרשותו, כדאיה היא הצדקה שנתן לרעבים ואלולי שהאכילן היו מתים, הוא כסה ערובים ואלולי שכסן היו מתים, כדאיה היא הצדקה שקיים נפשות להציל נפשו ממות, וכה"א מן בסתר יכפה אף ושוחד בריג חמה עזה (משלי כ"א י"ד), איכר אחד או להם שאדם נותן אל יאמר בעצמו מנין הוא יודע החטא הזה מי נתן לו, אמר המקום את האיכרים אני משלם על ידיו. רבי עקיבא אומר משל (צג) אם יהי דניסכום לבעל הוטה הרי לבו גם, הלה להגכון כמה יהיה לבו גם ומשתבת, ואם הלה למושל הגדול על אהת כמה וכמה, אלולי שהדבר כתוב כל האומן חייב סיתה. (צד) אמר הקב"ה נפשך תהא דניקנט ויהא שמח בחיים טובים. תן לעני, שכך הוא אוכר מלה ה' חונן דל (משלי י"ז י"ז), או יכול שהוא משלם לו כדרך בשר ודם, (צה) הרי אני מוצאים בבוועו כמה נתן לרות מלא קמצו קתת קלי, מה מצינו ששלם לרו הקב"ה מה אוכר בשלכה שלשים כור סולה וששם כור קב"ה (מ"א ה' ב'), בשכר הקומץ ההוא הפועל הזה עושה מלאכה כל היום ובא לבית הכנסת ונרץ משכר פעלו, המקום מעלה עליו כאלו נתן נפשו לעניים, שאין שכר הפועל אלא נפשו, שנאמר ואליו הוא נושא אה נפשו (דברים כ"ד מ"ו).

הערות ותקונים

סעמיס זנסו: (צב) ולכנסו את המים בלפדנים. אולי מ"ל בלנדנים, וסורסת לנריח זל"ו ול"ר ספיסה קלס לרון ותריב"ע והשיכר ה' מנרים באיית (דברים כ"ח ס"ח) בלנריח, וכן בירושלמי שקלים פ"ו אפילו ליברנין גדולה אינה יכולה לעבור בה: (צג) אס יהי דניסכוס לבעל הזימות. סמלה משונשת וז"ל אס יסיס דניסכסיס לבעל הזמורה ופי' דניסכסיס מלוס וכן מוס בלמדרש סמ"ר ריש פ"ל אס כסף מלוס מפל ללחד מלוס מן דניסכסיס. וכן מ"ל לבעל הזמורה ופי' סוסר, ומזה בלמדרש שו"ס מוזמר ע"ג לוח ג' יס ספיסה משיכס לפיות בעל זמורה עשית לוחו שלטון כ"ו ועיין ערוך ערך בעל זמורה: (צד) אמר הקב"ה נפשך תהא דניקנט. גם כנאן יס לחקן דניסכסיס: (צה) הרי אנו מולאים בבוועו כמס נתן לרות מלא קמצו קתת קלי. אלא רות נאמר (מדרש וזמא)

הגדול עבר הפועל, מעלים עליו כאלו גזול [את] נפשו, הא למדנו משכרו של בועז שאין סוף לסתן הצדקה. (צו) ארבעה דברים שאחה אוכל פירותיהם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והצדקה, והבאת שלום שבין אדם לחברו, והלבוז תורה כנגד כלם. ומה שכרו לעולם הבא, חלקו עם אברהם יצחק ויעקב, שנאמר האדם הגדול בענקים (יהושע י"ד כ"ו), כן אמרו לאברהם אבינו נשיא אלהים אתה בתוכנו (בראשית כ"ו ו'), שהיה גדול כאלהים, ומה שכר נטלו על כך, שכברו את אברהם נוהרה מהם פלטה רחב וכל ביתה, מהם הלכו לאפריקי, אף פלמו במלחמה הכל בזכות אברהם, שנאמר האדם הגדול בענקים רוא והאריך ששמה ממלחמה (יהושע ו"א כ"ג), בה ענין זה אצל זה, אלא מלמד שלא שקמה ממלחמה אלא בזכותו של אברהם, שנהגו בו כבוד, ומה אם הכנענים על שכברו אותו עמדה זכותו להם, על אמת כמה וכמה לבניו שהם מכבדים [אותו] עכשיו כאלו היה חי ביניהם, ומה זה שלא עשו כי אם מעט ולא עשו כמעשיו עמדה זכותו להם, בניו שהם הולכים בדרכיו על אמת כמה וכמה, ואוהבים את המקום ועושים צדקות וגמילות חסדים, אם לרשעים עמדה זכותו, לצדיקים לא כל שכן. (צו) ולמה נקרא שם חברון קרית ארבע, קריה של ארבעה גבורים, ענר אשכול וממרא ואברהם יצחק ויעקב, שנאמר האדם הגדול בענקים, האדם זה אדם הראשון, הגדול זה אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים, באברהם כתיב והי ברך את אדני מאד ויגדל (בראשית כ"ד ל"ד), ביצחק כתיב ויגדל האיש וילך הלוך וגדול (שם כ"ו י"ג), ביעקב כתיב ויגדלו הנערים (שם כ"ה כ"ז), הרי יעקב ועשו, כשם שהל השם על יעקב, כך היה ראוי שיחול על עשו, עשו היה ראוי שיקרא יעקב ויעקב היה ראוי שיקרא עשו, עשו היה ראוי להעמיד מלכים ויעקב היה ראוי להעמיד כהנים, הכרכות הראשונות ראיות לעשו והאחרונות ליעקב, לאה הולפה ראיות לעשו ורחל ובלהה ראיות ליעקב, ונטלו ממנו כל המתנות האלו. מכר בכורתו ליעקב, מיד נאמר עליו הנה קמן נתתיך בנזים בזוי אתה מאד (עובדיה א' ב'), עשו פרק ממנו עול שמים אף אלהים ענאו, שנאמר ואת עשו שנאתי (מלאכי א' ג'), נטל את השם וחל על יעקב פעמים, פעמים אלהי יעקב ופעמים אלהי ישראל, נטלה ממנו הכבורה ונתנה ליעקב, וזה בכלכות וזכה בכהונה, נטלה ממנו לאה וזכה יעקב בארבעתו, לפי שהלך בדרכי אבותיו, עהם נותנים צדקה וגמילות חסדים ואוהבים את המקום ואף הוא זכה בכל המתנות האלה: ד"א קרית ארבע. שנקברו שם ארבע אמהות, חוה שרה רבקה ולאה, ומנין שכל ההולך בדרכיהן יהיה חלקו עמהן, שנאמר מתן אדם ירחיב לו וגו' (משלי י"ח ט"ו), משרה איהו לעולם עם האבות שנקראו גדולים, מרחיב לו בעוה"ש ומעבב הימנו את הפורענות. רבי עקיבא אומר משל למה הדבר דומה לבני אדם שהיו חייבים [חוב] למלך ונתן להם זמן שיהנו לו חובו ולא היו מקפירים לכבד את המלך ולהוליד לו דורון והיה אחד מהם ככבד את המלך ושואל בשלומו בכל יום ומביא לו דורון והיה אומר דרך ארץ היא כבד הרופא לפני צרכך, וכן ביעקב הוא אומר אכפרה פניו במנחה [ההולכת לפני] ואחרי כן אראה פניו (בראשית ל"ב כ"א), הגיע זמנו שלח המלך למשכן כל אותם החייבים לו, באו לכשכן את האיש שכברו, אמר להם משאתם ממשכנן אותי יש בידי שלום, הלך לפני המלך הלכו עמו, בין שראוה המלך נתן לו ריוח עד שלא הגיע, פשט

הערות ותקונים

נאמר רק וינצט לה קלי (רות ב' י"ד): (צו) ארבעה דברים כו'. נמסנה פאה פ"ה מ"א. אלו דברים האדם אוכל פירותיהם בעוה"ש וסקרן קיימת לו לעוה"ב כבוד אב ואם וגמילות חסדים וסבלת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם, אבל הצדקה לא חשב, ועיין בגמרא שנת קכ"ו ע"ל: (צו) ולמה נקרא שם חברון קרית ארבע, קריה של ארבעה גבורים ענר אשכול וממרא ואברהם יצחק ויעקב. פס הלשון משונע וז"ל כמו שבוש נב"ר פ"ה אות ד' קרית ארבע ולמה הוא קרא אותה קרית ארבע, שדכו בה ד' לדיקים ענר אשכול וממרא ואברהם. ד"א קרית ארבע שנקברו בה ד' לדיקים אבות עולם אדם הראשון אברהם יצחק ויעקב. ולפי זה נכון מה שמפורש האדם זה אדם הראשון הגדול זכ אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים: נקב (מדרש וזמא)

המלך ידו ושאל שלזכו תחלה ואמר לו הכנס לכאן, אלו שהיו הייבים למלך: ומדים ורואים אותו בצדו ואומרים מה ראה המלך לכבוד את זה והלא הוא חייב אל המלך, לא די שלא נתמשכן אלא שקבל עוד כל הכבוד הזה, אמר להם מפני שהיה מכבד את המלך ומביא לו דורון ומשכים ושואל בשלומו, ואתם לא כבדתם אוהו ולא שאלתם בשלומו, הרי אלו שהלכו למשכן רואים אותו יושב והם שגחים שלא משכנחו ואומרים אלו משכננו את זה, שכך הוא ארוב ומכובד על המלך היינו מתיב, שפרענו אוהבו של מלך, מי גרם לאיש לכביד הזה הדורון שהיה מביא למלך, התחילו כל אדם חייבים במשפחים על פניהם ואיכרים למה לא עשינו כך, ומהו הדורון של הקב"ה צדקה, שכן הוא אומר צדקה ומשפט נבחר לה' מנוח (משלי כ"א ג'), כן הנותן צדקה, אפילו היה בידו עברה ונתתם דינו לאבד ונתתה רשות למלאך הממונה על הפרענות ללך ויפרע ממנו אין וכו' כדלעיל. והקב"ה אומר לו צדקה תציל ממות (משלי י' ב'), יכור דהוית מקבל פני שכונת בבל יום, שנאמר הכד ואמת יקרמו פניך (תהלים פ"ט ט"ו), והקב"ה אומר למלאך של פורענות אל הגע בו, מצאתי לו זכות למחול על כל עונותיו, וכן הוא אומר על ידו אל א והקרב לשחת נפשו וחיותו למכתים אם יש עליו מלאך בליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פרעהו מרדת שחת מצאתי כופר (איוב ל"ג כ"ג וכ"ד), מי שיש בידו תשע מאות והשעים והשע עברות, זכות אחת שעשה היא מעכבת ממנו את הפרענות בעולם הזה וכנהילו לעולם הבא. אם אין לו למי שיתן צדקה, מנין שאם לא באים אצלו שילך אחריהם, שנאמר צדק צדק תרדוף (דברים ט"ז כ'), רדוף אחר משפט וצדקה לעשוהו, שנאמר רדף צדקה וחסד ימצא חיים וצדקה וכבוד (משלי כ"א כ"א), וכן מצינו באברהם אבינו שהיה מקדים לקבל את דאורחים העוברים והשבים וזכה לקבל מואבי השרה, ומה שכר זכה לקבל על הצדקה שהיה עושה, שאמר לו הקב"ה כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולרעך (בראשית י"ג ט"ו), עוד ערך שלחן לבניו ארבעים שנה, ועוד השיבו הקב"ה כי ירעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' (שם י"ח י"ט). וכן בבשה א"ל משה גדול כה הצדקה שכל מעשיו של משה לא נשהבחו אלא על הצדקה ועל הדין. וכן ברוד אומר (ויהי דוד) עושה משפט וצדקה לכל ימו (ש"ב ח' ט"ו). וכן מלכת שבא כשראהה גדולהו של שלמה לא שבהתהו אלא על הצדקה, שנאמר וישמך למלך לעשות משפט וצדקה (מ"א י' ט'). וכל דור שיש בו צדקה וגמילות חסדים (אף אלו כל) [אפילו שכל] מעשיהם רשעים אין גור דינם לאבדם, מלך, ממוכה, שהרי מיכה עשה ע"ה, שנאמר ויהי לו (הלוי) [הנער] לכהן (שופטים י"ז י"ב), ורצו מלאכי השרת לדחפו, אמר להם הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים. אלו היו בני דוד רמבול ואנשי סדום עושים צדקה לא היו אבזדים, וכן מפורש על סדום, אע"פ שהיו בידם כל העברות לא נתתם גור דינם אלא על שלא רצו לתן צדקה, שנאמר גאון שבעת להם [ושלות השקט] היה לה ולכנותיה ויד עני ואביון נא החזיקה (יחזקאל ט"ז י"ט), ומנין לאנשי [דוד] המבול בסדום, בסדום היא אומר זעקת סדום ועמורה כי רבה (בראשית י"ח כ'), ובאנשי דוד המבול כתיב כי רבה רעת האדם בארץ (שם ו' ה'), וכה סדום יד עני ואביון לא החזיקה, אף אנשי דוד המבול כן, לא הכירו מי שבראם ולא רצו לעשות צדקה, לפיכך אבדו מן העולם, שכן אלהוא אומר מבלי משים לנצח יאבדו (איוב ד' כ'), כך היא מדת הרשע, אע"פ שהמקום מטיב להם אין מכירין אותו, שנאמר לזה רשע ופא ישלם (תהלים ל"ג כ"א), אפינו הצדיקים אין כל יגיעם אלא צדקות, שנאמר צדיק חונן ונותן (שם ע"ט), אינם שבעים מן המצות, ובפני הרשעים קשה מצוה לעשותה, שנאמר ראמות לאייל חכמות (משלי כ"ד ז'), קשה בעיניהם לתן צדקה ולגמול חסד, יראים לחבר ממנו, שהם תלמידיו של נבל, שנאמר ולקחתי את לחכי ואת כימי ואת טבחתי אשר טבחתי לגוזי ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה (ישמואל א' כ"ה י"א), כך הרשעים אומרים מה טוב שאני נותן לעניים את שלי, אין הקב"ה יכול לתן להם, אלא לפי שהוא שגאם לא

נתן להם ואני אהן לשונאוי של הקב"ה ואינם יודעים שהכניסם לנסיין נותנין לאדם, וכן הוא אומר אפס כי לא יהיה בך אביון (דברים מ"ו ד'), לא יחדל אביון מקרב הארץ (שם שם י"א). (צח) לכה נקראו נכסים, שהן נכסין מזה ונותנים לזה, כיצד יתקיימו שני כתובים אלה, אלא הקב"ה נתן להן נכסים אם אתה עושה כהם צדקה הרי נכסיו קיימים להן, אם יבא עני ויאמר הן לי צדקה ולא נתנה היכנס תחתיו, כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וכן חנה אברה שבעים בלחם נשכרו (שמואל א' ב' ה'), שלא רצו להן צדקה לעניים ממה שהיה להם, ורעבים חדרו (שם), שעשו צדקה מדוחק ונתן להם המקום שיעשו בריוח. רבי יונתן אומר העושה מצוה מדוחק כופו לעשותה מריוח והמבטל מצוה מריוח סופו לבטלה מדוחק: פהוה תפתח את ירך (דברים מ"ו י"א) לתן עד שלא תפתח לשול. שתי ידות הן, הנותן צריך לתן הוריה [שהוא] מן הנותנין ולא מן הנוטלין. שתי ידות הן, אחת מלמעלה ואחת מלמטה, יד העני מלמטה ויד בעל הבית מלמעלה, שצריך לתן הוריה שהיתה ידו עליונה ולא תחתונה. ד"א פתוח הפתח כל הנותן צדקה לא לעצמו בלבד הוא מטיב אלא לכל הבריות מכון העולם ועד כופו, לכך נאמר פהוה תפתח, אם תפתח ירך לעני אהה פתח לתוריד גשמים מן השמים, שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב [את] השמים וגי' (שם כ"ח י"ב), הא נמצא זה מטיב לעצמו ולכל הבריות, לא יאמר אדם מחסר אני מנכסי אם אתן לעניים, יסתכל אדם כל מה שאינו מחסר אינו מוסיף, שער הראש והזקן שהן מסתפרין לעולם מגדלין, והגבינים אינם מסתפרים לעולם ואינם מגדלין, והן נמשלו ישראל לחדל שגוזזים איתה והיא מגדלת צמר בכל שנה ושנה, ההור אינו נגזז ואינו מוסיף, אם נתת צדקה לא משלך נתת אלא משל הקב"ה, שנאמר לי הכסף ולי הזהב (הני ב' ח'), וכן רוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך (ד"ה"א כ"ט י"ד), וכן היה רבי אליעזר אומר כבודו למלך משלו שאתה שלו, וכן היה רבי מאיר אומר הן לו משלו שאתה ושלך שלו. (צט) ומנין אתם אומרים שבזכות הצדקה הגאולה באה ובית המקדש גבנה, שכן אומר ישעיהו ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיה א' כ"ז), במשפט תפדה זו הגאולה ושביה בצדקה אלו הגלויות, שבזכות הצדקה הגלויות מתכנסות, ומנין אתה אומר שמתן צדקה שנותן שלום בעולם, שנאמר ויהי מעשה הצדקה שלום (שם ל"ב י"ז), שהרי הוא אומר כי תמעול מעל (ויקרא ה' ט"ו), שזה פרוטה, ופרוטה מ' שמונה באיסר היא אלף וחמש מאות ושלושים ושש פרוטות מן שמונה באיסר מן ארבעים ושמונה פונדיונים בסלעים, ומה מרובה מדת הטוב או מדת הפורענות, הוי אימר זו מדת הטוב, ומה אם מי שמעל בקדש שזה פרוטה הרי הוא משלם אחד כא"ף וחמש מאות [ושלושים] וששה, (הנוטל) [הנותן] צדקה שאין סוף לשכרה על אחת כמה וכמה כמה ישול, אחאב הרשע הוא שלא עשה מצוה ולא כלום, אלא מנע מפיו מעודה אחת ולא מנעה לשם שמים, אלא היה מתענה על עצמו, כמה מעודות נתן לו המקום על אהה מעודה שמנע מפיו נתן לו ארכוה, כל ישראל שאונני' מפיחם ומפי בניהם ונותנים לעניים על אחת כמה וכמה, וכנין ארה אומר אדם שנפל ממנו פונדיון או סלע ומצאו עני ומתפרנס בה, מעלים עליו שקיים נפש, המעל בקדשים בלא ידיעה משלם אלף וחמש מאות ושלושים וששה אע"פ שלא היה יודע, מי שהוא זוכה בלא ידיעה אינו דין שיתן לו שכר יותר, והזוכה בלא ידיעה שקבל שכר המכון לזכות עאכ"ו שישול שכר. (ק) וכן אתה מוצא כשחשאו ישראל לא היה ביניהם ובין הסדומים אלא צדקה, שנאמר ואח תקד סדום ובנותיה (יהוקאל מ"ז נ"ה), אלוהא המתן של צדקה שהיהו עושים, כמעט כדום הייהו רעים כהם,

הערות ותקונים

(צח) לכה נקראו נכסים, שהן נכסין מזה ונותנים לזה. במתחומא סוף מסות חות ט' ובמדרש במ"ר סוף פכ"ב למת נקרא במס נכסים שנסכין מזה ומגלין לזה: (צט) ומנין אתה אומר שזכות הצדקה הגאולה באה כו'. מובא בילקוט המכירי על ישעיה נ"ד 18 בשם הגדול ס"ט וכו' המחמר שלפנינו: (ק) וכן חנה מוצא כשחשאו ישראל. מובא בילקוט המכירי על ישעיה נ"ד 9 בשם סיר הכירים ל"ל הגדול שיר הכירים: ומילאי (מדרש זוטא)

ענאמר לולא ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדרם היינו (ישעיה א' ט'), ולא עמד לישראל בימי המן אלא צדקה עשה עושים, שנאמר וארו להם למקדש מעט (יחזקאל י"א ט"ו), ומנין ידענו שהיה הצדקה מעט שמה, ענאמר לולא ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט, שהייתם מחזיקים ידי עניים, אבל סדום יד עני ואביון לא החזיקה (שם ט"ז מ"ט), וקטנה היא הצדקה (והלא) בכל מקום הוא מפרש עליה שהיא גדולה, (לא) [ולמה] נאמר כמעט, אלא שהיא קטנה מפני עושה. [הנותן] איסר או דיר או סלע אינו (דומה) [מדכה] שנוטל עליו שכר, אבל לפני המקום (אין) [היא] גדולה, שהיא נכנסת בפני השכינה, ומנין אתה אומר צדקה עשה: עושים תולים חטאיהם, שנאמר צדקה תרוםם גוי (משלי י"ד ל"ד), צדקה שעשה עשו היא גרמה לו שקבל כלכות יותר, שכן הוא אומר על חגי שהיו הנביאים מצטערים על ישראל ואומרים אימת יגיע קצנא אמר להם עוד אחת מעט, עד עכשיו יש להן שתי מלכות שעבדו אותן, עול כלכות יון ועול מלכות אדום, ומה זכות היתה ביון, בזכותו של יפת שחם על כבוד אביו, כשה שנאמר ויקח שם יפת את השמלה (בראשית ט' כ"ג), ואין כלום טועה לפני האלהים ואינו מאבד שכר בריה, אמר יעמוד מדי מיפת ויקבל מלכות מאה ושמונים שנה בזכות יפת אביהם שכבר שעשה אחת את אביו, עמדה כלכות מדי ועמר חגי ואמר האלהים עוד קיים לה עוד אתה מעט ריה מלכותו של עשו שהיה בידו שתי מצות שהאמין באביו ואבר לו הברכה אתה היא לך אבי (בראשית כ"ז ל"ח), הא מה לחגי עוד זכות אחד אני נותן לעשו שהיה בוכה ומבקש מאביו הברכה שהאמין באביו כעש היא צדקה וכי עשה [עשו] צדקה מימיו, אלא מה שנאמר ויאבד יצחק את עשו כי ציד בפיו (שם כ"ה כ"ח), אמר הקב"ה כדאי היא האמנה שעשה שאתן לו מלכות, הא אף לרשעים צדקה תולה, ומה עשו שעשה עם אביו אע"פ שלא היה צריך שהיה יצחק עשיר, נתן לו הקב"ה המלכות בשכרו מעלה עליו המקום שעשה צדקה, ישראל שהם מפרנסים עניים על אחת כמה וכמה, הרי למדנו שאף לרשעים צדקה תולה, וכן דניאל אומר לנבוכדנצר גור דין נכתב עליך בשמים ואין מעכב פירענותך אלא צדקה, ענאמר והטאך בצדקה פרוק (דניאל ד' כ"ד), קבל הימנו נבוכד צר ושלח אגרות ואמר כל העניים יבואו ויתפרנסו מנכסי המלך ותלה לו המקום שנים עשר חדש, אלולי שבנע עצמו מן הצדקה לא באה עליו הפורענות, לסוף שנים עשר חדש הגביה עצמו ורוחו. כיון שראה שנכנסו הגרין וסומין לפלשין שלו אבר לעבדיו מה הם עושים בפמליא שהבאתם לי, א"ל הן עניים שאמר לך דניאל לפרנס שיזלה לך האלהים, אמר להם מה הוא יכול לעשות לי, שרפתי ביתו באש, עליו הכתוב אומר לפני שבר גאון (משלי ט"ז י"ח), ומנין שנתלו לו שנים עשר חדש שכן הוא אומר לקצת ירחין תרי עשר על היכל מלכותא וגו' (דניאל ד' כ"ו), אמר לו הא בהפקך עשית תעמיד לך גבורתך ודע שכחה של צדקה גדול מן רוח הגבוה, וכן הוא אומר טוב מעט בצדקה (משלי כ"ו ט'). ויפה לך הצדקה מכל ארצך ומכל כסף וזהב וכל גאונך לא יעמוד לך עוד, וכל כך לפה נתעסק בו המקום, לא שהיו כל הגוים כלם כאין נגדו, אלא להודיע כחה של צדקה: דיא צדקה תרוםם גוי. צדקה שישאל עושים מרוממת אותם על כל אומות העולם, שכן הוא אומר ונחנך ה' אלהיך עליון על כל [גוין] הארץ: דיא צדקה תרוםם גוי. היא גורמת להקב"ה שיהיו כל האומות מרוממין ומנטלין אותן (קא) ומביאין נקרונות וכפרימין, שנאמר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' (ישעיה ס"ז ב'): דיא צדקה תרוםם גוי. שיהיו ישראל מקבלים פני שכינה והוא שריו עשהם בארץ, שנאמר והזהלכתי בתוכם (ויקרא כ"ו י"ב): וחסד לאנשים חטאת. החסד והצדקה שהגוים עושים חטא הוא להם, בונים דימוסיות ומרחצאות שירחצו בהם עניים וישירים הרי נוטל חסדים הרבה, ומה חטא יש

הערות ותקונים

(קא) ומביאין נקרונות וכפרימין. יש לתקן ט"ל דורות. לכל מלת כפרימין לא הדע ספרדוס: וכן (מדרש זמא)

להם ככאן, אלא בזמן שהם גומרים את הבנין אומרים נ' שה מקום לע"ז ונמצאת זכותן הובה אלוהי בן שבר גדול היה להם, ואמר אם בזכותם הם תצאים, כשתם חוטאים על אחת כמה וכמה: ד"א צדקה תרומם גוי, כמה שנאמר וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית מ"ו י"ד), לבא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ל' ל"ד), רשעתם, של גוים עליהם, כמה שנאמר וברשעת הגוים האלה וגו' (שם ט' ד'): וחסד לאמים חבאת. החסד שעשה יצחק הוא הזכיר רשעתם של גוים עליהם, ואיה החסד שעשה יצחק, שפשט צוארו לסקין, שנאמר מצא חן במדבר עם שריוי חרב (ירמיה ל"א א'): ד"א צדקה תרומם גוי, צדקה שעושה ישראל היא עומרת להם לעתיד לבא, וחסד לאמים, חסד שישראל עושים היא עובדת להם ומביא את הנאולה, שנאמר וזכרתי לך חסד נעוויך (ירמיה ב' ב'): ד"א החסד שעשה דוד הוא מזכיר עונות לאומות העולם, שנאמר (ואכרות להם) [ואכרותה לכם] ברית עולם חסדי דוד רנאמנים (ישעיה נ"ה ג'), ואומר והוכן בחסד כסא (שם מ"ו ה'), שהצדקה וגמילות חסדים היא גורמת לשכינה שתשרה ביניהם: ד"א וחסד לאמים הטאת. החסד שעשה יוסף לאומות שזכרו עונותם שיבא עליהם רעב שקבל יוסף את המלכות, ואיה חסד עשה יוסף בבית, שנאמר ויוסף היה רועה את אחיו (בראשית ל"ז ב'), וכי רועה היה והלא בניית המדרש היה, שנאמר כי בן זקונים הוא לו (שם שם ג'), אלא בשביל שהיה עתיד לפרנס את אחיו קראו רועה עד שהוא אצל אביו: ד"א וחסד לאמים הטאת. צדקה שעושה אברהם היא גרמה לבניו שיהיו מהגדלים בין האומות, שנאמר וכי גוי גדול (דברים ד' ז'), ומי גרם להם [זאת] הצדקה ששה אברהם, וחסד שעשה אברהם הוא גרם להביא פורענות על האומות. הלא עשרים דור היו עד אברהם ולא היה עליהם רעב, וכשעמד אברהם מיד ויהי רעב בארץ: ד"א וחסד לאמים הטאת. החסד שעשה בן הדרד ונעמן הוא גרם להם שיגלו, אמר להם הקב"ה אלו עובדי ע"ז יכבדו אותי ואתם מבעושים אותי, וכן מצינו בבלוך החסד שעשה היה גורם קצף על חזקיהו ונזכרו עונותיהם של ישראל, שנאמר הנה ימים באים וגשא (את) כל אשר בביתך (מ"ב כ' י"ז), וכן אנשי ניניה כשעלו השובה נפקדו עונותיהם של ישראל, וכן אמר ביכה שמיני עמים (מיכה א' ב'), שהגוים עושים וישראל אינם עושים: ד"א וחסד לאמים הטאת. רחסד שהגוים עושים לישראל שזיכרו עונותיהם, שכן אומר במלך כואב ויחא את בנו הבכור אשר ימלוך תתהו ויעלהו עילה [על החומה] ויהי קצף גדול על ישראל (מ"ב ג' כ"ז): ד"א צדקה תרומם גוי, אלו ישראל שהם מרוממים בעולם הזה ומביאה אותם לעולם הבא, וכן מינה אומר וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגו' (דברים ו' כ"ה), ובכל מקום הוא מלמד על הצדקה שכתה גדול מכל המצות, וכן נכתובים וצדקה תציל ממות (משלי י"א ד'), ומה עונש של מינעי [צדקה] עשרים ורבע קללות כנגד עשרים וארבע ברכות, הרי הן מפרשות ע"ז דוד עשרים וארבע קללות, שנאמר הפקר עליו רשע ושמן יעמוד על ימינו בהשפטו יצא רשע וגו', יהיו ימיו מעטים וגו', יהיו בניו יתומים וגו', יקש נושה וגו', יבזו זרים יגיעו, אל יהי לו מועץ חסד וגו', יהי אחריתו לתברית, יזכר עון אבותיו אל ה' וגו', יהיו נגד ה' תמיד ויכרת מארץ זכרם, וילבש קללה כמדו, ותבא כמים בקרבך, תהי לו כבגד יעשה ולמה תמיד יתגרה (תהלים ק"ט ו' עד י"ג), הרי עשרים וארבע קללות, על מי הקללות באות, על מי שנאמר עליו יען אשר לא זכר עשות חסד (שם שם מ"ו), מהו אשר לא זכר, רואה יתוכים לא נתן כלום, היה לו להזכיר שלא ימות והיו בניו יתומים ויתבזו נכסיו, וכל מה שיש לו, ויהיו אף הם מבקשי צדקה ולא יהא אדם נוהן כלום ומרדם עליהם. (קב) וכן הוא אומר וכי תראה ערום וכסיתו (ישעיה נ"ח ז') אם ראתי [ערום] צריך להחבסות אל הסתכל בו אלא הסתכל בבשרך ואמור מה אני ומה הוא, אני והוא בשר ודם אכסנו

הערות ותקונים

(קב) וכן הוא אומר וכי תראה ערום וכסיתו, אם ראתי ערום לריך להחבסות בו' מונח בילקום המכירי ישעים (מדרש וזמא)

אם אצטרך ויכס אותי. באים עניים רעבים אל תה וך [פניך] מהם, אם ככית פניך מים חשוב שאהה בשר ודם, ומבשרך לא תתעלם (שם). וכן הוא אומר כל אמתה ויתום לא תענק (שמות כ"ב כ"א), אם תענה אותו שושע אני לראשונות ופורע על האחרונות לא רציתם לעשות צדקה על התומים ועל האלמנות, אני אראה אתכם שאין אדם שאין לו יהומים ואלכניות. וחרה אפי והרגתי אתכם בהרב (שם שם ב"ג). ונתני צדקה כביאים שלום לעולם, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם (ישעיה ל"ב י"ז). מונעי הצדקה מביאים הרב לעולם, וכמה ענשם של מונעי צדקה, עשרים וארבע קללות, ושכר נותני צדקה עשרים וארבע ברכות, שכן היא אומר על ידי ישעיהו או יבקע כשחר אורך וגו' או תקרא וה' יענה (שם נ"ח ח' ט'), וחרה בחשך אורך, ונתך ה' המיד, ובנו כמך חרבות עולם, או התענג על ה' (שם שם י' י"א ו"ב י"ד). יכול בטרופ, ת"ל והיה מעשה הצדקה שלום (שם ל"ב ז'). יכול לשעה, ת"ל ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם (שם שם י"ז). ומנין בשבועה, ת"ל כי פי ה' דבר (שם נ"ח י"ד). הרי עשרים וארבע ברכות לנותני צדקה, כנגד עשרים וארבע קללות למונעי צדקה. והנני עצמו מן הצדקה מפסיד ארבעים ושמונה חלקים, כרחיק מבני עשרים וארבע ברכות, ומדבק בו עשרים וארבע קללות. הנותנים צדקה נקראים פרנסים להקב"ה, (קג) שנאמר הנך יפה רעיתי, במתן הצדקה, הנך יפה. בנמילות חסדים, ואין רעיתי אלא פרנסים. מעלה אני עליכם כיאתם מפרנסים את העניים, ככיכול לי אתם מפרנסים: ד"א הנך יפה רעיתי. הקב"ה אומר לישראל אתם מפרנסים אותי, שנאמר את קרבי לחמי (במדבר כ"ח ב'). יכול יש לפניו אכילה ושתייה, ת"ל לאישיו (שם). לאישים אתם נותנים, א"כ למה נאמר לחמי. אלא אע"פ שאתם נותנים לאישים נעלה אני על כם כבנים המתרנסים לאביהם: ד"א הנך יפה רעיתי. אתם מרצים אותי לכל האומות, בשבילכם אני משיב לכל באי עולם. וכנסת ישראל אף היא [אושרת] להקב"ה הנך יפה דודי:

[טז] הנך יפה דודי. כשאתה נפרע מן האומות אף נאם, כשאתה נותן ידידיך ליריאיך. ד"א ונך יפה דודי. כשאתה תולה לכל באי עולם. אף נעים שהיו הצדיקים מקבילים מעניהם ופי מעשיו. (קד) אף ערשנו רעננה. אלו עשרת השבטים שגלו לפניו מנהר סמכטין, כמה ענאמר בפאת מטה [ובדמשק ערש] (יכוס ג' י"ב). שלא שייר המקום מהם אלא אחד משבעה ואחד נשמונה, כמה שנאמר בפאת מטה, והפאה של מטה אתה. הרי לך ערתי פאות ושתי ירכים וארבע רגלים, והמטה כלה, להוכיח הלאה לה, לפניו מרמשק:

[יז] קורות בתינו ארוים רהיטנו ביותים. למד הקב"ה שבחו של שלמה. (קה) יבנה בית המקדש לשבע שנים ובנה [בניהו] לישלש עשרה שנה: קורות בתינו ארוים, אלו הקורות (קו) שהביא הירום (מושה) [מלך צור] לשלמה: ד"א קורות בתינו ארוים. (קז) אלו שערי יקנטר שהביא אותם בים ואבד אחד מהם ועשה המקום נם, כיון שהגיעו

הערות ותקונים

229 בשם הגדה שיר השירים והוא המאמר שלפניו: (קב) שגאמר הנך יפה רעיתי צמתן לדקה, ואין רעיתי אלא פרנסים. מוצא בילקוט שמועני רמז תתקפ"ה ד"ה ד"ל הנך יפה רעיתי צמתן לדקה. והוא לקוח מן המדרש זוטא שלפניו: (קד) אף ערשנו רעננה אלו עשרת השבטים שגלו לפניו מנהר סמכטין. מוצא בילקוט שם והוא לקוח מן ה"ל שלפניו, ומאמר זה הביא רבי רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל בשם המדרש הזה עיין צמנוא מה שהבאתי שם: (קה) שנה בית המקדש לשבע שנים ונהם [בניהו] לשלש עשרה שנה. חיות ריש פ"א ב"י ה', ד"ל חיות לוח מכיר במלאכתו זה שלמה כו', ומדרש משלי סוף פכ"ב, ומפורש בקרא ויבנהו שבע שנים (מ"א י' ל"ח) ואת ביתו בנה שלש עשרה שנים (ס"ז א') ועיין סנהדרין ק"ד ע"ב: (קו) שהביא הירום משה לשלמה. תקנתו חירום מלך צור לשלמה, ומפורש בקרא ועשה זרה ויכרתו לי ארוים מן הלכות (מ"א ה' כ'), הני אעשה כל חפצך בעמי ארוים ובעמי ברחמים (שם שם כ"ב) ויהי חירום נותן לשלמה עמי ארוים ועמי ברחמים כל חפצך (שם שם כ"ד): (קז) אלו שערי יקנטר שהביא אותם בים כו'. עיין הוספתא יומא פ"ב וירושלמי יומא פ"ה ה"ח (דף מ"א כ"ה), ובבבלי יומא ל"ח ע"ה מוספר המעשה בצאופן (מדרש זוטא)

לנבל של יפו (קח) הקציפה הגל, וי"א אחת מן החיות שבים בלעה אותם, כיון שהגיע ניקנור לנבל פלטה אותה ועמרה נים שלשה ימים עד שלא נכר את כלה: ד"א קורות בתינו איזים. זו קבורת משה, שנאמר וירא ראשית לו כי שם הלכת מחוקק ספון (דברים ל"ג כ"א). אין ספון אלא ארזים, שנאמר וספון בארז (ירמיה כ"ב י"ד): רהיטנו ברותים, זה בית השכינה:

פרשה שניה.

[א] [א] **אני** חבצלת השרון [שושנת העמקים]: (שהיא) [כדרך שהשושנה הוון] נאה. כך ישראל נאים במעשיהם מכל האומות: ד"א אני חבצלת השרון. אין השרון אלא שהיא ערה למקום, לכן שברא את העולם: שושנת העמקים. שאין שושנה נאה בעולם אלא שושנת העמקים. כדרך שהשושנה נאה כך ישראל (ב) נאים בזיון הבכורים שהיה שבט יהודה כביא, והשיר בראשם ועמרה של והג בראשם. הגיעו למקדש היו השליחים מעמרים את בכוריהם. הקריבו היו מביאים ענבים והאנים והמרים והשיר היה ככה לפניהם, והיו הסגנים והפחות והגוברים עומרים מפניהם. הגיעו לערה היו הלויים מביים בשיר ואומרים [אודך] [ארוממך] ה' כי דלתני (מאר) (תהלים ל"ב). לכך נאמר אני חבצלת השרון שושנת העמקים, שממנו שבח למי שברא העולם: ד"א אני חבצלת השרון. איסתי שרו ישראל למקום, כיון שעלו מן הים אמרו שירה. וי"א שושנת העמקים זה נחשון שירד לתוך הים והיה מהלך במים עד שהגיעו המים בחוטמו, שנאמר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש (תהלים ס"ט ב'). וי"א שושנת העמקים, בשעה שירדו ישראל לתוך הים בעמקי הים, נכפפו המים בראשיהם עליהם. והיו המים בימינם ובשמאלם על גביהם, התחילו ישראל בוכים ומצטערים (ג) ואומרים מה מתונים והמעה כל הקהל הזה, אמר הקב"ה עשיתי נסים לעמי ולא ידעו כח המטה אשר בידך והכה את הים וקרם הכיפין של מים ויחזרו המים למקומם, וכך עשה משה. ומנין לך שכך היה, הרי חבקיך מפרשה, נקבת בכשיו ראש פרזיו יסערו להפיצני (חבקיך ג' י"ד). באותה שעה העלה עליהם המקום וימרו על ים סוף ולא עשו אלא נותנים אחת מרגליהם ביבשה ואחת על הים והיו אומרים שירה, לכך נאמר אני חבצלת השרון: ד"א אני חבצלת השרון. זה אברהם שער למקום

הערות ותקונים

באופן אחר ע"ש, ומה שהוצא לפנים ואבד אחד מהם, מסופר שם כי נפל צעמנו אחת מהן והסילוה לים, ובירושלמי איהא למינה של יפו, ובבבלי נמל של עכו, ובחוספתא הוא כמו לפינו נמל של יפו: (קח) הקציפה הגל, אולי י"ל הקציפה מלבן מקפץ על הנבעור עינו דילוג. או הוא מלבן כקפץ על פני מים (הטע' י' ז):

[א] **אני** חבצלת השרון. מוצא בילקוט צ"ט שושנת העמקים והוא לקוח מן כ"י שלפנינו (ב) כך ישראל נאים בזמן הבכורים. כל המאמר נבאן מביב, המלות שהיה שצט יסודה מביא יש למחוק מן הספר גם המלות והסיר בראשם ועמרה של וזה בראשם הוא מכובש, גם המלה "הקריבו" אין לה שיה גם הכיבו מוצא בטעות, והמאמר נובע מן בכורים פ"ג מ"ג ומ"ד. וכך יש לתקן שהיו ישראל מביאים בכורים והסיר הולך לפניהם ועמרה כל זית בראשם, הגיעו למקדש היו השלושין מעשרין את בכוריהן, הקרובין היו מביאין ענבים ותאנים, והסור היו הולך לפניהם הגיעו לגזרה ודברו הלויים בציור ואומרים ארוממך ה' כי דלתני וכל בעלי אומנות שצירושלים עומדים לפניהם הגיעו לגזרה ודברו הלויים בציור ואומרים ארוממך ה' כי דלתני ולא שמחת אויבי לך, ובי"א המאמר מקוטע ומשובש ע"י שגגת הסופר, ובעל הילקוט שה"ש שם הגיה המאמר הזה, ד"א מדבר בנביאי בכורים שהיו מביאים בכורים והסור כל שלמים הולך לפניהם וקרניו מלומות וזה ועמרה של זית בראשם להודיע שהבכורים מו' מינים והחליל הים מהם לפניהם הגיעו לעמרה היו אומרים ארוממך ה' כי דלתני ע"כ. וכנראה היה לפניו הני' כגונם או תקפו צעמנו. והמלות "של שלמים" הוסף מדכפיה וכן ה"ש במשנה שם כתב והסור הולך לפניהם פי' זה הסור לקרבן שלמים, גם המלות "להודיע שהבכורים מו' מינים" הוסף בעל הילקוט מדכפיה, והוא נובע מירושלמי. בכורים פ"ג ה"ג (ס"ה ע"ג) ועמרה של זית בראשם שהוא מין שבעה, ועיין בהרמב"ם הל' בכורים פ"ד ה"ג וה"ד וה"ה ו"ה שם על ועמרה של זית "להודיע שהבכורים משבעת המינים": (ג) ואומרים מה מתונים והמעה כל הקהל היה כו' (מדרש זמא)

בשעלה מבבשן האש : ד"א זה חנניה מישראל ועזריה ששרו למקום בשעה שעלו מתוך
 בבשן האש : ד"א זה דניאל ששר למקום בשעה שעלה מגוב אריות :

[ב] כשושנה בין החוחים. כדרך שהשושנה נאה בין החוחים, כך ישראל נאים בין
 האבות, אימתי נאים בשעה שעלו ממצרים (ד) וצ"ל כתבצלה : ד"א
 בשושנה בין החוחים. אימתי השושנה נאה כשהיא נראית למעלה מן החוחים, אם נהתייבה
 השושנה הרוח נושבת בחוחים והם מכים אותה :

[ג] כתפוח בעצי היער וגו'. מה התפוח הזה כשאדם רואה אותו בסתו אינו מכירו
 (ה) כיון שהוא טוציא עלי הנזי קודם את (העלוי) [העלוי], כך היו ישראל
 עד שלא עמדו לפני הר סיני, כך קדמו ישראל המעשה לשמיעה, ואמרו כל אשר דבר
 ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד ז') : ד"א כתפוח בעצי היער וגו'. הרי ישראל אמרו למקום
 כדרך שהתפוח הזה נאה בתוך אילני סרק. (ו) כך ברקונו של ע"ז לא היה טובא ועמון
 וצדק, לקיים מה שנאמר בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי, אני חמדתי לדברי תורתך
 לא אתה רפפת אותי, (ז) לא דומה בא לו מטב לבא מעצמי, נחמדנו לישב בצלך. ופריו
 מתוק לחכי, אלו דברי תורה לקיים מה שנאמר מסני פריך נמצא (הושע י"ד ט') :

[ד] הביאני אל בית היין. זה דורו של משיח : ודגלו עלי אהבה. אלו האבות : סמכוני
 באשישות וגו'. מה החולה הזה מצפה להרוחה, כך ישראל מצפים לנאולה :
 ד"א למה : משלו ישראל לחולה, מה החולה אינו אוכל לא דבלה ולא פת בריא, אלא פת
 חמה מעט. כך הדור הזה אינו מבקש מסכתות ולא קולין וחמורין, אלא טעמי האגדות
 וישרות חכמים :

[ו] שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני. (ח) זה משה, כמה שנאמר מוליך לימין משה
 ודונו תפארתו (ישעיה ס"ג י"ב) : ד"א שמאלו תחת לראשי. שבת לפני
 המקום, השמאל מרחקת ורימין מקרבת : (י) ד"א שמאלו תחת לראשי. אלו ענני הכבוד
 שהיו מקיפים את ישראל מלמעלה ומלמטה :

[ז] השבעתי אתכם ביות ירושלים וגו' את האהבה. (יא) איזו היא האהבה, זו ירושלים,
 שאמר הקב"ה לישראל בניהם את בית המקדש וחרב, לא תבנו עוד עד
 שתשמעו קול מן השמים לקיים מה שנאמר כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו
 (ישעיה י"ח ג') : אם תעירו ואם תעוררו וגו'. השביעם הקב"ה שלא לעבוד כנגד מלכותו,
 כך נאמר בצבאות, ב"י שרוציא את צבאותי ממצרים. (יב) ד"א כמה משביע אותם
 בצבאות, בישראל שנקראו צבאות, כמלך שהוא נודר בחיי בנו : או באילות השדה, בני
 שהוא מזועזע את המדברות, כמה שנאמר קול ה' יחול מדבר קול ה' יחולל אילות (תהלים
 כ"ט ט') : ד"א בצבאות או באילות השדה. אם מדרתם על המלכות הרי דיביכם כצבי וכא ל' :
 [ח] קול דודי הנה זה בא. אלו הקולות שעתידיים לבא קודם למשיח : ד"א קול דודי
 הנה זה בא. (יג) כיון ששמע קול השופר עשרה זועות עתידין לבא, עשרה
 בקומות הנפכים ועשרה [מקומות] נשרפים, מלמד שאין הפתח נפתח כלו כאחת, אלא אליוהו בא לו
 לעיר אחת ונעלם מחברתה ומדבר עם האיש ונעלם מחברו :

הערות ותקונים

המאמר משובש ובלתי מובן : (ד) וכלה כהצלת. הוא מלשון להכיל פנים משמן ופי' כמו להסיר : (ח) כיון
 שהא מוציא עליו הני קודם את העליו. וכן כמות הפסוק הזה מוציא עליו קודם לעליו. מן הוא תחלת ה' אלא
 הפרי, ועיין שבת פ"ח ע"א ובתוס' ד"ה פרו' : (ו) כך ברקונו של ע"ז. אין לו הכנה : (ז) לא דומה כל לו מטב
 לבא מעלמו. הלבן משובש ויש לתקן לא דומה כל שלל משיבו לבא מעלמו : (ח) זה משה. מובא בילקוט
 שה"ס רמז שהקב"ה פ' במילתו תחת לראשי, והוא לקוח מכ"י סלפנינו : (ט) כנה לפני המקום. בילקוט הגי'
 שמאלו של הקב"ה היא מרחקת וימינו מקרבת : (י) ד"א אלו ענני הכבוד. מובא ג"כ בילקוט שם : (יא) איזו
 היא האהבה. מובא בילקוט המכירי על ישיע' נל 105 בשם הגדה סיר השירים והוא המדרש סלפנינו :
 (יב) ד"א כמה משביע אותם. מובא בילקוט שמונוי בפ' הסבעתי, והוא לקוח מכ"י סלפנינו : (יג) כיון ששמע
 קול הכופר עשרה זועות עתידין לבא. מובא בילקוט שה"ס ד"ה מדלג על ההרים ד"א קול דודי. והוא לקוח
 מן (מדרש זוטא)

[ט] דומה דודי לצבי או לעפר האילים. יכול לצבי זקן, נאמר לעפר האילים שאין מגדלים לעולם זכר זקן ועושים אותו אמרה: ד"א או לעפר האילים. אין לעפר אלא עולם, כמה שנאמר מי מנה עפר יעקב (במדבר כ"ג י'). מלמד שנראה המקום לישראל כעולם. כך משל המקום את השכינה שהיא חזרת למקומה: הנה זה עומד אחר כתלנו [משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים]. מלמד שהמקום נראה מציץ ומפיע: (יד) ד"א משגיח מן החלונות. זה המשיח, שכיון שיבא יערי מורח נפתחים לו כמה שנאמר מי העיר ממזרח צדק יקראו לרגלו (ישעיה מ"א ב'). ולמה הוא בא ממזרח, אלא מהיכן שהיום עולה, (זה משית) [והכשח] מבני בניו של דוד שהוא משול כחמה, שנאמר וכסאו כשמש ננדי (תהלים פ"ט ל"ז). וכמה שאמר עליו הכתוב שהוא נעור כשהוא כאלו ישן, אף הקב"ה כיון כשהגיע הקץ אמר הכתוב העירוני כצפון ויאת ממזרח שמש יקרא בשמו (ישעיה כ"א כ"ה). ולמה דוא בא מן הצפון, אלא שגלו ישראל לצפון כביכול גלה עמם הכבוד לצפון, בשביל כך נאמר העירוני מצפון. וכן אמר יחזקאל וארא ותהי רוח גדולה [כערת] באה מן הצפון (יחזקאל א' ד'). להיכן הוא הולך לדרום, למקום ישיבתו, לכך נאמר לפתוח לפניו דלתים (ישעיה מ"ה א'). אלו שערי מורת, ושערים לא יסגרו (שם), אלו שערי הדרום:

[י] ענה דודי ואמר לי [קובי לך רעיתי]. זו היא הגאולה, אין אומרים לאדם קום אלא כשהוא יושב, שהמשיח עתיד לחזק יריהם של ישראל שנתרפו במעשה הטוב:

[יא] כי הנה הסתו עבר. הענוי: הגשם חלף הלך לו. אלו ימי השעבוד:

[יב] הנצנים נראו כארץ. אלו מעשי הצדיקים: עת הומיר הגיע. זמנה של מלכות, כמה שנאמר זמיר עריצים יענה (ישעיה י"ז ה'): ד"א ענה דודי ואמר לי

לך רעיתי. כיון שיבואו למדבר שיגיע זכרון מלכות מלאכי המרום עונים עליהם, לקיים מה שנאמר הידר כדורכים יענה (ירמיה כ"ה ל'): ד"א קומי לך רעיתי. אמר רב נחמן ביום שאמר הקב"ה ליהושע עשה לך חרבות צרים (יהושע ה' ב'):

[יד] יונתי בחנוי הסלע. זו כנסת ישראל שנמשלה ליונה, כשדארה רץ אחריה הים סוגר מלפניה ושונא רודף אחריה, יצא פרעה כנבור והקב"ה יצא כנגד פרעה כנבור

ולא הודיע שהוא איש מלחמה עד שיעשה מלחמה כנגד פרעה, כמה שנאמר ה' איש מלחמה ה' יסמו (שמות מ"ג ג'). יצא פרעה בשריון והקב"ה יצא בצדקה, שנאמר וילבש צדקה

כשריון (ישעיה נ"ט י"ז). יצא פרעה בכובע וקשת וחצים והקב"ה יצא בצדקה ככובע, שנאמר וכובע ישועה בראשו (שם). בחצים, [לאור הציד יחלכו] לנגח ברוק חניתך (חבקוק

ג' י"א). וצלה פרעה על הסוס והקב"ה צלה כנגדו. שנאמר והדרך צלה רכב (תהלים

מ"ה ה'): בחנוי הסלע. זו עמידתם לפני הר סיני, כמה שנאמר ויהיצבו בתחתית ההר (שמות י"ט י"ז). משל למה הדבר דומה, למלך שהוא מבקש אשה, שלח שהנשא לו,

קב"ה עליה. אמר המלך לראותה, ראה אותה, אמר לה דברי ואני שימע דברך, [והיתה מדברת] באזניה מלך, והיה קולה ערב (לאחר). כך אמר הקב"ה לישראל הראוני את מראיך,

זו הגאולה שהביא הקב"ה לישראל בימי רבי שמעון ורבי ישמעאל, שהיה מעשה בשבעה אנשים שהיו עולים לירושלים כצא הראשון תכרה אחת ואמר יתלה חברי וכן השני, כך

עשו כולם עד שהגיע השביעי ונטלה עד שהגיע לכור וחלקוה ביניהם. (טו) עד נכשיו היה קורא כור תמרה, כיון שהגיע המעשה לפניהם אמר כדאי היא שהבא דגאולה על ידיך, על אלה נאמר הראוני את מראיך במעשים טובים, השימיעני את קולך במצות:

הערות ותקונים

מן כ"ה שלפניו, וביקום בני עשרים וזוהי, ונמקום עשרה מקומות נספכן בגיל הוא עשרה מקומות כרגין: (יד) ד"א משגיח מן החלונות זה המשיח, שכיון שיבא עברי מורת נפתחו כו'. מובא בליקוט סמכרי על ישעיה נ"ד 125 ונ"ד 150 שם נגדת פיר הסירים והוא המדרש שלפניו: (טו) עד נכשיו היה (מדרש זוטא)

[טז] ד"א השמיעני את קולך . אמר רבי אלעזר נותן כח לישראל כקולו של משה שהיה במצרים יושב והורש וכל ישראל [שומעים] עד שנים עשר מיל, כמה שנאמר משה ידבר והאלהים יעני בקול (שמות י"ט י"ט) : ד"א השמיעני את קולך . כשאתם מתפללים לפני בקול גבוה כי קולך ערב בתפלתך :

[טז] אחזו לנו שועלים . אלו המצרים הזקנים : קטנים . אלו בניהם, שהיו רעים לישראל יותר מן הגדולים, שהיה נכנס לתוך ביתו של ישראל ורואה יונק ומיסרו : מהבלים כרמים . אלו ישראל הגדולים : וכרמינו כמדר , אלו היונקים, שכך כונתם של מצרים, אמרו הרי אנו הורגים קטנים והגדלים כתים והנקבות נשאות למצרים ו מצא זרעו של אברהם כלה מן העולם :

[טז] דודי לי ואני לו וגו' . דודי לי בשעה שאמר אנכי ה' אהוך (שמות כ' ב') . ואני לו, כשאמר והייתם לי סגולה ככל העמים (עם י"ט ה') : הרועה בשושנים . כשירעה את ישראל, שנאמר רועה ישראל האזנה וגו' (תהלים פ' ב') . ידוע הדע פני צאנך (כשלי כ"ז כ"ג) . אלו עם הארץ . שיה לבך לעדרים (שם) אלו הנשיאים :

[יז] עד שיפוח היום וגו' הצללים . כשתעבור פורענות מישראל : ד"א עד שיפוח היום . כשתעברו גבול בני עשו : וגם הצללים . אלו בני לוש : טוב דמה יך דודי וגו' . זכר יני להם מצשה אברהם בין הבתרים :

פרשה שלישית.

[א] על משכבי בלילות בקשתי את שאהב' נפשי בשעה שהקריבו ישראל בחנוכה* היו סבורים שהיא בית הבחירה, אמר להם הקב"ה בקשהו ולא מצאתיו, אין אתם מקריבים בו מעתה, אין קדושה אלא במקום שעקר אברהם את יצחק בנו : אחותו ולא ארפנו . זאת מנחתו עדי עד (תהלים קל"ב י"ד) :

[ב] אקומה נא ואסובבה בעיר . כשאמר הקב"ה לישראל רב לכם טוב את החר הזה (דברים ב' ג') : אבקשה את שאהבה נפשי . במזבח שבנה משה ברפידים : ד"א על משכבי בלילות . אמר רבי יהודה בשעה שהיה דוד בורח מלפני שאול : בקשתי ולא מצאתיו . בשעה שירד שאול ארצו למדבר : אקומה נא ואסובבה בעיר . ששלח שאול רוכלים לארץ ישראל שאמרו לו הלא דוד מסתתר עמנו (ש"א כ"ג י"ט), בין הבתולות :

[ד] אחזרתי ולא ארפנו . בשעה שהירידה כיכל בת שאול כביר העוים על המטה ורדה שאול סבור שהוא הפוס : (א) ד"א אחזרתי ולא ארפנו . זה דוד שתפס את המזון מיד ארונה היבטי ואמר וזהו בית הבחירה : עד שהבאתו אל בית אמי ואל חדר הורתי . בשעה שעלו בני ישראל לזוכיף על המזבח וימצאו נגלגלי של ארונה (א*) נתונה הרת המזבח ולא פטל הקב"ה את הקרבנות של ישראל :

(*) ב"ב בחנוכה המזבח .

הערות ותקונים

סיס קורא כור המרס . הסגן מסוכס : [טז] ד"א השמיעני את קולך אמר רבי אלעזר נתן כח לישראל כקולו של משה . מוצא בילקוט ב' השמיעני את קולך וכן הגי' סס השמיעני את קולך זה משה, שנאמר משה ידבר והאלהים יענו בקול וסיס מדבר וכל ישראל שומעים . ד"א השמיעני את קולך שאתם מתפללים בקול גבוה קולכם ערב : [יז] אחזו לנו שועלים אלו הגזרניים . מוצא בילקוט סס :

(א) ד"א אחזרתי ולא ארפנו זה דוד כהפס את הסגן כו' . מוצא בילקוט סה"ס ד"ס עד שיפוח היום . כחלס הביא ממר כסס בתחומה וכא מן ד"א עד שיפוח היום וכא בתחומה וירא את ד' עין על משכני בגלות הוא מן כ"י שלפניו : (א*) וימלאו נגלגלו של ארונה : תמוס תחת המזבח . עין ירושלמי סוס פ"ה כ"ב כמה דמר רבי סימון בר זבדי נולגלתי של ארנן היבטי מלאו תחת המזבח וע"ש כפ"ט ומ"ב סס כנסתדין נולגלתי של ארנן היבטי שמכר הסגן לדוד למקום המזבח כו' . כונתו כמלת (מדרש וזמא)

[ו] **כי** זאת עולה מן המדבר. ובי מן המדבר העלה אותם והלא ממצרים העלה אותם, אלא מלמד על חבתם של ישראל שהם חביבים לפני המקום כמצאיה שבני אדם מוצאים במדבר, לקיים מה שנאמר ישצאהו בארץ מדבר (דברים ל"ב י'): (ג) ד"א מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן. ובי כעשן היום אלא מה העשן הזה כל מקום שהוא הולך מיצר. (ד) כך כל האומות מצירים בשעה שעלו ישראל ממצרים: מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל. מלמד שלא היו חסרים כלום: (ה) ד"א מקטרת מר ולבונה. זה אברהם, מה המור הזה ראש לכל הבשמים, כך אברהם ראש לכל הצדיקים, וכך אמר לו הקב"ה להקריב לו את יצחק בנו בחר המוריה, ולבונה זה יצחק, בדרך שמקטרו את הלבונה על גבי המזבח כך נעקד יצחק על גבי המזבח כלבונה, מכל אבקת רוכל זה יעקב, כמה שנאמר ויאבק איש עכו (בראשית ל"ב כ"ה): (ו) ד"א מקטרת מר ולבונה זה משה ואהרן: מכל אבקת רוכל. אלה שבעים זקנים:

[ז] **הנה** מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה. (ז) עשרים וארבע משכרות לכהנים, ועשרים וארבע משכרות ללוים, ושנים עשר שבטים:

[ח] **כלם** אחוזי הרב. מעשים טובים, כמה שנאמר ביעקב אשר לקחתי מיד האמורי בדרבי ובקשתי (בראשית כ"א כ"ב), (ט) ובי היכן מצינו שעשה יעקב מלחמה, ובה ליוסף יותר על אחיו, זו הבכורה, אשר לקחתי מיד האמורי זה עשו שעשה מעשי אמורי, בחרבי זו מעשים טובים, ובקשתי זו תפלה: (י) ד"א כלם אחוזי הרב. זו תרבו של אברהם, שנאמר וקח את המאכלת לעשות את בנו (בראשית כ"ב י'): מלמדי. (יא) שהם מלמדים בניהם: מלחמה. זו תורה, שנאמר על כן יאמר בספר מלחמות ה' (במדבר כ"א י"ד): ד"א הנה מטתו שלשלמה. זה המשכן: ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל. אלה הישבנים, שנאמר והחונים לפני המשכן קרמה וגו' (שם ג' ל"ח): ד"א הנה מטתו שלשלמה. מירושלים, בה משה זו עדיה מאהבת אדם ואשתו, כך היו אוהבים זה את זה בירושלים: ד"א הנה מטתו שלשלמה. זה שלמה ודאג, ללמד על שלבה שהיה רודה בכל העולם, חזרה ונתמטתה מלכותו ולא היה שולט אלא על תדמור, שנאמר (ויחי את תדמור כמדבר) [ויבן את תדמור כמדבר] (דה"ב ח' ד'), חזר להיות שולט על ישראל בלבד, חזר שלא שלט אלא על מטתו ואף על מטתו לא היה יכול לנוח בתוכה מפני רוחות רעות: כלם אחוזי הרב. ביום שישב רבי אליעזר בן הורקנוס, שבו ביום שמו איש הרבו על ירכו: מפחד בלילות. יהיו מעבירין פורענות מישראל:

[ט] **אפריון** עשה לו המיך שלמה. מלך שהשלום שלו: (יב) [אפריון]. זה הארון: מעצי הלבנון. אלו הקרשים, לקיים מה שנאמר שני אדנים תחת הקרש האחר (שמות כ"ו י"ז):

[י] **עמודיו** עשה כסף. אלו העמודים וחשוקיהם כסף (שם כ"ו י'): רפידתו זהב. זו הכפורת, שנאמר ועשית כפורת זהב טהור (שם כ"ה י"ז): מרכבו ארגמן. זו הפרוכת של ארגמן, שנאמר ועשית פרוכת הכלת ארגמן (שם כ"ו ל"א): תוכו צרוף אהבה.

הערות ותקונים

„בסנהדרין“ לירושלמי כנהדרין כ"ה כ"ב (דף י"ה ע"ב) ועיין סס ציון ירושלים: (ב) מי זאת עולה מן המדבר וכו' מן המדבר העלה אותם. מוצא בילקוט שם ד"ה וכו' מן המדבר העלה וכו' מל"י שלפנינו: (ג) ד"א מי זאת עולה וכו' כעשן היו. מוצא בילקוט שם: (ד) קח כל האומות מזיוני צעסע שעלו ישראל ממלרים. בילקוט ג' אחרת כך היו ישראל מלרן לסיוון ולעוג ול"ה מניס: (ה) ד"ה מקטרת מור זה אברהם. מוצא בילקוט שם: (ו) ד"ה זה משה ואהרן. מוצא בילקוט שם: (ז) עשרים וארבע משכרות לכהנים. מוצא בילקוט שם וכו' לקוח מן הכ"י שלפנינו: (ח) כלם אחוזי הרב מניס טונים. מוצא בילקוט שם: (ט) וכו' היכן מצינו כו' עד בחרבי זה מעשה הטוב השמיט צעל בילקוט: (י) ד"ה זה חרבו של אברהם, מוצא בילקוט שם: (יא) שהם מלמדים בניהם. בילקוט כג' בלמור ולמדהם אותם את בניכם (דברים י"א י"ט) וכן במקום מלחמה זו חזרה הביא בילקוט מלחמה של תורה: (יב) אפריון זה הארון: כהרון. כן חקתה וכן חמות צ"ל אפריון רבי יודה ברבי אלעאי כחר קרא בחרון אפריון זה הארון: (מדרש זוטא) ד"ה

אלו הלוחות: מבנות ירושלים. אלו האבות, מה שעשו ישראל הם גרמו להם: (יג) ד"א אפריון. זו (בריה) [בריאית] העולם מכראשית (יד) מבית המקדש נכרא שנאמר [אל אלהים] דבר ויקרא ארץ וגו' מציון מכלל יופי (תהלים נ' א' ב'): עמודיו עשה כסף. אלו ההרים שהם עומרים על גבי הארץ בעבודים: רפידתו זהב. (טו) זה הרקיע פמלינו של עולם: מרכבו ארנמן. זה כסא הכבוד: הוכו רצוף אהבה. (טז) אלו נפשות של צדיקים, שהן נתונות עמו במרום: ילעה הם שנכנסו זה לפנים מזה, ומשה נגש אל הרפל (שמות כ') (יח). לפנים כמנו צדק ומשפט שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך (תהלים פ"ט ט"ו). ולפנים ממנו נפשות הצדיקים, שנאמר אשר בידו נפש כל חי וגו' (איוב י"ב י'), ואומר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך (שמי"א כ"ה גמ'): רצוף אהבה. נפשות הצדיקים שאהבו את הקב"ה, שנאמר זרע אברהם אוהבי (ישעיה מ"א ח). וכן הוא אומר להנחיל אוהבי יש (משלי ח' כ"א): מבנות ירושלים. (והפרשה) הן נפשות ישראל (מלאומות) [המפורשות מהאומות]. ואין נפשות צדיקים מתערבות עם רשעים:

[יא] (יז) **צאינה** וראינה בנות ציון. צאו וראו כל האומות יום שבתה שעשה המלך שהשלוש שלו: בעמרה שעמרה לו אמו. על הים, כמה שנאמר ה' ימלך לעולם ועד (שמות ט"ז י"ח). אמר להם הקב"ה כביכול אתם קשרתם כתר מלכות בראשי: ביום חתונתו. זו עמידת הר סיני: שמת לבן אלו ימי המלאים: (יח) ד"א צאינה וראינה. כל האומות (כסופלאים) [מתפלאים] שהוא עושה לבניו והכבוד והעמרה שהיא מתעמר ביום כנוס גליות. שנאמר ומלך ה' עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם (מכה ד' ז). והלא שלו היא הכלכות. שנאמר ה' ימלך לעולם ועד (שמות ט"ז י"ח). ה' מלך עולם ועד אברו גוים מארצו (תהלים י' ט"ז). אלא שאמר לישראל כביכול אין לי מלכות ולא חילות עד שעמרתם והמלכתם אורי. אין אהה מוצא צבאות בספר יהוקאל לומר כל הימים שאהם בגולה אין לי חילות ומלכות עד שתהווו למלכותכם, שנאמר ועלו משיעיים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה (עובדיה א' כ"א): (יט) ד"א ביום חתונתו. אלו ימי המשיח שנבישל הקב"ה לחתון, שכן הוא אומר ומשוש חתו על כלה וגו' (ישעיה ס"ב ה'): וביום שבתת לבו. בבנין בית המקדש. שנאמר וגלתו בירושלים וששתי בעמך (שם ס"ה י"ט): ד"א בעמרה שעמרה לו אמו ביום חתונתו. כשירדה שכינה לבית המקדש, שנאמר וכל בני ישראל רואים ברדת האש (והכבוד) [וכבוד ה'] על הבית (דה"ב ז' ג): וביום שמתת לבו. יום שחנך שלמה את הבית:

פרשה רביעית.

[א] (א) **הנך** יפה רעיתי. אלו הוקנים: הנך יפה עיניך יונים. מה העינים הללו נהונות בגובה של ראש. (ב) כך דברי חכמים גבוהים בעיני האדם, מה העינים שהן

הערות ותקונים

(יג) ד"א אפריון זה צרית העולם. מוצא צילקוט צפ' מעני הלבוני, בחתלה הניא מאמר מן מדרש חויה, ומן ד"א אפריון עשה זה צרית עולם הוא מכ"י שלפנינו, וגם צילקוט הני' "צרית העולם" ותקנתו צריאת העולם: (יד) מציא המקדש נכרא. צילקוט שם הני' מעני הלבנון זה בית המקדש כד"ל אל אלהים דבר ויקרא ארץ וגו': (טו) זה הרקיע פמלינו של עולם. צילקוט הני' זה הרקיע שהוא עוללו של עולם: (טז) אלו נפשות של צדיקים. צילקוט הני' הוכו רצוף אהבה אלו האבות. ד"ל אלו נפשות הצדיקים שנאמר בעבור אהבתי, וכן הוא אומר להנחיל אוהבי יש, ומה שביניהם השמיט: (יז) לאינה וראינה לאו וראו כו'. מוצא צילקוט רמז התקפ"ז ד"ה לאינה וראינה ומן אחת קשרתם כתר מלכות בראשי עד אין אתה מוצא כל מה שביניהם השמיט: (יח) ד"ל לאינה כל האומות מסופלאים שהוא עומס לבניו, תקנתו מהסופלאים: (יט) ד"ל ביום חתונתו אלו ימי המשיח כו'. מוצא צילקוט ריש רמז התקפ"ח והוא לקוח מן הכ"י כשפנינו:

(א) **הנך** יפה אלו הוקנים. מוצא צילקוט רמז תקפ"ח: (ב) כך דברי חכמים גבוהים בעיני האדם. צילקוט (מדרש זוטא)

מאירות, כך דרדיהם [של חכמים] מאירים לישראל: מבעד לצמתך. (ג) אימתי (ה) [ארהם, משוכהים כשאתם מצומיתין לפני (לא עושין) ועושין] אנודות אנודות [מצות]: ד"א מבעד לצמתך. כשאתם עושים דברי תורה (בצמתה) [בצנעה]: שערך בעדר העינים. זה מעשה נסים שבמשכן: (ד) שגלשו מהר גלעד. אלו ישראל כשהלכו למדן:

[ב] שניך כעדר (הרחלים) [הקצובות]. כביאתם (של מדין) [במדן] זכים מעריות ומעווי. ולמה משל הקביה כעדר הקצובות שלא היה נבחר לקרבן אלא הקצובות. כך לא נבחרו במדין (ה) [אלא הכשרים]: שכלם כתאימות ושכולה אין בהם. (ו) שלא נשתכלו במדין לא בהליכתם ולא בביאתם. תני רבי מאיר לא נבחר מהם אלא ממה אלה לך שכלם כתאימות ושכולה אין בהם:

[ג] (ו) כחומי השני שפתותיך. זה הפרוכת שהיה מבדיל בין כהן גדול [לעם]: ד"א כחומי השני. זו כניסתו של כושה למשכן. שנאמר וישמע את הקול מדבר אלו מעל הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים (במדבר ז' פ"ט). לך נאמר ומדברך נאווה: ד"א ומדברך נאווה. אלו הנביאים: כפלה דרמון רקתך. אלו יושבי המדרשות: מבעד לצמתך. זה הציץ שהיה בין עיניו של אהרן:

[ד] (ח) כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות. במקום שהיו ישראל נותנים הודות למקום: אלה המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים. זה אברהם שאמר לו הקביה אנכי מגן לך (בראשית ט"ז א). ונתן לשלמה בנו אלה המגן:

[ה] (ט) שני שדיך כשני עפרים. זה משה ואהרן: (י) הרועים בשושנים. זה יהושע וכלב: [ו] אלה לי אל הר המור. זה אברהם: ואל גבעת הלבונה. זה יצחק:

[ז] כלך יפה רעיית ומים אין בר. זה יעקב: ד"א אלה לי אל דר המיר. זה אברהם ושרה אשתו. שנאמר ויקח אברהם את שרה אשתו וגו' (בראשית י"ב ה'): כלך יפה רעייתו ומים אין בך. זה יעקב [ובניו] שלא היו בהם רשעים ובעלי טומים:

[ח] (יא) אהי מלבנון כלה אתי מלבנון הבואי. איהו לבנון, זהו בית המקדש שנקרא לבנון, ולמה נקרא שכו לבנון, אלא כל מי שהיה עולה לשם ובידו עץ לא היה זו משם עד שיהיו עונותיו כחלבנים כשדגו לקיים מה שנאמר אם יהיו חמאיכם כשנים כשלו ילבינו (ישעיה א' י"ח): ד"א אהי מלבנון כלה. כשהגלית את השכינה מבית המקדש הגלית אתכם עמה: תשורי מראש אמנה. שהאמתם בי ההלה: (יב) מראש שני וחמרון. זו הליכתם במדבר ארבעים וחמשה מסעות: ממעונות אריות מהררי נמרים. אלו המלכים שעבדת בנייהם שהיו רעים מאריות ונמרים:

הערות ותקונים

צילקוט הני' כך היו יושבים בלכתם נשכחה נשכחה וקמת ועלת, וגרסה כי הרה סם לזים מהמר: (ג) אימתי הן משוכהים כו'. חקניה כמו סהול צילקוט: ד"א כשהלם שושים דגרי תורה כמנוחה, חקניה כמו סהול צילקוט: (ד) סלכו מר גלעד. אלו ישראל כשהלכו למדן. מוצא צילקוט רמז התקפה"ח הוא לקוח מכ"י סלפנינו. ואולי לזה כוון רש"י בפירושו לשה"ס ד"א כהרין סלכו על מדן בעבר בירדן סהול מרן גלעד ושכן זה במדרש שיר השירים עכ"ל: (ה) הלה הכשרים. הוספתי כמו שהיה צילקוט, וסם צילקוט במקום שכלם צ"ל שכלם מהתאמות: (ו) סלה כשהלכו במדין לה בליתן ולא בציאתן. צילקוט הני' סלה כסחלו צנסי מדין לה בליתן ולא בחזירתן: (ז) כחוט השני זה ספרות, מוצא צילקוט סם צנסי כחוט ססי: (ח) כמגדל דוד במקום שהיו ישראל נוהגין הודות למקום. מוצא צילקוט סם צנסי כמגדל דוד. וסם סני' אלה המגן תלוי עליו זה בית יער הלבנון: (ט) שני שדיך זה משה ואהרן. צילקוט סם מוצא מהמר בסם אגדת שמואל והוא ספ"ז אות א' ע"ש: (י) הרועים בשושנים זה יצחק וכלב. החלת המאמר מוצא צילקוט סם, ואח"כ הניח אלה לי אל הר המור זה אברהם ושרה והוא ג"כ מהמר בלפניו במדרש וסלה זהו בית המקדש. מוצא צילקוט סם ד"ה אהי מלבנון. והוא מן כ"י סלפנינו: (יב) מראש שני וחמרון זו הליכתם במדבר ארבעים וחמשה מסעות. הן ספק סהים כחוט מ"ח מסעות והמעהיק ססג על אות מ' סהול ס' וסלינו ארבעים וחמשה מסעות, וסליתי כי נס צילקוט סם הניח ג"כ מהמר בלפניו במדרש וסלה סלכתם מ"ח מסעות, ועיין בהנחות מיימוניות הל' כ"ח ס"ו ח' הניח ח"ל צמח' סופרים יב מ"ח סיפין בכל דף ודף כנגד המסעות עכ"ל, חסל לפנינו צמח' סופרים (כ"ג ה') הנוסחא בסיפין נוחתין ססס למסעות ארבעים (בדרש זומא)

[ט] **לבבתי** אחותי כלה לבבתי באחת מעיניך. משל למה הדבר דומה, לתינוקת בת מלכים ששרת המלך אחריה ראה אותה באחת מעיניה ושבתה, אלו ראה כל הגוף על אחת כמה וכמה. וכך נאמר לבבתי אחותי כלה [לבבתי באחת מעיניך]: ד"א לבבתי אחותי כלה. את נתת לי את הלב שאהיה מלך על הבריות:

[י] **מה יפו דודיך** אחותי כלה. אלו הקרבנות שהקריבו ישראל בשילה ובנוב וגבעון: ורית שמניך מכל בשמים. ביום שגמרו מלאכתן נהבשות:

[יא] (יג) **נפת** תכופנה שפתותיך כלה. זה כשיח הצדיק שדוא עומד כותדה: ד"א זה משות מלחכה שהוא עומד כיוסף ואינם מקנאים זה לזה. לקיים מה שנאמר אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יקנא את אפרים (ישעיה י"א ו"ג): דבש וחלב תחת לשונך. זה יעקב שברך את ה: במים:

[יב] **גן נעול** אחותי כלה. זה הקץ שהיה נעול מישראל: ד"א גן נעול אחותי כלה. אלו קצי ספר דניאל ההרומ:

[יג] **שלהיך** פרדם רמונים. מה הפרדם של רמונים שהוא [נאה]. כך היו ישראל נאים ומעשיהם הולכים חוץ מהם. ולמה נמשלו לפרדם רמונים. מה הרמון הזה

גדעו פורעו. כך ישראל כובשים עצמם בכצרים וכשהגיע הקץ פרעו עצמן ויצאו: (יד) ד"א פרדם רמונים. זו הקמרת: כפרים עם נדרים. שהיה כפרה עליהם:

[יד] **נרד ורכום קנה וקמטן**. זה בצלאל בן אהליאב (אורי). שעלה להר סיני והראה אותו מעשה המשכן כאלו עשוי למעלה. ויש אומרים המקום הראה למשה

יירד והראה בצלאל. והסכים בצלאל לדעת האלהים: ד"א קנה וקמטן. זה אהרן וחור. כמה שנאמר ואהרן וחור המכו בידיו מזה אחד וכזה אחד (שמות י"ז יב):

[טו] (טז) **מעין** ננים באר מים חיים. זה המעין שהמקום עתיד לטהר את הצדיקים. לקיים מה שנאמר ואת דמי [ירושלים] ידחה מקרבה (ישעיה ד' ד'): ד"א מעין

ננים באר מים חיים ונוזלים בן לבנון. מה (הטובה) [הטבח] הזה יהוא נותן טבה את בכוס או בקדרה ונוזלה. כך עתיד המקום לטהר את ישראל מע"ו. ונלוו עריות ושפיכות

דמים. או יכול יאמרו הצדיקים על הקלות הוא מוחל. אבל על החמורות אינו מוחל. הוא אומר על ההרים לא אבל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל (יחזקאל י"ח ט"ו). ואומר

לישראל בטמאת הנדה דיתה דרכם לפני (שם ל"ו י"ז). אלו אכר כטומאת נבלה או כטומאת שרץ לא היה להם נהרה לעולם. (טז) [אלא כה הנדה שהיא טובלת במים

וכשרה לביתה כך כשנתרחצו במעין הזה אתם טהורים לעולם]: ד"א נוזלים מן לבנין. אלו הביאים שעמדו בבית המקדש:

[טז] (יז) **עורי צפון** ובואי תימן. מכאן אתה אומר שהצדיקים לעתיד לבא אינם צריכים לא אפרסמון ולא כל מיני בשמים. רוח צפונית מכבדת וחוללת לפניהם

הערות ותקונים

הרבעים ושנים, וכך היא הנוסחה הישרה כי כתיב לא נמלא אלא הרבעים ישנים מכמות כמו שהביא רש"י במדבר ל"ג ח' ולפי הנהגות מיינויות היתה ג' מוסעות בנט' בופרים הרבנים ובמוס': (יג) נזרת הטופסה זה משה הדק. מובא בילקוט המכירי על י' ישעיה נד 8: נסם הנדה שיר הכירים והוא הכ"י שלפנינו. והילקוט שמעוני כ"י שלחן פרדם רמונים ד"ה טבת הטופסה אלו שני מביאים נן נעול זה הקץ שלחן פרדם רמונים מה רמונים נאים כו'. הוא נ"ח מן כ"י שלפנינו רק בקיבור: (יד) ד"א פרדם רמונים זו הקמרת. מובא בילקוט שמעוני כ"י עורי לפון והוא מהכ"י שלפנינו, ומה שהביא בס' במאמר שלפניו כ"י כ"ר הוא כס"ב: (טז) מעין ננים זה המעין שהמקום עתיד לטהר בו את הצדיקים. מובא בילקוט המכירי על ישעיה נד 8: נסם הנדה שיר הכירים. והוא כ"י שלפנינו: (טז) אלא מה הנדה. הסכמי ע"פ ילקוט המכירי והשמיע המעתיק מן לעולם עד לעולם: (יז) עורי לפון מכלן אתה אומר כו'. מובא בילקוט שמעוני כ"י ד"ה עורי לפון ומה שמעין צפון. פסיקתא רבתי. מוכח על המאמר שלחן צלתי לני משל למה הדבר דומה, והוא בפסיקתא רבתי פ"ה. והמאמר שלפניו כ"י. נמלה כעין זה במדרש במ"ד פ"ג אות ב' ד"א עורי לפון נג"ל עתיד הקב"ה לטוהר סעודה לצדיקים נג"ל וכן לריבין לא כפלאמון ולא ראשי שבמים אלא רוח לפון ורוח דרום מכבדות וחוללות כל ציבוי נ"ע ומההים ריחם. ה"ה' הכימי גני זה כיבוד כנן

כל בוסמני גן עדן: (יח) ד"א עורי צפון ובואי הימן. שהרוחות עתידות להבנים (ובאה)
[קנאה] זו עם זו. הדרום אומר אני מביא גלות תימן וכל הגדה וכל הדרום. והצפון
אומר אני מביא גלות צפון. וכל הצפון. והצפון נותן שלום ביניהן והן נכנסין בפתח אחד.
לקיים מה שנאמר באהי לגני אחותי בלה:

פרשה חמישית.

[א] אריתי כורי עם בשמו. זה שער הקרבנות: אכלו רעים שתו ושכרו דודים. אלו הן
אוהבי המקום:

[ב] אני ישנה ולבי ער. זו גלות בבל: מי זאת הנשקפה כמו שחר. זו גלות המשיח:
יונתי בתגוי הסלע. זו גלות מצרים: ד"א אני ישנה ולבי ער. זה העולם נדמה

לישן הזה והדחיק עליו המקום ועוררו. רבי עקיבא אומר למה היה העולם היסודי לבעל
הבית שעשה כלים ולא פתחן שהיו בריאים כבר חור ופתחן: (א) אני ישנה ולבי ער. זו

הגאולה שהיא דומה לישן והמקום מעוררו. כמה שנאמר העירותי מצפון ויאת (ישעיה
מ"א כ"ה). ואח"כ מסורח שמש יקרא בשמי (שם). והמקום מעורר הגאולה מן הדרום

תחלה ואח"כ מן המזרח ומן הצפון. הדי רוח צפון לדרום והדרום לצפון. כל זה ליבש את
מעיונות המים חוץ משבעה נהרות. (ב) כל עץ פרי. שזכרו שם לע"ז ויבשו: ד"א אני

ישנה ולבי ער. זו גאולה מרדכי ואסתר: ד"א אני ישנה ולבי ער. המקום אומר לישראל
אני ישנה ולבי ער: פתחי לי אחותי רעיתי. א"ר אלעזר ביום שאמר סלך בבל כל בית

שיהא פתוח היו נכנסים ובזוים אותו. וכל בית שהיה נעול אל תבנסו בתוכו. ונעלו ישראל
בתוכם. לפיכך שלח המקום נביאים לישראל ואומרים להם פתחו בתיכם עד מתי אתם

יושבים באפלה: (ג) ד"א פתחי לי אחותי רעיתי. הרי זו לימי גוג [ומגוג] שישאל עתידים
להיות טמונים במערות ובשחולות והקב"ה מרתיק עליהם. (ד) שמעון בן שמש היה אומר

שוקב"ה אומר לישראל פתחי לי אחותי והם מסתכלים. והמקום עושה להם גסוס והם
רואים את המשיח עומד בראש מדבר מואב ועמו ארבע מאות איש והמקום נותן להם

גאולה. לקיים מה שנאמר ונתתי לה את כרמיה משם (הושע ב' ט"ז). והמחילה (נפרדת)
[נפתחת] להם משם ממדבר מואב לחורב. וישראל הולכים וניטלים את הוי"ו ממדבר חורב

שהשם כתוב בו. ובאים וניטלים עמו ומואב. לקיים מה שנאמר אדום ובואב משלוח ידם
ובני עמון משמעתם (ישעיה י"א י"ד). אמר רבי יוסי [ב"ר יהודה] (ה) כדרך שהלגינות

עושים להם בית חמדה. כך חורב עשוי לישראל בית חמדה. הרי מלכי הצפון שומעים

הערות ותקונים

זילו בשמיו זה זילוף, ובילקוט שכ הביא רוח לפנות מרכבת וזוחלת לפניכם כל מיני סמני ג"ע, יש לתקן
מכזדות וזוחלת: (יח) ד"א עורי צפון שהרוחות עתידות להכניס קנאה זו עם זו. כן הקנתי, והמאמר נשנה
ג"כ במדרש במ"ר שם, ד"א עורי צפון מלמד שהרוחות עתידות להכניס קנאה זו עם זו הדרום אומרת אני
מביאה גלות תימן וגלות הנגב וכל הדרום, ורוח צפון אומרת אני מביאה גלות צפון והמקום נותן שלום ביניהם
וכס נכנסות בפתח אחד; לקיים מה שנאמר אומר לצפון הני ולתימן אל הכלאי הביאו בני מרחוק וני, ובילקוט
שם המאמר נתקצר שהרוחות עתידות להכניס הגליות והקב"ה נותן שלום וחס נכנסות בפתח אחד לקיים
מה שנאמר באהי לגני אחותי בלה, וצמקום אשר לפנינו דכ"י כתוב וכל הנה כתוב במדרש במ"ר שם
וגלות הנגב ונדהתן הכד"ל והכס"ש ט"ש:

(א) אני ישנה ולבי ער זה הנאולה כ"י. מוצא בילקוט המכירי על ישעיה דל 128 בשם הגדה שיר השירים
והוא ככ"י שלפנינו: (ב) כל עץ פרי שזכרו שם לע"ז ויבשו. כן מוצא גם בילקוט המכירי שם

הכל המאמר קטוע: (ג) ד"א פתחי לי אחותי רעיתי. הרי זו לימי גוג ומגוג. כל המאמר מוצא בילקוט
המכירי ליסעיה דל 89 בשם הגדה שיר השירים: (ד) שמעון בן שמש. בילקוט המכירי שם הני שמעון

בן זמא: (ה) כדרך שהלגינות עושין להם בית חמדה. בילקוט המכירי שם נשעו כדרך שהלגינות י"ס
[כדרש זוטא]

שנהרגו עמון וכזאב וכלם מתכנסים ובאים וקובעים המלוכה בדמשק. ומלכי המערב והדרום מתכנסים אף הם. באים ונוטלים עצה במדין. (ו) וישראל מצויין להניח את החכמים שבמדין אי אפשר, ולהניח את אחיהם שבירושלים (ז) והמקום פותח פתח לאלהיו והוא יוצא למדין ומניח את החכמים שבירושלים]. ובה אלהיו עושה. כל המדבר שהוא הולך מירושלים למדין שכלו פרשים והיה רעה, עושה לו המקום נסים והוא בא ועומד לפני המשיח במדין והמשיח נפטר משם ואלהיו עומד. באוהה שעה הוא מוציא את ספר הישר. שכל התורה הזאת אינה אלא שירה אחת בתוכו. הארץ נפתחה מתחתיהם ושזרפת אותם ונעשה להם שם [קבר] גדול. נכצא מקיים פתחי לי אחותי רעיתי. והמשיח בא לו ממדין ונוטל כל בזהה. וכן לדמשק ונוטל בזהה. לקיים בה שנאמר ישא את חיל דמישק (ישעיה ח' ד'). עד שלא הפול מלכות אדום. והפתח נפתח משם לרומי. לקיים מה שנאמר שם ירעה עגל ושם ירביץ (שם כ"ז י'); (ח) עראיני נמלא טל. (ט) אמר להם הקב"ה אדם דומה לישן הזה ואני עוררהו. הרי מלכי מזרח מתכנסים לתדמור וישראל באים מרומי (י) ומקריבים לירושלים שבעת ימים. והקב"ה משיב הרוח ואומר לישראל חזרו לתדמור בנגד מלכי המזרח. ומלכי הגוים אומרים נוהן לישראל [רשות] לבנות בית המקדש, והם באים לשרפו והקב"ה יוצא ונלחם עמהם. לקיים מה שנאמר ויצא ה' ונלחם. בנזים ההם (זכריה י"ד ג'). (יא) והמשיח בא לו לצור ולצידון ולהרבור ולבירי. (יב) לקיים מה שנאמר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ישעיה י"א י"ד). וכל האומות היו עתידות לשמוע והן מתכנסות ובאות (יג) על פונה ועל עכו והם בוכים על סביבות עכו פרוסות. וכל הירדן וכל ישראל מראין לחבוש הוה שבאפלה. והקב"ה קורע את הרקיעים ומראה לישראל את כסא הכבוד. לקיים מה שנאמר ומעי המו עליו, והיו מתפללים והוא מקבלם לקיים מה שנאמר פתחי לי אחותי רעיתי :

[ו] **אני** לדודי. בפתח שיראה לי והם כתללים והקב"ה מעמיד להם תמה. בדרך שהעמיד ליהושע בן נון. שהשביע ביום ההוא לפניו ואהרי זה משיח; והודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו. שהוא מוציא קרח וכל עדרו; בקשתיו ולא בצאתיהו. הרי השכינה מסתלקת לשמים וישראל סבורים שהוא מביה להם את המהים. לכן נאמר קראתיו ולא ענני; ד"א קראתיו ולא ענני. בשעה שנסתלקה השכינה בימי ישעיה (יד) עשר פעמים עד שלא נסתלקה השכינה מן הכרוב האחד לכרוב השני. מן הכרוב השני למפתח הבית. כמה שנאמר וירם כבוד ה' מעל הכרוב על מפתח הבית (יהוקאל י' ד'). ומספתח הבית למזבח. כמה שנאמר ראיתי את ה' (עומד) [נצב] על המזבח (עמוס ט' א'). ומסובח לחומה. (טו) שנאמר ראיתי את ה' עומד על החומה) (הנה ה' נצב על חוכת אודן) (שם ז' ז'). וכחומה לגן. כמה שנאמר טוב לשבת על פנת גג (משלי כ"א ט'). ומפתח גג לחדר היותים. כמה שנאמר ויעל כבוד ה' ויעבור על הדר אשר מקדם לעיר (יהוקאל י"א כ"ג).

העדרות ותקונים

לתקן כדרך שהגיונות, גם הני' שם בית חכמה נמקום בית חמדה; (ו) וישראל מצויין להניח את החכמים שבמדין אי אפשר, ולהניח את אחיהם שבירושלים, צילקום המכירי הני' וישראל מצויין להניח את החכמים שבמדין איפשר, ולהניח את אחיהם שבירושלים אי אפשר; (ז) והמקום פותח. כוספתי כמו שהוא צילקום המכירי והמשחוק לגן מן שבירושלים עד שבירושלים; (ח) שראשי נמלא על אמר להם הקב"ה. גם זה מוצא צילקום המכירי הם; (ט) אמר להם הקב"ה אדם דומה ליכן כוס ואני עוררכו, צילקום המכירי הני' אמר להם המקום חזרו לכם לירושלים הרי אתם דומין ליכן כוס שינן; (י) ומקריבין לירושלים שבעת ימים. צילקום המכירי ומקריבין צירושלים שבעת ימים; (יא) והמשיח בא לו לצור ולצידון ולהדמור ולבירי. צילקום המכירי לתדמור ולנורו. התדמור הוא כמו תדמור. כנבלי יבמות ט"ו ט"ז נאמר תדמודים וצירושלמי יבמות ט"א ז' ט"ג) הני' תדמוריים וצירי הוא שם מקום; (יב) לקיים מה שנאמר אדום ומואב ונוי, ט"ז הוא צילקום המכירי שם; (יג) על פונה ועל עכו. פני הוא שם מקום חוץ לירושלים. ועיין ערך השלם ערך בית סלני; (יד) עשר פעמים עד שלא נסתלקה השכינה. יותר נכון לגרום עשר פעמים נכסה השכינה, עיין פסיקתא דר"ב פסקא דגרי ירמיהו (ק"ד ט"ז) ובפתיחה דליקא רבתי ט"ו כ"ה, ונבלי כ"ה י"א ע"א, והר"ב פל"ד והנוסחאות משונות; (טו) שנאמר ראיתי את ה' עומד על החומה. איך זה נכון

כזה הזיתים למדבר. כמה שנאמר טוב שבת בארץ מדבר (משלי כ"א ח"ט). מן המדבר לשמים. כמה שנאמר השמים שמים לה' (תהלים קמ"ו י"ז). הרי ישראל מבקשים את השכינה ודיא לא חוזרת עד שגייע הקץ. לכך נאמר קראתיו ולא ענני:

[ז] **מצאוני** השומרים הסובבים בעיר. כיון שנסתלקה השכינה באו המלכות ושרפו את בית המקדש. (טז) יהוא משול ככתנת: (יז) ד"א מצאוני השומרים הסובבם בעיר. ביום שנחנה רשות למלאכי השרת שיהו (עמהם) [עומדים] על החומה (ביום) [כמה] שנאמר על חומותיך ירושלים הפקדתי שוברים (ישעיה כ"ב ו'). אמר רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי בו ביום נתנה רשות לגבריאל להפרע מן המלכות. לקיים מה שנאמר מקול המון נדרו עמים (ישעיה ל"ג ג'). וכן הוא אומר קול המון (בהמון) [בהרים] דמות עם רב (שם י"ג ד'). זה הקב"ה. ה' וכלי זעמו לחבל כל הארץ (שם שם ה'). ואה"כ יריע אף יצריח על אויביו יתגבר (שם כ"ב ח"ג):

[ט] **מה** דורך הדוד הופה בנשים. הבשרים שבאומות אוברים לישראל לבי שאתם עובדים נלך עמכם. כמה שנאמר אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד (צפניה ג' ט'): [מה דורך מרוד שככה השבעתנו]. למה נאמר שככה השבעתנו. א"א שעתידים להשבע להקב"ה ולישראל שלא לילך אחר ע"ז מעתה. אמר רבי אלעזר הרי אתה למד מאברהם יום שהכה את המלכים. כמה שנאמר אל עמק שוה (בראשית י"ד י"ז). שנשבעו לו כל האומות שלא לילך מעתה אחר ע"ז. ובמקום שנשבעו לו לאברהם כך הם עתידים להשבע למקום ולמשיח. שלא לילך אחר ע"ז. לכך נאמר שככה השבעתנו:

[י] **דודי צח ואדום**. דודי צהי שאני נותן את החרה. ואדום, שהוא נפרע מן האומות:

[יא] **ראשו כתם פז**. בשעה שהוא מביא את היסוים על ישראל לנקותם מעון:

קוצותיו תלהים. זה [היה] המזבח:

[יב] **רוחצות בחלב**. אלו המדרשות:

[יג] **לחייך כערוגת הבשם**. אלו הלוחות: שפתותיו שושנים. אלו האגדות:

[טז] **שוקיו עמודי שש**. ביום שנכנס משה ועמד לפני כסא הכבוד:

פרשה ששית.

[א] **אנה הלך דודך**. ביום שנאמר ויבן מובא תחת ההר (שמות כ"ד ד'). שהיו ישראל סבורים [שהר] סיני קדושת עולם ולא היה אלא קדושת שעה:

[ב] **דודי ירד לגנו**. ביום שירדה האש לקרבנו של הבל ולקרבנו של נח. וכן בנדב ואביהוא. וכן בקרבן מנוח ושלמה ואליהו. לכך נאמר דודי ירד לגנו. עוד אחת

הוא עתיד לירד. כמה שנאמר כן ירד ה' צבאות לצבא על הר ציון ועל גבעה (ישעיה ל"א ד'). מכאן הם אוברים בעליה שברא הקב"ה כשברא את העולם. כן ירד על הר סיני. וכן הוא לעתיד לבא. לקיים זה שנאמר כן ירד ה' צבאות לצבא על הר ציון:

הערות ותקונים

הכתוב ותקנתי והנה ס' נבב על חומת א"י, כמו שמונה במקומות ה"ל: (טז) שכוף משול ככתנת. המלס ככתנת א"ן לה שחר ומכונסת היא: (יז) ד"א מלאכי הכומרים הסובבים בעיר כיוס שניתנה רשות למלאכי הכרתה ס'. מונח נילקוט המכירי על יסעיה נד 91 שסם נגדת סיר השירים וכוא כמאמר שלפנינו כ"ל: (יח) מה דורך מדוד כיפס כסיס הכשרים שכלומות מונח נילקוט שושנים ס"ס רמז התק"א. וכוא י"י כ"י שלפנינו ומ' ידיו נל"י זכב אלו כלומות כוא מן מדרש חו"ה:

[ג] **אני לדודי ודודי לי** הרועה בשושנים. כביכול אין הקב"ה מקרבן באהבה. אמר אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים. ככני אדם שלא מעמו מעם עבירה מימהם: [ד] **יפה את רעיתי** כתרצה. כשאדם משבח את אשתו אומר לה נאה קומתך כתרצה: [ה] **שערך** כעדר העזים. (א) כבר אמרנו:

[ו] (ב) **שניך** כעדר הרחלים. כה הרחל הוזה שכלה קרועה, כך ישראל כלם קדושים. (ג) עדר הרחלים לאהל כועד. (ד) הצמר לפעמונים. הקרנים לשופרות. והרשעים נמשלו לכלבים ע"אין הנאה מהם. שנאמר כלם כלבים אלמים (ישעיה נ"ו י). מה וכלב הזה שהוא [נושך] את האדם. (ה) בקש ממנו אדם נדמה להיטיב אינו יכול. לכן נמשלו לכלבים שאין בידם לא מעשה טוב [ולא מצוה]:

[ה] **שישים** המה מלכות. זה אברהם ויוצאי ירכי: ושמונים פילגשים. אלו יוצאי התיבה: ועלמות אין מספר. אלו המשפחות שאין להם מספר:

[ט] **אחת** היא יונתי המתני וגו'. אמתה כששלה משה מרגלים. כה ראו בשעה שהגיעו לחמת. אחר משה אל תכנסו כנגבים. אלא והתחזקתם ולקחתם כפרי הארץ (במדבר י"ג כ). דתתילו האמורים ואמרים (אין כאן) לא באו אלו אלא לקצץ את האילנות ולשרוף את הערים. יצאו השליחים אחריהם ונכנסו האמוריים אליהם. היו אחיזן ששי חתלמי רודפים עד שהגיעו לשישור של חמת שביהודה וכלב נפל לו אחורי הגדר. כיון שמצאו שהגיעו בישראל עמד וצוה צוהה אחת ונפלו כלם לפניו וטפה לפניו. אמר להם מפני מה באתם בשביל חמשה רכונים ואשכול אחת. אמרו לו לא באנו אלא מפני שאמרתם הערים אנו שורפין. כשבאו לפני גשה רוציאו דבת הארץ ועה. אמרו ושם ראינו את הנפילים בני ענק (שם עם ל"ג). אמר להם כלב... כנסת ישראל שנים עשר. לכן נאמר ראוה בנת [ויאשרוה מלכות ופילגשים] ויהללוה:

[י] (ו) **מי** זאת הנשקפה כמו שחר. זו גאולה משיח. כדרך שהשחר יוצא ואפלה בורחת מפניו, כך האפלה בורחת על המלכות כשיבא משיח. (ז) ד"א מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה ברה כחמה. מה נגלל חמה והלבנה שהם באים בפרהסיא. כך כשתגלה מלכות המשיח תגלה בפרהסיא לעולם: ד"א מי זאת הנשקפה כמו שחר. בשהקב"ה מביא טובה לעולם בהשקפה הוא מביאה. שנאמר וישקף ה' אל מחנה מצרים (שמות י"ד כ"ד): ד"א מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה. מה השחר הלבנה והחמה לא מאורו של זה דומה לזה. ולא הליכותו של זה כהליכותו של זה. כך אין הצדיקים שווים לעתיד לבא. אלא אדם מקבל לפי מעשיו. מה החמה והלבנה שתן מבררין את הפירות, כך המקום מברר את הצדיקים:

[יא] (ח) **אל** גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל. זה אברהם: לראות הפרחה הגפן. זה יצחק: הנצו הרכונים. זה יעקב ושכטיו. (ט) שנכתרה ברית לאבות. כמה שנאמר שבועות ממות אומר סלה (חבקוק ג' ט'): ד"א אל גנת אגוז ירדתי. אלה ישראל שנתקדשו לפני הר סיני שנמשלו לאגוז. מה האגוז הוזה אם הקשתו כלו כפעפע (י) כך ישראל נחים כאגוז. א"ר יוסי כ"ר יהודה מי שלא ראה אגוז ואינו ידע מהו

הערות ותקונים

(א) כבר אמרנו. לשיל ד' א': (ב) שניך כעדר הרחלים מה הרחל הוזה. מוצא בילקוט המכירי על ישעיה 216 בשם הגדה שיר ספורים: (ג) עדר הרחלים לאהל כועד. בילקוט המכירי עור הרחלים לאהל כועד: (ד) האמר לפעמונים. בילקוט המכירי האמר לפעמונים: (ה) בקש ממנו אדם נדמה להיטיב אינו יכול. בילקוט המכירי בקש אדם ממנו ימים למדונו אינו יכול. והמאמר מאובן גם שם וקשה לחקו: (ו) מי זאת הנשקפה זו גאולה משיח. מוצא בילקוט שמעוני ש"ס רמז תתקצ"א בפסוק הזה: (ז) ד"א מי זאת הנשקפה. מוצא ג"כ בילקוט שם: (ח) אל גנת אגוז ירדתי זה אברהם. מוצא בילקוט שם בפ' סוסי, בתחלה הביא מאמר גדול ומליץ בניין "שסיקתא רבתי" והוא פ"א פ"א ספקא יהודס וישראל, ומן ד"א אל גנת אגוז זה ה"ס אברהם הוא מ"א שלכינו: (ט) שנכתרה ברית כ"ר עד ד"א נשמת בילקוט: (י) כך ישראלי עומס

(יא) סבד שמה כלין) כלון) הוא עצים. פעפע הרי (הוא מוצא) אותו (יב) אנודות של אוכלין. כך ישראל, האומות שאין סבירין אותן אומרים בענותיהם הם לוקים. בדקו אותם והם מציאים אותם אנודות אנודות של מצות:

[יב] לא ידעתי נפשי שמתני. יעקב שהלך לחרן. שנאמר וישא יעקב רגליו (בראשית כ"ג א'). א"ר יהודה בן בבא סנין אתה אומר שהראה לו הקב"ה מלכות שהן עתידות לשעבד את בניו. (יג) שנאמר וירא והנה באר בשדה (שם שם ב'). זו כנסת ישראל. והנה שם שלשה עררי צאן רובצים עליה (שם). זו מלכות בבל מדי ויון: ונאספו שמה כל העדרים (שם שם ג'). זו מלכות הרשעה שהיתה מכתבת מרונאי ככל לשון: ד"א לא ידעתי נפשי שמתני. אלו ישראל שהיו במצרים שהיו מצפים לנאולה. וכשנאלם המקום הושיבם בענני הכבוד. אמרו ישראל הרי אנו יושבים עם המלך ברכב שלו. לכך נאמר מרכבות עמי נדיב: ד"א לא ידעתי נפשי שמתני. אלו ישראל בימי ברק ודבורה שבאה נאולה על ידיהן: ד"א עמי נדיב. זה היום שהתנדבו ישראל למשכן ואף לעתיד לבא אהבם נדבה:

פרשה שביעית.

[א] שזכי השולמית. שכל באי עולם עתידים להשלים להקב"ה והוא נווין להם הימין, כדרך שנתן להם במתן תורה. רבי אלעזר אומר שזכי שזכי השולמית. שהמתים עתידים לחיות ולעבוד זה אחר זה כדרך שמלכו דורות. כך הם באים דורות דורות. רבי אליעזר אומר כלם באים כאחת מלך ומלך בדרו על כסאו. נשיא ונשיא ודורו. כמחולת המחנים. זה דורו של אלישע שהיה ממחולה ודוד ממחנים. א"ר יהודה יכול כ, מה מנהגו לעולם הבא כרשעים. אמר לאו, אלא שעתידיים לעמוד מהנים מרנים מחולות מחולות ומושיבם למקומם. דור הולך ודור בא. זה דורו של אליהו ושל אלישע שיעצו ברעב ודורו של אבשלום שנהרג במחנים:

[ב] מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב. מה הן פעמים. אלו הרגלים שנקראו רגלים פעמים ואשורים. כמה שנאמר תמוך אישורי במעגלותיך בל נמוטו פעמי (תהלים י"ו ה'). אימתי כשהיו ישראל עולים לרגל בירושלים בזמני המועדות. כמה שנאמר שלש פעמים בשנה וגו' (שמות כ"ג י"ז). ונאמר שלש פעמים החוג לי בשנה (שם שם י"ד): ד"א מה יפו פעמך בנעלים. כשאדם רואה ברנלו של חברו היה אומר לו כמה נאה רגלך במעל כך כשימלו ישראל את הכבוד יהיו כל האומות אומרים לא היה הכבוד נאה אלא לכם. לכך נאמר בת נדיב. כמה שנאמר בהתנדב עם וגו' (שופטים ה' ב'): ד"א מה יפו פעמך. אמר הקב"ה לישראל בת נדיב, בת אברהם/מעשה ידי אמן, למעשה הדיוט:

[ג] שררך אגן הסהר. זה השית שלא חסד נסכים:
[ה] צוארך כמגדל השן. אלו הכנהדרין: עינוך ברכות שחשבון. אלו החכמים כשרם

הערות ותקונים

נוחים כלגון. בילקוט שם כך ישראל משתקלסו נוחים נוחים: (יא) סנור שמה כלין הוא עים. תקתי שמה כלו, ובילקוט הני' סנור שאין בו כלום אלא עים: (יב) אנודות של אוכלין. בילקוט הני' מנורות של אוכלים, וכן להלן אנודות אנודות של מנות הני' בילקוט מנורות מנורות של מנוה וגו' בילקוט נכונה, וכן ראיתי בחזית כפ' הנה א"ר ברכיה מה אגו זה עבוי ארבע מנורות. והוא מלשון האנונים משיעשו מנורה (מעשרות פ"א מ"ב), וכן בירושלמי מעשרות פ"א (דף מ"ה ע"ד) האנונים משיעשו מנורה: (יג) שנאמר וירא והנה באר בשדה (שם שם ב'): והנה באר זו מיון: והנה שם שלשה עררי לאן. אלו שמה מלכות רלסנות כו': ונאספו שמה כל העדרים, זו מלכות רועי שכיח מכחבר טירוניה מכל אומות העולם:

מתכנסים לעצה ואין אדם יודע מה הם יועצים והדבר נודע לרבים: אפך ככנול הלבנון צופה פני דמשק. זה בית יער הלבנון. שהיה אדם עומד בראשו ומונה כמה בתים יש בדמשק:

[ו] **ראשך** עליך ככרמל ודלת ראשך כארגמן. הם הרעים שבישראל שהם עתידים להיות לבושים כמלכים האלו שהם לבושים כארגמן: ד"א ראשך עליך ככרמל. כדרך שעלה אליהו בהר הכרמל וגזר על הקבי"ה וקיים. כך העניינים והרלים שבישראל כל מי שיש בידו מצוה אחת עתיד להיות גזור על המקום והוא מקיים: מלך אמור ברהמים. זה יעקב, שנאמר ויצג את המקלות אשר פצל ברהמים (בראשית ל' ל"ח): ד"א מלך אמור ברהמים. זה משה שנמשל שלו על המים, שנאמר עלה אל הר העברים הוה הר נבו וגו' (דברים ל"ב כ"ט):

[ז] **וחכך** כיון הטוב. זה שאלו שהוכיח ליהונתן בנו בן נעות המרדות (שמואל א' כ' ל'): דוכב שפתי ישנים. אבא יירן איש גוריון היה אומר אלו היו קין והבל שהיו תחלת העולם והיה קין בעל דוכב להבל. אמר קין להבל כך העולם נהוג בני שהמקום אוהב לו נתן. אלא מה שעשה אדם אבינו שהשליטו על בריותיו כדרך שברא את העולם תחלה. כך נתן לו חנם. אבל מכאן ואילך איני נתן אלא למי שהוא אוהב. מהך כך נפלת קטטה ביניהם, נתנו הבל תחתיו. אמר לו המקום אל תחמול עליו על זה דרשע. חס עליו הבל אמר לו המקום אתה חסת עליו והוא יתרגך. לכך נאמר ויקם קין (בראשית ד' ח) שהיה למטה, ומניין אתה אומר שגלה לו המקום מקום להרגו והוא נובך. שנשפך דמ. ולא עלו צדיחין עד עכשיו. לכך נאמר דוכב שפתי ישנים. ראה כמה גדולה חבת קין והבל וגביע של בנימין:

[יא] **אני** לדודי ועלי תשוקתו. כדרך שאמרתי ליהוה אמכם ואל אישך תשוקתך (בראשית ג' ט"ז). כשהיה היטאים אתם ועלי תשוקתכם. שכן מתחמדין וחזורין למקובן. ואין תשוקה אלא תחמדות. הרי אתה אומר עלה שישק מלך מצרים על ירושלים וגו' ויקח את כל מניני הזהב אשר עשה שלמה (מ"א י"ד כ"ה כ"ו). והלא זכוב היה שמו שישק. אלה שהיה מתחמד מתי ימות שלמה. שהיה יודע שאין בנו שלים כמותו. כיון ששמע (שלמה) [רחבעם] כיד ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך ואת הכל לקח ויקח את כל מניני הזהב (שם):

[יב] **לכה** דודי נצא השדה נלינה בכפרים. הרי משיח בא לי ולם ואומר להם לישראל הגאולה באה לעולם והם מתכנסין ובאים כתות כתות. כת ראשונה וקנים שאינם יכולים לילך. שניה נשים וסף. עליהם הכתוב אומר נשכימה לכרמים נראה אם פרחת הגפן וגו'. אלו עושי הכלחמה:

[יד] **הדודאים** נתנו ריח. אלו בני אדם של מעשה צדקה. כשם שהדודאים נתנים ריח בעולם הזה. כך בני אדם של מעשה צדקה (נותנים) [נוחלין] כבוד בעולם הבא: ועל פתחינו כל מגדים. א"ר יוסי זה אליהו בא ואומר להם לישראל אני אליהו והם אומרים לו אם אתה אליהו הריה לנו מתים. ולא מתים שאין אנו מזכירים אלא מתים שאנו מזכירים, ועוד אמר רבי יוסי אם יבא אליהו ואני אומר לו פרש לי פרשת דררים שנדרת לי אתה. חדשים גם ישנים:

פרשה שמינית.

[א] **מי** יתנך כאח לי יונק שדי אמי. זה רוח הקודש של משה:
 [ב] **אנהגך** אביאך אל בית אמי. אלו שבעה דברים שהמשיח עומד ומראה לישראל. בראשון מראה להם גן עדן. בשני מראה להם כסא הכבוד. בשלישי מראה להם (מדרש וזמא)

להם קרה וכל עדה. ברביעי מראה להם גיהנם. בחמישי מראה להם רשעים. בששי

מראה להם צדיקים. בשביעי מראה להם צדיק עתיד לחיות:

[ה] (א) מי זאת עולה מן המדבר מהרצקת על דודה. משל למה הדבר דומה. למי שנשא אשה ואמר לה צאי והתקדשי לי במדבר. כיון שיוצאה למדבר אמרה לו שאני

על נבך. מי האשה הזאת, זו כנסת ישראל. ומי הוא הבלך, זה מלך מלכי המלכים הקב"ה. כיון שיוצאה למדבר. אמרה לו ישארה על אברתי (רברים ל"ב י"א): תחת התפוח לזרתיך. רבי חנינא היה אומר צוה לנו משה לטעון לסוכות ויהיה הענן מתקרב אצל ישראל והם מוענים עליו נשיתם ובניהם עבדיהם ואמהוריהם וכלותיהם. אף סוסים פרשים ופרדים. והיה הענן מקיף את ארץ מצרים שהוא מהלך ארבעים יום כהרף עין. לכך נאמר שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך. שהיתה הארץ מתחבלת כחבלי ילדה:

[ו] שימני כחותם על לבך. בשעה שנאמר ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם (בראשית כ"ב י"א): כחותם על זיועך. כדרך התפלין הללו

שנותנים על זרועותיהם של בני אדם ואין בהם מום. כך אין ביוצק מום: (ב) כי עזה כמות אהבה. עזה היתה האהבה שהקב"ה אהב את ישראל בימי סנחריב. שנאמר

הוי היורדים מצרים לעזרה ועל סוסים וגו' (ישעיה ל"א י"א): (אלו) [אמר] עשר מכות הביא הקב"ה עליהם כדרך שהביא על פרעה ועל מצרים. שנאמר ומטהו על הים ונשאו כדרך

מצרים (ישעיה י' כ"ו). רבי נהן אומר הרים במטה יר על (השירים) [אשורים]. שנאמר הוי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמי (שם שם ה'): קשה כשאלו קנאה. קשה היתה

הקנאה שהכניס אליהו כנגד ישראל. שנאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריהך וגו' (מ"א י"ט י'). היה לו לאלהיו לילך למקום שעמדו אבותיו ויבקש רחמים על

ישראל ולא עשה כן. אמר לו הקב"ה צרכך בקשת לך שוב לרמשק. וכן הוא אומר בחזקיהו כי יהיה שלום ואמת בימי (ישעיה ל"ט ח'). א"ל הקב"ה צרכך בקשת. נחמו

נחמו עמי יאמר אלהיכם (שם ט' א') ואין אתם צריכים לתפלתו של אליהו: (ג) רשפיה רשפי אש שלהבתיה. עתיד (זמן) [זמן] של ישראל להיות יוצא כאש מתחת כסא הכבוד.

שנאמר והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה וגו' (ישעיה י' י"ז). א"ל חנינא בן אחיז של רבי יהושע יש נהרות של אש שהם עוברים לפני השכינה כנהרות של מים מערבים

כאש וכשנתנה רשות לגבריאל לשרוף את כל היל סנחריב. נתנה רשות להיות לחבל את כל הנהרות. לכך נאמר רשפיה רשפי אש שלהבת יה:

[ז] מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. עבירה מכבה את המצוה ואין העבירה מכבה את התורה. ד"א מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. א"ל היא אהבה. זו

האש שהיא מגדלת על גבי האשים. שנאמר ויהי כרד ואש מתלקחת בתוך הברד (שמות ט' כ"ד). ד"א מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. אלו בני אדם הבושהים בעשרם

ובממנם. שנאמר בושח בעשרו הוא יפול (משלי י"א כ"ח): אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה. שאהבתי אתכם אי אפשר את כל הון ביתו באהבה ביו יכוון לו. שנאמר בית

אל מים והעי מקדם (בראשית י"ב ח'). שעתידים כהנים מבני בניו של אברהם להיות עומדים ונוצאים כפיהם על הקהל ומברכים אותם בשם המפורש:

[ח] אחות לנו קטנה. זו סרוס ובנותיה שהיו לה שרים ואינה נתנת צדקה לעניים ואינה מפרנסת את האביונים: מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה. לפורעונה.

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(א) מי זאת עולה משל למה הדבר דומה. מובא בילקוט רמז תתקל"ג: (ב) כי עזה כמות אהבה עזם היחס האהבה. מובא בילקוט המכרי על ישעיה נ"ד 80 נכס הגדה שיר השירים: (ג) רשפי רשפי אש מתד זמן של ישראל. מובא בילקוט המכרי על ישעיה נ"ד 79 נכס הגדה שיר השירים והוא המדרש זמא שלפניו ויצא שם כל המאמר. ובילקוט שמעוני רמז תתקל"ג מובא רק בחמלת המאמר וכתיב שם כדפי (מדרש זמא)

ואלו הן חמשה ברכים. ויהי גבול הכנעני מצידון וגו' (בראשית י' ט'): ד"א אחת לנו קטנה וגו'. זה דורו של חזקיהו שהיו דומים לאשה נאה שאין לה שדים. שהיו נאים ולא היו מעשיהם טובים: מה נעשה לאחותינו ביום שידבר בה. לפורענות. זה דורו של (גדליהו בן) אחיקם:

[ט] אם חומה היא נבנה עליה מירד כסף וגו'. משל למה הדבר דומה לאחר שאמר לחברו על מה ימחול לך המקום. על עץ שבידך או על גלוי עריות. אבא אלעזר בן גיני איש ברק אומר למה הדבר דומה לאחר שהיו אומרים עליו איש פלוני חכם ואין ענה בידו. איש פלוני עניו ואין חכמה בידו. א"ל הכתוב הרני נתן חכמה וענה:

[י] אני חמה ושידי כמגדקות. אמרה כנסת ישראל אני איני כדורות הראשונים. לא כדור המבול ולא כדור הפלגה ולא כאנשי סדום. כי חכמים יש בי. צדיקים יש בי. מכלכלים ומפרנסים יש בי. שנאמר אז היתי בעיניו כמוצאת שלום:

[יא] (ד) כרם היה לשלמה בבעל המון. אלו עשרת השבטים שבאו עליהם גוים המונים. שנאמר הוה המון עמים רבים וגו' (ישעיה י"ז ג'): נתן את הכרם לנוטרים. זה נבוכדנצר שעמד והחריב את ירושלים ושרף את בית המקדש באש והגלה את ישראל לבבל שנקראו כרם. שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל וגו' (שם ה"ו): איש יביא בפריו אלף כסף. (ה) (זה ירבעם בן נבט שאכרו לו ישראל מלך עולינו. אמר להם עני אנכי. אמרו לו הרי כסף וזהב. שנאמר ברעתם ינבט מלך (הושע ז' ג')):

[יג] היושבת בנגים. זו כנסת ישראל שהיא דומה לנגה בין ננות אחרות. לפיכך אין הקב"ה מוסר את ננתו ביד אחרים: חברים מקשיבים לקולך השמיעני. אלו חכמים ותלמידיהם שהם מפרשים מקרא בפני עצמו ובמשנה בפני עצמה והלכות בפני עצמן ואגרות בפני עצמן. אמר להם הקב"ה חברים מקשיבים לקולך השמיעני:

[יד] ברה דודי. [ברח] כבוד מישראל. (ז) רבי הנניה היה אומר ברח דודי. ברח כבוד מישראל אימתי. יום שישכר בלך את בלעם ויך לקלל את ישראל. שנאמר ארם בקרם ופולשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה (ישעיה ט' י"א). (ח) [ארם מקרם זה בלעם. ופולשתים מאחור] זה עמלק. יאכלו את ישראל בכל פה. אלו החכסנים והגולנים. (א"ר) [אמר רבינו] הגדול באוהה שעה שלח עמלק ולקח את כל אלופי אדום (ט) ונתן לרם א"ף אלפים דינרים לכל אחד ואחד מאותם החילים שהיו כאלופי עשו. (י) לפיכך היה יושב ודורש את כל ההיבה למפרע: ד"א האלף לך שלמה. לבלך מלכי המלכים שהשלום שלו: ומאתים לנוטרים את פרו. אימתי יום שעמדו עליו עמון ומואב נתן להם באתים דינרין. ואמר להם שמרו לי שלא למרוד עלי. לפיכך נהגו המלוכה שבין שרג אחד סרם את חברו ובא וישב על סמא (יא) היה בוחן (דינסטם) [דינסטם]: ד"א ברח דודי. ברח כבוד מישראל. אימתי. ביום שאמר בלעם לבלק בנה יי בזה שבעה מזבחות וגו' (במדבר כ"ג א') כשם שבנה שלמה בטהרה והטלה בטהרה. כדי שהרא תפלתו נשמעת: ד"א ברח

הערות ותקונים

רכפי אש לפחיד לנח זיוון של ישראל יולא נחם של כסף הכבוד שנאמר ויהי אור ישראל לאש: (ד) כרם היה לשלמה אלו עשרת השבטים. מונח בילקוט המכירי על ישעיה ז' 105 נשם הגדה שיר הסירים והוא הכ"י שלפנינו: (ה) זה ירבעם בן נבט הוספתי כמו שחזק בילקוט המכירי סס ולפנינו נכ"י חסר יבאנו: (ו) נרה דודי נרה כבוד מישראל. מונח בילקוט המכירי על ישעיה ז' 74 נשם הגדה שיר הסירים: (ז) רבי חנניה היה אומר. הוספתי כמו שחזק במכירי: (ח) הרם מקדס. הוספתי כמו שחזק במכירי סס: (ט) ונתן לכל אלף אלפים דינרים לכל אחד ואחד. במכירי ה"נ ונתן לכל דינר לכל אחד ואחד: (י) לפיכך היה יושב ודורש את כל ההיבה למפרע. במכירי ה"נ לפיכך היה יושב ודורש את כל ההיבה למפרע: (יא) היה נותן דינסטם. תקנה דינסטם ופי' מושל ודון (כפרשת) פיין ערוך השלם ערך דינסטם: יום

דודי. אימתי. (יב) יום שכרתי ברית עם ארחומו והעלו שני טלאים. אחד לצפון המזבח לשם ארחומו ואחד לדרום המזבח לשם ירושלים: דיא ברת דודי. אימתי. בימי אחו בן ותם שלא קיים את התורה וגזר על ישראל שלא יעסקו בתורה. שנאמר צור תעודה התום תורה בלמודי (ישעיה ח' ט"ז): דיא ברת דודי. אימתי. (יג) בימי מנחם והלל שנפלה מחלוקת ביניהם ויצא מנחם הוא ושמונה מאות תלמידים מלובשים סריקונין יל זהב. ובא חנן בן משרון ובעינן בן יהודה אחיו של מנחם והרגו. ועלה אלעזר והתלמידים עמו (יד) וחהכו מנייות מנייות. באותה שעה שלחו אנשי אורחמו והושיבו קסמרא על ירושלים והיו כממאים כל הנשים שהיו בתוכה. ועלה אלעזר והתלמידים עמו וחהכו כל אנשי קסמרא. באותה שעה נפלה מחלוקת בירושלים. על אותה שעה אמרו ברת דודי ורמה לך לצבי או לעפר האילים:

סליק מדרש שיר השירים.

העדות ותקונים

(יב) יום שכרתי ברית עם ארחומו כו' נכנס ממני הפתרון: (יג) בימי מנחם וכלל. פיין חגיגה ס"ז ע"א הלל ו' נכנס לא נחלקו, ילא מנחם ונכנס שמואל, ובגמרא ס' להיכן ילא כו' וילאו עמו שמונים זונות תלמידים לבושין סריקונין, ובירושלמי חגיגה ס"ב כ"ב (דף ע"ז ט"ב) לאיכן ילא, יש אומרים ממידה למידה ילא, וי"א כנגד פניו ילא הוא ושמונים זוג של תלמידי חכמים מלובשין תירקי זהב שהשחירו פניסן בשולי קדרה שאמרו לכן כתבו על קרן סור שאין לבס חלק באלהי ישראל: (יד) וחהכו מנייות מנייות. אולי ילא וחהכו מנייות מעליות פי' התיכות: (טז) באתה שעה שלחו אנשי אורחמו. כוללי כוונת ה' איזה מקום ולא נודע לי סס המקום כוס: